

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Bilim Dalı

**ARTVİN İL MERKEZİ İLE İLÇELERİNDEKİ CAMİLERDE
TESPİT EDİLEN AHŞAP SÜSLEMELER**

Buşra ACAR ALTUNTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

ARTVİN İL MERKEZİ İLE İLÇELERİNDEKİ CAMİLERDE
TESPİT EDİLEN AHŞAP SÜSLEMELER

Buşra ACAR ALTUNTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Sanat Tarihi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KABUL VE ONAY

Buşra Acar Altuntaş tarafından hazırlanan “Artvin İl Merkezi İle İlçelerindeki Camilerde Tespit Edilen Ahşap Süslemeler” başlıklı bu çalışma, 14.09.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI (Danışman)

Doç. Dr. Kemal İBRAHİMZADE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Buşra ACAR ALTUNTAŞ

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Buşra ACAR ALTUNTAŞ

ÖNSÖZ

Pek çok alanda kullandığımız ahşabı yapı malzemesi olarak da kullanmaktayız. Gerek sivil mimari gerek dini mimarinin önemli bir parçası haline gelmiştir. Kolay işlenebilir bir malzeme olduğu için de kullanıldığı yerlerde çeşitli ahşap işleme teknikleriyle işlenerek birbirinden güzel süsleme unsurları bulundurmaktadır.

Ahşap malzemenin ve süslemelerin yoğun olarak kullanıldığı yerlerden biri de camilerdir. Yapı malzemesi olarak tamamen ahşap olan camilerin yanı sıra farklı malzemelerden inşa edilen camilerin mahfil, tavan, minber, kapı gibi unsurlarında da ahşap malzeme kullanılmaktadır.

Özellikle Karadeniz bölgesindeki illerde ana maddenin bolluğundan dolayı ahşap camiler ve cami elemanları oldukça fazladır. Artvin de bu illerden biridir.

Artvin ve ilçelerindeki camilerde bulunan ahşap süslemeleri tespit etmek için tüm ilçelerini gezdikten sonra Kemalpaşa ilçesi dışında diğer tüm ilçelerde tez konumuza örnek teşkil edebilecek camiler tespit edilmiştir.

Artvin Merkez ilçeye bağlı, Çarşı Camii, Zeytinlik Camii, Oruçlu Camii ve Salih Bey Camii tarihi camiler olarak tespit edilmiştir. Fakat Salih Bey Camii'nde konumuza örnek teşkil edecek herhangi bir ahşap süsleme unsuru olmadığı için tez kapsamına alınmamıştır.

Ardanuç ilçesinde Aşağı Irmaklar Köyü Camilii Mahallesi Camii, Aydın Köyü Camileri, Tosunlu Köyü Camii, Bulanık Köyü merkez camisi ve Kirazlı mahalle camisi, İncilli Köyü Camii, Yolağzı Köyü camileri şeklinde ziyaret edilmiştir. Sadece Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahalle Camii'nde konumuz kapsamına girebilecek ahşap süsleme unsurları tespit edilmiştir.

Arhavi ilçesinde Dikyamaç ve Ortacalar camileri gezilerek çok sayıda ahşap süsleme unsurları tespit edilmiştir.

Borçka ilçesinde Düzköy Köyü Camii, Maral Köyü İremi Mahallesi Camii ve Muratlı Köyü camileri gezilerek tez konumuza uygun çok zengin süsleme unsurları tespit edilmiştir.

Şavşat ilçesinde Tepeköy Köyü Camii, Veliköy Köyü Eski Camii, Küplüce Köyü Camii ve Köprülü Köyü camileri gezilmiştir. Sadece Tepeköy Köyü camisinde kayda

değer bir süsleme unsuru tespit edilememiştir. Köprülü Köyü camisi de kilitli olduğu için içerisi ziyaret edilememiştir.

Murgul ilçesinde Erenköy Köyü Camii ve Petekköy Köyü Camii gezilerek çok sayıda ahşap süsleme unsuru tespit edilmiştir.

Yusufeli ilçesinde Demirkent Köyü Camii, Erenköy Köyü Eski Camii, Esendal Köyü Camii, Öğdem Köyü Camii ve Havuzlu Köyü Camii ziyaret edilmiştir. Sadece Demirkent Köyü Camii ve Esendal Köyü Camii'nde kayda değer süsleme unsurları tespit edilmiştir. Erenköy Eski Camii atıl durumdadır. Havuzlu Köyü Camii de köy barajdan dolayı boşaltıldığı için cami kullanılmamakta ve kapısı kilitli olduğu için girilememiştir. Ahşap süslemelerin bulunduğu camiler hakkındaki bilgiler, fotoğraflar ve çizimler katalog halinde ele alınmıştır.

Son olarak tez yazım sürecinde desteklerini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI'ya, tezime olan katkılarından dolayı arkadaşım Emine ÖZKURT BALCI'ya, bu günlere gelmemdeki emeklerinden dolayı sevgili anne ve babama, bu süreçte beni asla yalnız bırakmayıp benimle köy köy gezen sevgili eşim Remzi ALTUNTAŞ'a ve saha araştırmaları için gittiğimiz köylerde bize yardımcı olan köy halkına teşekkürü bir borç bilirim.

Buşra Acar Altuntaş

Ardahan, 2023

ÖZET

ACAR ALTUNTAŞ, Buşra. *Artvin İl Merkezi ve İlçelerindeki Camilerde Tespit Edilen Ahşap Süslemeler*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2023.

Asırlardır süregelen süsleme sanatının en önemlilerinden biri de ahşap işlemlerdir. Ahşap malzemenin bolluğundan dolayı Doğu Karadeniz Bölgesi’nde ahşaba dayalı mimari ile süsleme teknikleri oldukça gelişmiştir. Bölgede ahşap süsleme sanatı örnekleri gerek dini mimari gerekse de sivil mimaride oldukça fazla karşımıza çıkmaktadır.

Artvin, yüzölçümü ve nüfus bakımından Doğu Karadeniz’in küçük bir ili olmasına rağmen zengin bir kültür birikimine sahiptir. Bu zenginlikler arasında dini ve sivil mimaride karşımıza çıkan Ahşap süslemeler oldukça önemlidir. Ancak doğal bir malzeme olan ahşabı, zamanla ortaya çıkan tahribattan korumak kolay değildir. Buna bir de insanın verdiği zarar eklenince, var olan eserleri korumak ve gelecek nesillere aktarmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ahşap süsleme unsurları ne yazık ki yeteri kadar önem görmediği için zaman içinde yok olmanın eşiğine gelmiştir.

Bu düşünceden yola çıkarak “Artvin İl Merkezi ve İlçelerindeki Camilerde Tespit Edilen Ahşap Süslemeler” tez konusu olarak belirlenmiştir. Yapılan araştırmalarda tespit edilen eserler fotoğraflandıktan sonra her biri için gözlem fişi hazırlanmıştır. Ardından, eserlerin bilgisayar ortamında süsleme çizimleri yapılmıştır. Yöre halkı ile yapılan görüşmeler de dikkate alınarak eserler tez kapsamında detaylarıyla anlatılmaya gayret edilmiştir. Çalışmamızda Artvin ve ilçelerindeki camilerde bulunan ahşap süslemeleri seçmemizdeki amaç, tarihi, kültürel ve sanatsal değeri bulunan bu eserlerin belgelenerek korunmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Artvin, Ahşap, Cami, İşleme Tekniği, Süsleme Türü

ABSTRACT

ACAR ALTUNTAŞ, Buşra. *Wooden Ornaments Detected in Mosques in Artvin City Center and Districts*, Master's Thesis, Ardahan, 2023.

Woodworking is one of the most important decorative arts that have been going on for centuries. Due to the large number of wooden materials, wood-based architecture and decoration techniques have developed considerably in the Eastern Black Sea Region. Examples of wooden decorative art in the region are found quite a lot in both religious architecture and civil architecture.

Although Artvin is a small province of the Eastern Black Sea in terms of area and population, it has a rich cultural accumulation. Among these riches, the wooden decorations that we encounter in religious and civil architecture are very important. However, it is not easy to protect wood, which is a natural material, from the destruction that occurs over time. When this is added to the damage caused by humans, the importance of preserving existing works and passing them on to future generations is once again revealed. Unfortunately, wooden ornament elements have come to the brink of extinction in time because they are not given enough importance.

Based on this idea, "Wooden Ornaments Detected in Mosques in Artvin City Center and Its Districts" was determined as the thesis topic. After the artifacts identified in the researches have been photographed, an observation slip has been prepared for each of them. Then, decoration drawings of the works were made in the computer environment. Taking into account the interviews with the local people, efforts have been made to explain the works in detail within the scope of the thesis. In our study, the purpose of choosing the wooden ornaments in the mosques in Artvin and its districts was to contribute to the preservation of these works, which have historical, cultural and artistic value, by documenting them.

Keywords:

Artvin, Wooden, Mosque, Processing Technique, Type of Ornament

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xxii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
ARTVİN TARİHİ VE COĞRAFYASI.....	3
1.1. ARTVİN TARİHİ	3
1.2. ARTVİN COĞRAFYASI.....	4
2. BÖLÜM.....	6
TÜRK AHŞAP SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ	6
3. BÖLÜM.....	8
AHŞAP SANATI İŞLEME TEKNİKLERİ.....	8
3.1.KÜNDEKÂRİ TEKNİĞİ.....	8
3.1.1. Hakiki Kündekâri	8
3.1.2. Taklit Kündekâri	8
3.1.2.1. Çakma ve Kabartma Kündekâri.....	8
3.1.2.2.Tamamen Çakma ve Yapıştırma Kündekâri.....	9
3.1.2.3. Tamamen Kabartma Kündekâri Tekniği	9
3.2. OYMA TEKNİĞİ	9
3.2.1. Düz Satırlı Oyma Tekniği.....	9
3.2.2. Yuvarlak Satırlı Oyma Tekniği	9
3.2.3. Oluklu Oyma Tekniği.....	10
3.2.4. Çift Katlı Oyma Tekniği	10

3.2.5. Eğri Kesim Tekniği	10
3.3. KAFES TEKNİĞİ	10
3.3.1. Çıtalarla Yapılan Kafes Tekniği	10
3.3.2. Şebekeli Oyma (Ajur) Tekniği	10
3.4. BOYAMA TEKNİĞİ	11
3.5. KAKMA TEKNİĞİ	11
3.6. KAZIMA TEKNİĞİ	11
3.7 TARSİ TEKNİĞİ	11
4. BÖLÜM.....	12
AHŞAP SANATINDA KULLANILAN SÜSLEME TÜRLERİ.....	12
4.1. GEOMETRİK SÜSLEME.....	12
4.2. BİTKİSEL SÜSLEMELER.....	12
4.3. FİĞÜRLÜ SÜSLEME.....	12
3.4. YAZI SÜSLEME	12
4.5. BORDÜR VE GEÇMELER.....	13
5. BÖLÜM.....	14
KATALOG	14
5.1. ARTVİN İL MERKEZİ VE İLÇELERİNDEKİ CAMİLERİNDE	
BULUNAN AHŞAP SÜSLEMELER.....	14
5.1.1. Artvin İl Merkezinde Bulunan Camiler.....	14
5.1.1.1. Çarşı Camii	14
5.1.1.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	14
5.1.1.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	16
5.1.1.1.2.1. Minber.....	16
5.1.1.1.2.2. Vaaz Kürsüsü	18
5.1.1.2. Zeytinlik Camii	19
5.1.1.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	19
5.1.1.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	20
5.1.1.2.2.1. Kapı.....	20
5.1.1.2.2.2. Minber.....	21
5.1.1.2.2.3. Mahfil.....	22
5.1.1.2.2.4. Sütunlar	23

5.1.1.2.2.5. Tavan.....	23
5.1.1.3. Oruçlu Camii.....	24
5.1.1.3.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	24
5.1.1.3.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süslemeler	26
5.1.1.3.2.1. Minber.....	26
5.1.1.3.2.2. Mahfil.....	27
5.1.1.4. Aşağı Maden Camii	28
5.1.1.4.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	28
5.1.1.4.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	30
5.1.1.4.2.1. Kapı.....	30
5.1.1.4.2.2. Tavan.....	31
5.1.1.4.2.3. Mahfil.....	32
5.1.1.4.2.4. Sütunlar	33
5.1.2. Ardanuç İlçesinde Bulunan Camiler	33
5.1.2.1. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii	33
5.1.2.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	34
5.1.2.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	35
5.1.2.1.2.1. Minber.....	35
5.1.2.1.2.2. Mahfil.....	36
5.1.2.1.2.3. Tavan.....	37
5.1.2.1.2.4. Vaaz Kürsüsü	38
5.1.3. Arhavi İlçesinde Bulunan Camiler	39
5.1.3.1. Ortacalar Köyü Camii	39
5.1.3.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	39
5.1.3.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	41
5.1.3.1.2. 1. Kapı.....	41
5.1.3.1.2.2. Minber.....	42
5.1.3.1.2.3. Tavan.....	43
5.1.3.2. Dikyamaç Köyü Camii	45
5.1.3.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	45
5.1.3.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	47

5.1.3.2.2.1. Minber.....	47
5.1.3.2.2.2. Tavan.....	49
5.1.4. Borçka İlçesinde Bulunan Camiler.....	50
5.1.4.1. Muratlı Köyü Camii.....	50
5.1.4.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	50
5.1.4.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	51
5.1.4.1.2.1. Kapı.....	51
5.1.4.1.2.2. Minber.....	53
5.1.4.1.2.3. Mihrap.....	54
5.1.4.1.2.4. Vaaz Kürsüsü	54
5.1.4.1.2.5. Tavan.....	55
5.1.4.1.2.6. Mahfil.....	56
5.1.4.2. Düzköy Köyü Camii	57
5.1.4.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	57
5.1.4.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	59
5.1.4.2.2.1. Kapı.....	59
5.1.4.2.2.2. Minber.....	60
5.1.4.2.2.3. Mihrap.....	61
5.1.4.2.2.4. Tavan.....	63
5.1.4.2.2.5. Mahfil.....	63
5.1.4.2.2.6. Sütunlar	64
5.1.4.3. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii.....	65
5.1.4.3.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	65
5.1.4.3.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	67
5.1.4.3.2.1. Kapı.....	67
5.1.4.3.2.2. Minber.....	67
5.1.4.3.2.3. Mahfil.....	68
5.1.4.3.2.4. Tavan.....	69
5.1.4.3.2.5. Sütunlar	70
5.1.5. Hopa İlçesinde Bulunan Camiler	70
5.1.5.1. Esenkıy Köyü Yukarı Camii.....	70
5.1.5.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	70

5.1.5.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	71
5.1.5.1.2.1. Kapı.....	71
5.1.5.1.2.2. Minber.....	72
5.1.5.1.2.3. Mahfil.....	73
5.1.5.2. Sundura Mahallesi Camii.....	74
5.1.5.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	74
5.1.5.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	76
5.1.5.2.2.1.Minber.....	76
5.1.5.2.2.2. Kapı.....	76
5.1.5.2.2.3. Mahfil.....	77
5.1.6. Şavşat İlçesinde Bulunan Camiler.....	78
5.1.6.1. Küplüce Köyü Camii	78
5.1.6.1.1 Yapı Hakkında Genel Bilgiler	79
5.1.6.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	79
5.1.6.1.2.1. Kapı.....	79
5.1.6.1.2.2. Minber.....	80
5.1.6.1.2.3. Tavan.....	81
5.1.6.1.2.4. Mahfil.....	82
5.1.6.2. Veliköy Köyü Eski Camii	83
5.1.6.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	83
5.1.6.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	84
5.1.6.2.2.1. Kapı.....	84
5.1.6.2.2.2. Minber.....	85
5.1.6.2.2.3. Tavan.....	86
5.1.6.2.2.4. Mahfil.....	87
5.1.6.2.2.5. Vaaz Kürsüsü	87
5.1.7. Murgul İlçesinde Bulunan Camiler	88
5.1.7.1 Petek Köyü Camii	88
5.1.7.1.1 Yapı Hakkındaki Genel Bilgiler	88
5.1.7.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	89
5.1.7.1.2.1. Kapı.....	89

5.1.7.1.2.2. Minber.....	90
5.1.7.1.2.3. Tavan.....	92
5.1.7.1.2.4. Mahfil.....	93
5.1.7.2 Erenköy Köyü Camii	93
5.1.7.2.1. Yapı Hakkındaki Genel Bilgiler	93
5.1.7.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	95
5.1.7.2.2.1. Kapı.....	95
5.1.7.2.2.2. Minber.....	96
5.1.7.2.2.3. Mihrap.....	97
5.1.7.2.2.4. Mahfil.....	98
5.1.7.2.2.5. Sütunlar	99
5.1.8.Yusufeli İlçesinde Bulunan Camiler	100
5.1.8.1. Demirkent Köyü Cami.....	100
5.1.8.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	100
5.1.8.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	101
5.1.8.1.2.1. Kapı.....	101
5.1.8.1.2.2. Minber.....	101
5.1.8.1.2.3. Tavan.....	102
5.1.8.1.2.4. Mahfil.....	103
5.1.8.1.2.5. Sütunlar	104
5.1.8.2. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii	104
5.1.8.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler	105
5.1.8.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri	106
5.1.8.2.2.1. Minber.....	106
5.1.8.2.2.2. Mahfil.....	107
5.1.8.2.2.3. Tavan.....	109
5.1.8.2.2.4. Sütunlar	110
6. BÖLÜM.....	111
DEĞERLENDİRME	111
6.1. AHŞAP SÜSLEMENİN GÖRÜLDÜĞÜ YERELER	112
6.1.1. Minber	112
6.1.2. Kapı	113

6.1.3.Tavan.....	114
6.1.4. Mahfil.....	114
6.1.5.Sütunlar	115
6.1.6.Vaaz Kürsüsü	115
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA	118
EKLER.....	122
EK.1 KAYNAK KİŞİ LİSTESİ.....	122
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	123
EK 3. ETİK KURUL MUAFİYET İZNİ.....	124
ÖZ GEÇMİŞ.....	125

KISALTMALAR DİZİNİ

M.Ö	Milattan Önce
M.S	Milattan Sonra
K.K.	Kaynak Kişi
H.	Hicri
M.	Miladi
yy	Yüzyıl

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Çarşı cami harim bölümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	15
Fotoğraf 2. Çarşı cami minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	16
Fotoğraf 3. Çarşı Cami vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	18
Fotoğraf 4. Zeytinlik Camii dıştan görünümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	19
Fotoğraf 5. Zeytinlik Camii harim giriş kapısı (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	21
Fotoğraf 6. Zeytinlik Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).	22
Fotoğraf 7. Zeytinlik Camii mahfil katındaki süslemeler (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	23
Fotoğraf 8. Zeytinlik Camii sütunlarında bulunan süslemeler (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	23
Fotoğraf 9. Zeytinlik Köyü Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	24
Fotoğraf 10. Oruçlu Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	25
Fotoğraf 11.Oruçlu Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	26
Fotoğraf 12. Oruçlu Köyü Camii mahfil köşkünün alttan görünümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	27
Fotoğraf 13. Oruçlu Köyü Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	27
Fotoğraf 14. Aşağı Maden Köyü dıştan görünüş (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).....	29
Fotoğraf 15. Aşağı Maden Köyü Cami harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)...	30
Fotoğraf 16. Aşağı Maden Köyü Cami tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	32
Fotoğraf 17. Aşağı Maden Köyü Camii mahfil etekleri ve köşkündeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	32
Fotoğraf 18. Aşağı Maden Köyü Camii Sütunlarında bulunan süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	33
Fotoğraf 19. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	35
Fotoğraf 20. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii minber süslemeleri (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	36
Fotoğraf 21.Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	37

Fotoğraf 22. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	38
Fotoğraf 23. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	39
Fotoğraf 24. Ortacalar Köyü Camii dıştan görünüşü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023) .	40
Fotoğraf 25. Ortacalar Köyü Camii harim kapısı (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	41
Fotoğraf 26. Ortacalar Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	42
Fotoğraf 27. Ortacalar Köyü Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	44
Fotoğraf 28. Dikyamaç Köyü Camii dıştan görünüşü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	46
Fotoğraf 29. Dikyamaç Köyü Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023).....	47
Fotoğraf 30. Dikyamaç Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023).....	48
Fotoğraf 31. Dikyamaç Köyü Camii kubbesi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023).....	49
Fotoğraf 32. Muratlı Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021).....	50
Fotoğraf 33. Muratlı Köyü Camii soldaki harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	52
Fotoğraf 34. Muratlı Köyü Camii sağdaki harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	52
Fotoğraf 35. Muratlı Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	53
Fotoğraf 36. Muratlı Köyü Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	54
Fotoğraf 37: Muratlı Köyü Camii vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021).....	55
Fotoğraf 38. Muratlı Köyü Camii kubbesi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	56
Fotoğraf 39. Muratlı Köyü Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021).....	56
Fotoğraf 40. Düzköy Köyü Camii dıştan görünüm (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	57
Fotoğraf 41. Düzköy Camii harimi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	58
Fotoğraf 42. Düzköy Camii harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	59
Fotoğraf 43. Düzköy Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021).....	61
Fotoğraf 44. Düzköy Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021).....	62
Fotoğraf 45. Düzköy Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	63
Fotoğraf 46. Düzköy Camii mahfil köşkündeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)	64

Fotoğraf 47. Düzköy Camii sütunları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021).....	64
Fotoğraf 48. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	66
Fotoğraf 49. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii kapısı iç ve dıştan görünümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	67
Fotoğraf 50. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	68
Fotoğraf 51. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	69
Fotoğraf 52. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii kubbesi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	69
Fotoğraf 53. Esenkıy Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)....	71
Fotoğraf 54. Esenkıy Köyü Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ)	72
Fotoğraf 55. Esenkıy Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	73
Fotoğraf 56. Esenkıy Köyü Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	73
Fotoğraf 57. Sundura Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	75
Fotoğraf 58. Sundura Mahallesi Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	76
Fotoğraf 59. Sundura Mahallesi Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	77
Fotoğraf 60. Sundura Mahallesi Camii mahfil korkulukları.(B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	78
Fotoğraf 61. Sundura Mahallesi Camii mahfil köşk altı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	78
Fotoğraf 62. Küplüce Köyü Camii dıştan görünü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	79
Fotoğraf 63. Küplüce Köyü Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	80
Fotoğraf 64. Küplüce Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	81
Fotoğraf 65. Küplüce Köyü Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	82
Fotoğraf 66. Küplüce Köyü Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	83

Fotoğraf 67. Veliköy Köyü Eski Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	84
Fotoğraf 68. Veliköy Köyü Eski Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	85
Fotoğraf 69. Veliköy Köyü Eski Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).	86
Fotoğraf 70. Veliköy Köyü Eski Camii tavanın (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	87
Fotoğraf 71. Veliköy Köyü Eski Camii mahfilindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	87
Fotoğraf 72. Veliköy Köyü Eski Camii vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	88
Fotoğraf 73. Petek Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	89
Fotoğraf 74. Petek Köyü Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	90
Fotoğraf 75. Petek Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	91
Fotoğraf 76. Petek Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	91
Fotoğraf 77. Petek Köyü Camii tavanı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	92
Fotoğraf 78. Petek Köyü Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	93
Fotoğraf 79. Erenköy Köyü Merkez Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	94
Fotoğraf 80. Erenköy Köyü Merkez Camii harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	96
Fotoğraf 81. Erenköy Köyü Merkez Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	97
Fotoğraf 82. Erenköy Köyü Merkez Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	98
Fotoğraf 83. Erenköy Köyü Merkez Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	99
Fotoğraf 84. Erenköy Köyü Merkez Camii sütunlarındaki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	99
Fotoğraf 85. Demirkent Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	100
Fotoğraf 86. Demirkent Köyü Camii harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	101
Fotoğraf 87. Demirkent Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	102
Fotoğraf 88. Demirkent Köyü Camii minber korkuluklarındaki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	102
Fotoğraf 89. Demirkent Köyü Camii tavanı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	103

Fotoğraf 90. Demirkent Köyü Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)..	103
Fotoğraf 91. Demirkent Köyü Camii mahfil eteklerindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	104
Fotoğraf 92. Demirkent Köyü Camii sütunundaki süslemeler(B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	104
Fotoğraf 93. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	106
Fotoğraf 94. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	107
Fotoğraf 95. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	108
Fotoğraf 96. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii mahfil korkuluk eteklerindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	108
Fotoğraf 97. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii mahfil korkuluk eteklerindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	109
Fotoğraf 98. Esendal Köyü Camii tavanı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)	109
Fotoğraf 99. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii sütunlarındaki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Artvin Çarşı (Merkez) Camii planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s. 739)	15
Şekil 2. Çarşı Camii minberi desen çizimi. (H. SALTAN YAVAŞ, 2023).....	17
Şekil 3. Zeytinlik Köyü camii harim planı (Başkan, 2018)	20
Şekil 4. Oruçlu Köyü Camii planı. (Karadeniz Kültür Envanteri).....	25
Şekil 5. Aşağı Maden Köyü Camii Planı. (Karadeniz Kültür Envanteri, tarih yok).....	29
Şekil 6. Aşağı Maden Köyü Cami harim kapısı desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ, 2023)	31
Şekil 7. Ortacalar Köyü Camii planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983)	40
Şekil 8. Ortacalar Köyü Camii minberi desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ)	43
Şekil 9. Ortacalar Köyü Camii tavan göbeği desen çizimi (H.SALTAN YAVAŞ,2023)	44
Şekil 10. Dikyamaç Köyü Camii planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983).....	46
Şekil 11. Dikyamaç Köyü Camii Minberi desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ)	48
Şekil 12: Muratlı Köyü Camii planı. (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983)	51
Şekil 13. Muratlı Köyü Camii vaaz kürsüsü desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ,2023)	55
Şekil 14. Düzköy Köyü Camii Planı (Karadeniz Kültür Envanteri, tarih yok).....	58
Şekil 15. Düzköy Camii harim kapısı desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ, 2023)	60
Şekil 16. Düzköy Camii mihrabındaki süslemeler (H. SALTAN YAVAŞ)	62
Şekil 17. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii zemin kat planı (Coşkun, 2021)	66
Şekil 18. Sundura Mahallesi Camii planı (Karadeniz Kültür Envanteri, tarih yok)	75
Şekil 19. Erenköy Köyü Camii planı (Karadeniz Kültür Eenvanteri, tarih yok)	95

GİRİŞ

Artvin il merkezi ile İlçelerinde bulunan camilerdeki ahşap süslemelerin tez konusu olarak seçilmesindeki amaç, bölgedeki ahşaba dayalı gelenekli dini mimarinin örneklerini tespit ederek, bu eserler üzerindeki ahşap süsleme örneklerini belgelemektir. Zamanın, olumsuz iklim şartlarının ve insan müdahalesinin ahşap eserlere verdiği tahribat göz önünde bulundurulduğunda eserlerde meydana gelen bozulma gerçeğine karşı camilerde bulunan süslemelerin belirlenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için belgelenmesi önem kazanmaktadır.

Yaptığımız literatür taramasında ne yazık ki bölgedeki camiler ile ilgili birkaç tez, kitap ve yayın dışında yeterli kaynağa ulaşamadık. Erişilen kaynaklar ise;

- Yasemin EROĞUL'un 'Doğu Karadeniz Bölgesindeki (Merkez Artvin ve İlçeleri) Yapılardan Bulunan Kalem işi Bezeme Sanatı' adlı yüksek lisans tezi.
- Osman AYTEKİN'e ait 'Artvin'deki Mimari Eserler' adlı doktora tezi ve 'Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler' adlı kitap.
- Atilla Alp BÖLÜKBAŞI'na ait 'Sevgi ve Sabır Abideleri Doğu Karadeniz Camileri' adlı kitap.
- Demet TAŞKAN'a ait 'Artvin İli Borçka ve Hopa İlçeleri Camilerinde Ahşap Süslemeler' adlı yüksek lisans tezi.
- Fatih Harun YILDIZ'ın 'Artvin İli Şavşat İlçesi Camilerinde Ahşap Süslemeler' adlı yüksek lisans tezi.
- Rümeysa COŞKUN'a ait 'Artvin Borçka'daki Yığma Ahşap Camilerin İncelenmesi ve İrem Camisi Koruma Projesi Önerisi' adlı yüksek lisans tezidir.

Tez konusu belirlendikten sonra, çalışmanın genel hatlarının belirlenmesi ve anlatımda kolaylık sağlanması amacıyla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Ahşap işleme teknikleri nelerdir?
2. Ahşap sanatında kullanılan süsleme türleri nelerdir?
3. Artvin merkez ve ilçelerindeki ahşap süsleme öğelerinin bulunduğu camiler hangileridir?
4. Camilerde ahşap süsleme öğelerinin bulunduğu bölümler nerelerdir?

Tez çalışmasında Artvin merkez ilçeye bağlı dört, Ardanuç ilçesinde bir, Arhavi İlçesinde iki, Borçka ilçesinde üç adet, Hopa ilçesinde iki, Murgul İlçesinde iki, Şavşat ilçesinde iki ve Yusufeli ilçesinde iki olmak üzere toplamda on sekiz caminin kapı, minber, vaaz kürsüsü, mihrap, tavan ve mahfillerinde tespit edilen ahşap süsleme örnekleri incelenmiştir.

Araştırmaya ilk olarak literatür taraması ile başlanmış ve konuyla ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar tespit edilmiştir. Ardından saha araştırması yapılarak uygun yapılar tespit edilmiştir. Bu yapılar tek tek gezilerek fotoğrafları çekilmiş, toplanan bilgiler doğrultusunda camilerin süsleme programları hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Tez çalışmamız ‘Giriş’, ‘Artvin İlinin Tarihi ve Coğrafyası’, Ahşap İşleme Teknikleri’, ‘Ahşap Sanatında Kullanılan Süsleme Türleri’, ‘Katalog’, ‘Değerlendirme’ ve ‘Sonuç’ başlıklarıyla belirli bir düzen takip etmiştir.

1. BÖLÜM

ARTVIN TARİHİ VE COĞRAFYASI

1.1. ARTVIN TARİHİ

Karadeniz bölgesinin en doğusunda bulunan Artvin'in, kuzeydoğusunda Ardahan, güneyinde ve güneydoğusunda Erzurum, batısında Rize illeri bulunur. Aynı zamanda kuzeyinde Karadeniz ve kuzeydoğusunda ise Gürcistan ile sınırdır (Eroğlu, 1993, s. 23).

Artvin'in Ardanuç, Şavşat, Yusufeli, Borçka, Murgul, Hopa, Kemalpaşa ve Arhavi olmak üzere sekiz ilçesi bulunmaktadır. Oldukça engebeli ve dağlık bir coğrafyaya sahip olan Artvin'de yerleşim alanları da dağınıktır.

Ne yazık ki Artvin'in eski çağlarına ışık tutabilecek pek fazla veri yoktur. Ancak, Neolitik döneme ait bulgulara rastlanılan Kars ve Kafkasya'nın Artvin'e yakınlığı nedeniyle Artvin'de de bu döneme ait bir yerleşim olabileceği düşünülmektedir (Kökten, 1943, s. 601-613). Tesadüfi olarak Yusufeli-Demirköy ve Şavşat-Meşeli köylülerinin bulmuş oldukları baltalar haricinde bu bölgeye ait herhangi bir arkeolojik veriye rastlanılmaktadır (Bittel, 1933, s. 150-156). Bahsi geçen bu baltaların M.Ö. 3000'li yıllara ait olduğu ve Anadolu'nun bilinen en eski uygarlığı Hititler ve onlardan çok daha sonra aynı topraklarda varlığını sürdüren Hurrilerin zengin maden yataklarına sahip Artvin ve çevresinde yerleşmiş ve bu maden yataklarını işlemiş olabilecekleri düşünülmektedir (Taşkan, 2011, s. 4-5).

Hititlerin M.Ö 1200 yıllarına doğru yıkılmasından sonra bölgede iktidar boşluğu meydana gelmesiyle Van ve Ağrı çevresinde hâkimiyet kuran Urartuların, kesin kanıt olmamakla birlikte Artvin'e kadar yayıldıkları düşünülmektedir. M.Ö IV. yüzyılda yaşayan Kolch, Makaron ve Taokh kavimlerinden sonra ise V. yüzyıl başlarında bölgede Bizans egemenliği başlamıştır (Turan, 2012, s. 5-10).

Artvin İslam devletlerinin eline geçtikten sonra da farklı dönemlerde Romalılar, Persler, Emeviler ve Abbasiler bu bölgede hâkimiyet kurmuştur. 1071 Malazgirt savaşından sonra ise Artvin Selçuklu Türklerinin eline geçmiştir (Akdağoglu, 2021, s. 28).

Selçuklulardan sonra Artvin'e Moğollar, İlhanlılar, Celayirliler, Karakoyunlular, Timurlular, Akkoyunlular, Safeviler hâkim olmuştur (Turan, 2012, s. 5-10).

Bölge sonrasında tekrar Gürcü istilâsına uğrayınca Artvin beyleri o sırada Trabzon valisi olan Şehzade Selim'e (Yavuz Selim) müracaat ederek yardım isteyince Osmanlılar'ın yardımıyla Gürcüler kovulmuştur. Bu dönemde Artvin ve çevresi Osmanlı Devleti himayesinde yarı müstakil bir şekilde kalmıştır. Kanûnî döneminde, Erzurum Beylerbeyi Dulkadirli Mehmed Han'ın 1536-1537 harekâtı sırasında Artvin'in de içinde bulunduğu bölge ele geçirilmiş, Artvin ile Yusufeli'ni içine alan Livane sancağı kurularak Erzurum beylerbeyliğine bağlanmıştır. Bir süre sonra elden çıktığı anlaşılan bu bölge, 1549'da ikinci vezir Ahmed Paşa'nın gayretiyle yeniden işgal edilmiş. 1578'de başlayan Osmanlı-İran mücadelesi sırasında bölgedeki Osmanlı hâkimiyeti sağlamlaştırılmıştır. 1579'da Çıldır eyaletinin teşkilinden sonra da Artvin, bu eyalete bağlanan Livane sancağının merkezi olmuştur (Tuncel, 2022, s. ?).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası Osmanlı topraklarından koparak Çarlık Rusya'sının idaresi altına giren Artvin, "Elviye-i Selase'nin bir parçasını oluşturur. Yaklaşık 40 yıl süren Rus işgali 1918 yılında imzalanan Brest-Litovsk Antlaşmasıyla sona bulmuştur. Antlaşma maddelerine dayanarak 12 Haziran 1918'de başlatılan Elviye-i Selase'nin anavatana katılımını sağlayacak oylamada Artvin'in toplam 38.186 olan nüfusunun on dokuz yaşını doldurmuş olan 10.842'si anavatana katılması yönünde oy kullanırken, sadece 11 oy bu karara karşıt olarak kullanılmıştır (Akdağoğlu, 2021, s. 28).

Sonrasında geçici sürelerle İngiliz ve Gürcü işgalleri yaşansa da 23 Şubat 1921'de Artvin Anavatana kavuşmuş ve 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile anavatana katılması kesinlik kazanmıştır (Karabekir, 1960, s. 758).

1.2. ARTVİN COĞRAFYASI

Daha önce Çoruh ismiyle bilinen Artvin, Çoruh vadisinin sol tarafında eğimli bir arazi üzerinde kurulmuştur. Artvin sınırları içerisindeki yaklaşık uzunluğu 150 km olan Çoruh Vadisi, genellikle dar ve derin boğazlar halinde ilerleyerek Yusufeli ilçesinden başlayarak Merkez ilçeden ve Borçka ilçesinden geçerek Gürcistan sınırlarında, Muratlı Köyü yakınlarında son bulunmaktadır. (Korkut, 2010, s. 9).

Artvin topraklarının büyük bir bölümü yüksek dağlardan oluşmaktadır. Bu nedendendir ki bölgede tarıma elverişli alanlar oldukça dar alanı kapsamaktadır. Doğu

Karadeniz ilkim tipinin görüldüğü Artvin’de kıyı şeridindeki ilçeler ılık ve yağışlı iken iç kesimlerdeki ilçelerde kışları bol karlı, yazları ise serin geçer. Aynı zamanda zengin orman örtüsüne ve maden yataklarına sahip bir ildir (Aytekin, 1996, s. 8-9).

2. BÖLÜM

TÜRK AHŞAP SANATININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Orta Asya’da yapılan kazılarda çıkarılan dekoratif ağaç eserler, Türklerdeki ahşap işleme geleneğinin çok eskiye dayandığını kanıtlar niteliktedir (Karaseki, 2007, s. 9).

Issık Kurganı gibi diğer kurganlarda da ahşaptan yapılmış tepsiler, kepçeler, hayvan ayaklı masalar ve sehpa, hayvan figürlü ahşap gerdanlıklar gibi ahşap malzemelerin çıkmasının yanı sıra ahşap kullanımı, mimari yapıların kapı ve pencere kanatları ile ahşap direklerinde de görülmektedir (Batur, 2019, s. 11). Orta Asya’da açılan bir başka kurgan olan Pazırık kurganında ele geçen ve Leningrad Ermitaj Müzesi’nde sergilenmekte olan, çoğu Hunlara ait çeşitli parçalar, Orta-Asya Türklerinin çok eski tarihlerden beri ahşapla ilgilendiğinin bir başka göstergesidir (Kaya, 2014, s. 8).

İslamiyet’i kabul etmeden önce Orta Asya’da Türklerin ürettikleri birçok ahşap oyma ve heykel gibi ürünlere rastlanmaktadır. İslamiyet’i kabul ettikten sonra heykel sanatının İslam inancında yasak olmasından dolayı heykel oyma sanatı terk edilmiş ve yerini oyma sanatı almıştır. Bu sanat dalı Türkmenistan’da uzun yıllar boyunca kalıcı olmuş ve oradan da Selçuklulara geçmesiyle mimari yapılardaki eserlerde büyük bir süsleme unsuru olarak kullanılmaya başlanılmış (Yıldırım, 2019, s. 43).

Türklerin ahşap İşçiliğiyle tanışmaları çok öncelere dayansa da ahşap işlem sanatının en güzel örneklerini Anadolu Selçuklular Dönemi’nde verilmiş olup bu dönemde ahşap sanatı kendine has bir üslup kazanmıştır ve bu eserler çoğunlukla dini mimariye ait eserlerdir (Akınay, 2019, s. 26).

Selçuklu ahşap eserlerinde geometrik desenlerle beraber bitkisel motifler, yazı ve çok az da olsa farklı figürler kullanılırken bununla birlikte yıldız, sekizgen, altıgen, dörtgen, daire ve dörtlü saç örgüleri de sıkça görülmektedir (Zıvıak, 2021, s. 21).

Selçuklulardan günümüze ulaşmış ahşap elemanlara bakacak olursak ilk sırada camilere ait sanat değeri yüksek minberler, kürsüler, rahleler, korkuluklar, kirişler, dolap kapakları, sütun ve sütun başlıkları, kapı ve pencere kanatları gibi eserleri görmekteyiz (Batur, 2019, s. 13). Selçuklu dönemine ait önemli eserler arasında Ankara Aslanhane, Afyon Ulu, Sivrihisar Ulu, Ayaş Ulu, Beyşehir Eşrefoğlu camileri bulunmaktadır (Kaya, 2014, s. 12).

14. yy Selçuklu sanatı Osmanlı sanat anlayışına geçişi hazırlayıcı niteliktedir ve Beylikler Dönemi'nin kısıtlı imkânlarıyla daha küçük çaplı eserler ortaya koyulmuş olup her türlü teknik de kullanılmıştır (Osmani, 2001, s. 16).

Osmanlı ahşap sanatı ilk dönemlerinde Selçuklu ahşap sanatından etkilenmiş olup ahşap eserlerde künde-kârî ve oymanın baskın teknikler olduğu görülmektedir. Ayrıca Selçuklulardan gelen ahşap süsleme tekniklerine ek olarak farklı yapım teknikleri; kafes işi, kakma ve boyama teknikleri mimari yapılar üzerinde uygulanmaya başlanmıştır (Akınay, 2019).

Osmanlıların ortaya çıkardığı sanat anlayışı, daha önceki Türk Sanatlarının, dünyanın en zengin kültürlerinin kaynaştığı topraklarda, yeniden ve dünya çapında bir değerlendirilmesidir (Kaya, 2014, s. 13).

Osmanlı Dönemi'nde ana malzeme olarak genellikle meşe ve ceviz ağacı olan örneklerin kullanıldığı yerler kapı ve pencere kanatları, dolap kapakları, vaaz kürsüleri, türbelerdeki sandukalar ve bunları çevreleyen parmaklıklardır. Osmanlı klasik döneminde künde-kârî, kakma ve kafes oyma tekniğinde kullanılan süslemeler genelde merkezden sonsuza giden yıldız biçimli geometrik şekilde düzenlenmiş ahşap çıtaların içine yapılan geometrik ve bitkisel süslemelerken kalem işi süslemelerde ise saz üslubunda hatâyî ve natüralist üslupta çiçek süsleri yaygın olarak kullanılmıştır (Yıldırım, 2019, s. 28).

Osmanlı Dönemi XVI. ve XVII. yüzyıl eserlerinden olan Süleymaniye ve Şehzade camilerinin kapı ve vaaz kürsüleri, Mihrimah Camii kapısı, Yeni Camii ve Sultan Ahmet Camii ahşap süslemeleri; Kakma ve tarsi tekniğine örnek olarak gösterilebilir (Uysal, 1991, s. 9).

XVIII. yüzyılda Avrupa'nın Barok ve Rokoko etkisi Türk ahşap sanatında da etkisinin göstermesiyle ağaç işçiliği kendi özelliğini yitirerek Avrupa etkisi altına girmiş, XIX. Yüzyıl ağaç işçiliğinde ise bu etki daha da yoğunlaşmıştır. Özellikle istiridye motifi ahşap işçiliğinde, hünkâr mahfillerinde altın yaldızlı olarak çokça kullanılmıştır (Yüksel, 2002, s. 27).

3. BÖLÜM

AHŞAP SANATI İŞLEME TEKNİKLERİ

3.1.KÜNDEKÂRİ TEKNİĞİ

Kündekâri tekniği küçük tahtaların birbirine geçirilmesiyle oluşturulan bir bezeme tekniğidir (Soysal, 2007, s. 7).

Ahşap işçiliğinde önemli bir yere sahip olan kündekâri tekniği Selçuklular ve Osmanlılardan itibaren günümüzde de birçok ahşap yapının süslemelerinde kullanılmaktadır (Söğütü, 2004, s. 5).

Yapılışına göre kündekâri tekniği hakiki ve taklit kündekâri olarak iki gruba ayrılır (Soysal, 2007, s. 7).

3.1.1. Hakiki Kündekâri

Bir çatma tekniği olan hakiki kündekârîde sekizgen, baklava ve yıldız şeklinde olan, içi arabesk kabartmalı ahşap parçalarla bunları birbirine bağlayan oluklu ahşap kirişler içine geçerek bağlanmıştır. Parçaları birbirine tutturmak için çivi, tutkal gibi herhangi malzemeye ihtiyaç yoktur. Parçalar geçme olduğu için ağacın kuruyup çekmesi halinde herhangi bir bozulma olmaz (Soysal, 2007, s. 7).

3.1.2. Taklit Kündekâri

Yapılışına göre üç gruba ayrılır (Karaseki, 2007, s. 19).

3.1.2.1. Çakma ve Kabartma Kündekâri

Görünüş olarak hakiki kündekârîye benzemesine rağmen teknik olarak bir benzerlik bulunmamaktadır. Büyük boyuttaki ahşap levhaların birleştirilmesi ve üzerine çizilen geometrik desenin oyulması ve oyulan yerlere profilli çıtaların çakılmasıyla oluşan bir tekniktir (Hakyemez, 2019, s. 34).

3.1.2.2. Tamamen Çakma ve Yapıştırma Kündekâri

Taklit grubunun daha az ustalık gerektiren örneklerini veren tekniktir. Bu türde ahşap bloklar üzerine sekizgenler, yıldızlar, baklavalalar ve geometrik kafesi oluşturan ahşap kirişler çakılmıştır. Zamanla geometrik kafesin içindeki parçalarda dökülmeler meydana gelmektedir. Ahşabın kuruyup küçülmesiyle de bloklar arasında ayrılmalar meydana gelir (Karaseki, 2007, s. 19).

3.1.2.3. Tamamen Kabartma Kündekâri Tekniği

Oldukça yaygın bir tekniktir ve kalınlığı az olan pencere kepengi, kapı ve minber kapılarının altında kullanılmıştır. Sekizgenler bloğun kabartması halindedir ve kabartmalar fazla yüksek değildir. Geometrik kafes ile iç dolgular belirli bir düzey ayrımı göstermez. Ahşabın kurumasından dolayı yarılmalar meydana gelebilmektedir (Soysal, 2007, s. 7).

3.2. OYMA TEKNIĞİ

Oymacılık, ağaç üzerine hazırlanmış olan bir şekli ortaya çıkarmak için özel kesici aletlerle fazlalık olan yerlerin çıkarılmasıyla oluşan tekniktir ve oyma tekniğini beş ana başlık altında inceleyebiliriz. Bu teknikler düz satırlı oyma tekniği, yuvarlak satırlı oyma tekniği, oluklu oyma tekniği, çift katlı oyma tekniği ve eğri kesim tekniğidir (Osmani, 2001, s. 38).

3.2.1. Düz Satırlı Oyma Tekniği

Çok derin olmayan ve aynı hizadan oluşan oymalardır. Oymaların kenarı zemine dik iner. Tüm yüzeyde düz satırlı oyma yapılırsa yüzeysel ve hareketsiz bir görüntü açığa çıkar (Hakyemez, 2019, s. 34).

3.2.2. Yuvarlak Satırlı Oyma Tekniği

Genellikle kitabelerde, yazılarda ve arabesklerde yaygın olarak kullanılan bir tekniktir. Kabartmalar engebeli yuvarlak görüntü oluşturacak şekilde işlenmiştir (Karaseki, 2007, s. 19).

3.2.3. Oluklu Oyma Tekniği

Oluklu Oyma Tekniğinde kabartma olarak verilen süslemedeki motifler derin yivlerle oluklandırılır. Genellikle bordürlerde ve yazılarda uygulanır (Osmani, 2001, s. 39).

3.2.4. Çift Katlı Oyma Tekniği

Düz ve yuvarlak satırlı derin oyma tekniklerinin bir arada kullanılmasıyla oluşur. Çoğunlukla altta kalan spiraller veya arabeskler meydana getiren dekor düz satırlı derin oyma ile oluşturulurken üstteki yazı dekoru ise yuvarlak satırlı derin oyma ile oluşturulur (Ünlüdil, 2005, s. 561).

3.2.5. Eğri Kesim Tekniği

Anadolu'daki ahşap eserlerin bitkisel süslemelerinde kullanılmıştır ve bu teknikle oyulan süslemedeki geometrik eleman bir ya da iki ince yiv halinde bütün yüzeyi dolaşan çizgiler şeklindedir (Soysal, 2007, s. 7).

3.3. KAFES TEKNİĞİ

Genellikle minber korkuluklarında kullanılan bu teknik ahşap kirişlerin geometrik şekil olacak şekilde bir araya çakılmasıyla oluşur (Karaseki, 2007, s. 19).

3.3.1. Çıtalarla Yapılan Kafes Tekniği

Yapılacak geometrik şekle göre hazırlanan dar ve küçük çıtaların birbirine çakılmasıyla meydana getirilir. Genellikle minberlerin taç kısımları ve korkulukları ile iç mekânlarda kullanılan, her dönem ve hemen hemen her bölgede karşılaşılabileceğimiz sade ve çok basit bir ahşap işçiliğine sahip bir tekniktir (Yıldırım, Şanlıurfa Müzesinde Bulunan Ahşap Eserler, 2019, s. 23).

3.3.2. Şebekeli Oyma (Ajur) Tekniği

Tek parça ahşap levhalardan, bir kafes meydana gelecek şekilde, süslemenin arasındaki parçaların oyulup çıkartılmasıdır (Yıldırım, Şanlıurfa Müzesinde Bulunan Ahşap Eserler, 2019, s. 23).

Ajur tekniği ahşap süsleme sanatının yanı sıra birçok sanat dalında da kullanılan ve kullanıldığı yüzeyde delikler açılmasıyla meydana gelmektedir (Hayırsever, 2021, s. 1268-1280).

3.4. BOYAMA TEKNİĞİ

Çoğunlukla cami ve mescitlerin ahşap sütun başlıkları, konsolları, tavanı, saçakları, mahfil ve kirişlerine lacivert, kırmızı, beyaz, sarı gibi renlerle simetrik biçimde lotus, palmet ve Rumiler gibi motifler genellikle aşı boyası kullanarak uygulanmasıyla oluşan bir tekniktir (Karaseki, 2007, s. 19).

3.5. KAKMA TEKNİĞİ

Kakma tekniği birçok sanat dalında kullanıldığı gibi ahşap sanatında da kullanılmaktadır. Öncelikle kakılacak malzemeyi tutkallayıp hazırlandıktan sonra kendisi için hazırlanmış ahşap yüzeydeki oyuklara yerleştirilerek oluşturulan bir tekniktir. Kakılacak malzeme olarak sedef, fildişi, altın gümüş gibi materyaller kullanılır. (Bozkurt, 2001).

3.6. KAZIMA TEKNİĞİ

Kazıma tekniği daha çok sade motiflerde kullanılan, ince uçlu kalem, tel bıçak gibi aletlerle yüzey üzerine şekiller çizerek (kazıyarak) oluşturulan bir süsleme türüdür (Osmani, 2001, s. 41).

3.7 TARSİ TEKNİĞİ

Kakma tekniğine benzemesine rağmen yapılış tarzında farklılık gösteren tarsi tekniği, ahşap malzeme üzerine sedef, fildişi, kemik gibi malzemelerin bir nevi mozaik oluşturacak şekilde ahşap üzerine yapıştırılmasıyla oluşturulur (Yıldırım, 2019, s. 23).

4. BÖLÜM

AHŞAP SANATINDA KULLANILAN SÜSLEME TÜRLERİ

4.1. GEOMETRİK SÜSLEME

İslam sanatıyla tanıştıktan sonra basit geometrik şekillerden oluşan süslemeler, gelişmiş sistemler halini alarak yeni bir süsleme çeşidine dönüşmüştür (Alkan, 2013, s. 142).

Düz, kıvrık, kırık, çizgilerin yardımıyla süslemede kullanılan geometrik biçimler kullanılarak oluşturulur ve genellikle iki şeritten oluşan basit geçmeler, çokgenler, yıldız türlerinin kullanıldığı çeşitli kompozisyonlardan meydana gelir (Karaseki, 2007, s. 19).

4.2. BİTKİSEL SÜSLEMELER

İslam'da figürlü resim ve heykel yasak olduğu için süsleme sanatçısı bu alanda motiflere sital verme yoluna gitmiştir. Genellikle kullanılan motifler çiçekler, yapraklar ve dallardan oluşan bitkisel bezeme motifleridir (Karaseki, 2007, s. 19).

Bu bitkisel süslemeler bazen aynı cins çiçeklerin buket halinde bazen de çeşitli çiçekle bir demet halinde veya vazo içinde olacak şekilde ahşaba işlenmiştir ve özellikle karanfil, lale, gül, sümbül, narçiçeği, kiraz çiçeği, şakayık, kıvrımlı dallar en çok kullanılanlardır (Eroğlu, 1993, s. 23).

4.3. FİGÜRLÜ SÜSLEME

Orta Asya'da Hunlarından itibaren kullanılan yerli kültür ve İslam'ın etkisiyle şekillenen ve sembolik anlam taşıyan figürlü süslemelerin en önemli örnekleri hayvanlar, insan tasvirleri, grifon, sfenks, siren, ejder, çift başlı kartaldır (Alkan, 2013, s. 142).

3.4. YAZI SÜSLEME

Yazı, Selçuklu ve Osmanlı sanatında süsleyici nitelik kazanacak derecede güzelleştirilmiş ve bu amaçla kullanılmıştır. Selçuklularda 'Kufi' ve 'Nesih' yazı kullanılmıştır. Kufi yazı stilinde yapı; dik, kısa ve kalındır. Nesih yazıda; köşeler yuvarlaklaşmıştır (Karaseki, 2007, s. 19).

4.5. BORDÜR VE GEÇMELER

Kenar suyu, pervaz, ulama gibi isimlerle de bilinen şerit bezemeye bordür denir. Bordürler süsleme unsuru olarak kullanıldığı gibi bezenmiş bölümleri birbirinden ayırmak için kullanılır. Zencerek ise geçme ve zincir motifine verilen addır. Noktalama şeklinde yapılan zincirleme halkaların birbiri içinden geçerek devam etmesiyle oluşan bir tür süslemedir (Soysal, 2007, s. 7).

5. BÖLÜM

KATALOG

5.1. ARTVİN İL MERKEZİ VE İLÇELERİNDEKİ CAMİLERİNDE BULUNAN AHŞAP SÜSLEMELER

Tez çalışmamız için Artvin il merkezine bağlı dört, Ardanuç ilçesine bağlı bir, Arhavi ilçesine bağlı iki, Borçka ilçesine bağlı üç, Hopa ilçesine bağlı iki, Şavşat ilçesine bağlı iki, Murgul ilçesine bağlı iki ve Yusufeli ilçesine bağlı iki adet olmak üzere toplamda on sekiz camide inceleme çalışmaları yapılmıştır. İncelediğimiz bu camiler Artvin il merkezinde: Çarşı Camii, Zeytinlik Camii, Oruçlu Camii, Aşağı Maden Camii; Ardanuç ilçesinde: Aşağı Irmaklar Köyü Camili Camii; Arhavi ilçesinde: Ortacalar Köyü Camii ve Dikyamaç Köyü Camii; Borçka ilçesinde: Düzköy Köyü Camii, Muratlı Köyü Camii ve Maral Köyü İremi Mahallesi Camii; Hopa ilçesinde: Esenkıyı Köyü Yukarı Camii, Sundura Mahallesi Camii; Şavşat İlçesinde: Küplüce Köyü Cami, Veliköy Köyü Eski Camii; Murgul ilçesinde: Petek Köyü Camii, Erenköy Köyü Camii; Yusufeli ilçesinde ise Demirkent Köyü Cami ve Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camileridir.

5.1.1. .Artvin İl Merkezinde Bulunan Camiler

5.1.1.1. Çarşı Camii

Katalog No: 1

Fotoğraf: 1-3

Şekil: 1-2

İnceleme Tarihi: 08.01.2022

Yeri: Çarşı Mahallesi, Merkez/ ARTVİN

Yapım Tarihi: H. 1277/1278 (M.1860/1861)

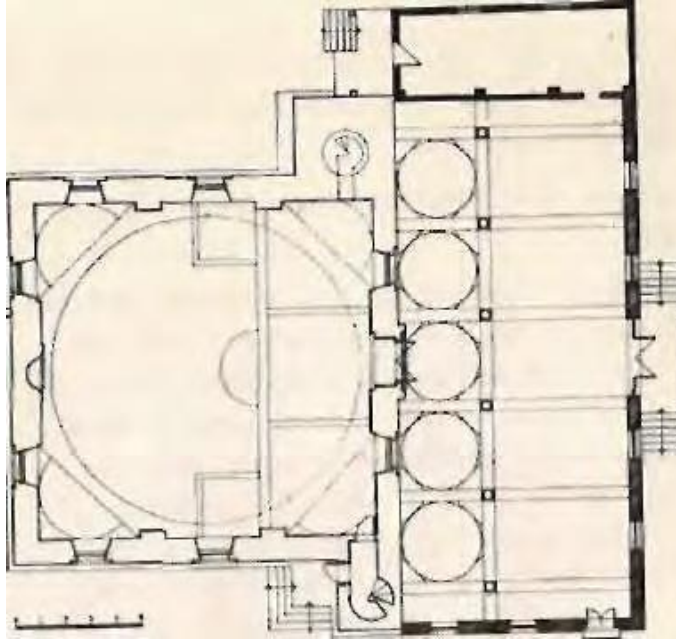
5.1.1.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Artvin merkez Çarşı mahallesinde bulunan cami ilk olarak Hicri 1277/1278 (M.1860/1861) tarihinde Artvin halkı tarafından inşa edilmiştir (Aytekin, 1996, s. 183) .

Daha sonra temellerindeki çökme sonucu 1953 yılında yıkılıp, 1954-1956 yılları arasında yerinde minaresi eski camiden kalma yeni bir cami yapılmıştır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s. 751). Caminin dikdörtgen planlı son cemaat bölümünden geçtikten sonra harime ulaşılır. Harimin kuzey batı kısmında bulunan merdivenlerden mahfil katına çıkılır. Camide minber ve vaaz kürsüsünden başka önem arz edecek ahşap süsleme öğesine rastlanılmamıştır.

Fotoğraf 1. Çarşı cami harim bölümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 1. Artvin Çarşı (Merkez) Camii planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s. 739)

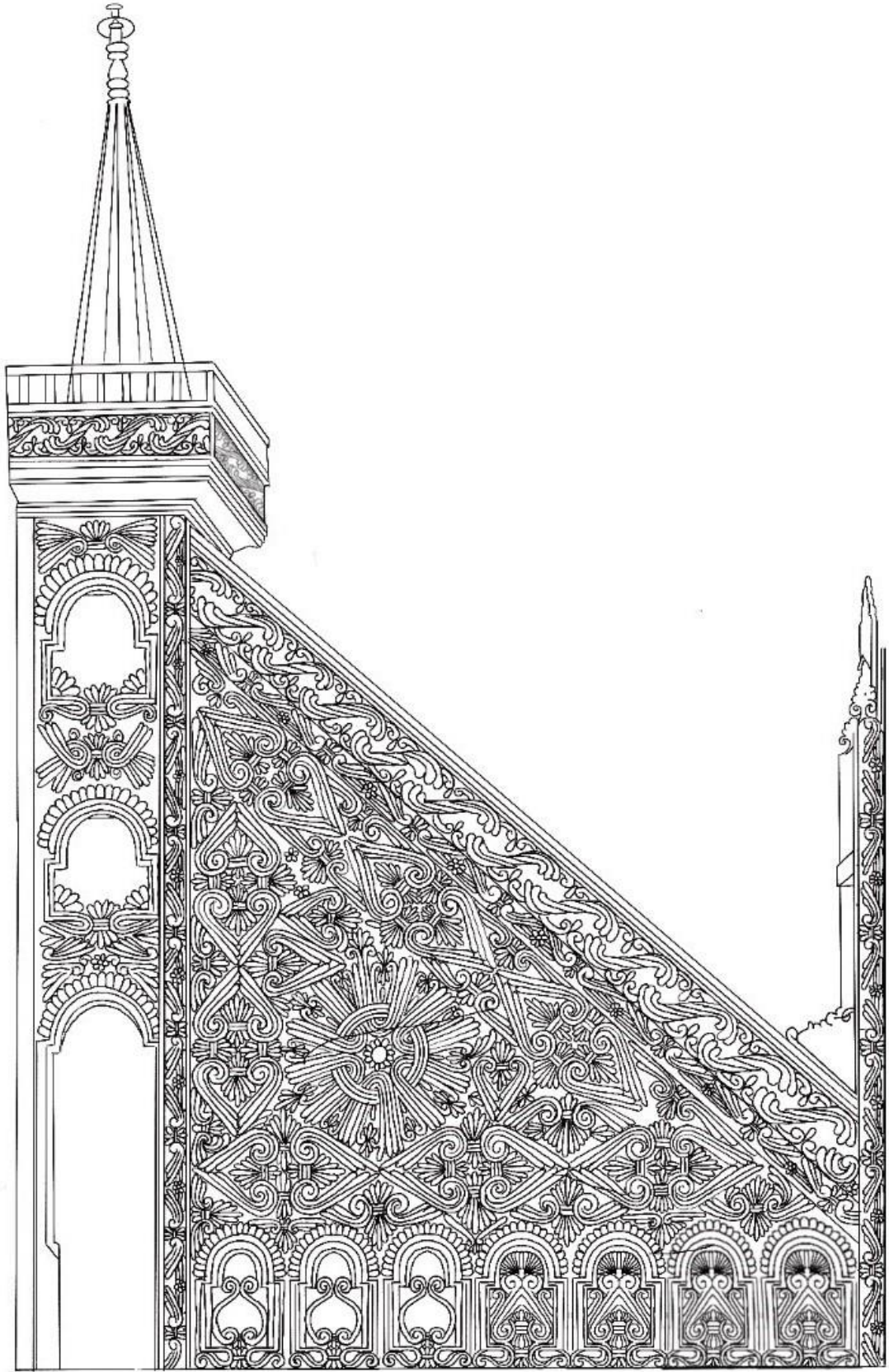
5.1.1.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.1.1.2.1. Minber

Caminin Güneybatısında bulunan minber, ceviz ağacından yapılarak tamamı yoğun şekilde süslenmiştir. Minber korkuluklarının iki tarafında ajur tekniği ile yapılmış eğik S’lerden oluşan süsleme öğeleri bulunmaktadır. Sol tarafındaki süslemeler rahatlıkla görülebiliyorken sağ tarafındaki süslemeler, minber pencereye çok yakın konumlandırıldığı için rahat görülememektedir. Ancak görebildiğimiz kadarıyla sol bölümle aynı süslemelere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Minberin sol aynalık bölümünde çok sayıda pergel motifleri, orta kısımda kabartma tekniğinde çiçek motifi işlenmiş büyük bir daire ve bu daireye geçirilmiş gibi görünen “U” şeklinde çengeller bulunmaktadır. Süpürgelik kısmında ise yedi adet kemerli dikdörtgen formda şekiller yer almaktadır. Bunlardan üç tanesinin ortasında boşluk varken, diğer dört tanesi ise çeşitli şekillerde süslenmiştir. Minberin geriye kalan bölümleri de genel manada aynı süslemelere sahiptir. Minberin iki kanatlı ahşap bir kapısı bulunmaktadır. Süpürgelik kısmındaki motifler minber kapısında da bulunmaktadır.

Fotoğraf 2. Çarşı camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 2. Çarşı Camii minberi desen çizimi. (H. SALTAN YAVAŞ, 2023)

5.1.1.1.2.2. Vaaz Kürsüsü

Caminin güneydoğu kısmında bulunan Vaaz kürsüsünde de minberdekilere benzer kabartma tekniğinde yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Dikdörtgen formdaki kürsünün süpürgelik kısımlarında minberdeki gibi ortasında açıklık olan kemerli dikdörtgen süslemeler yer almaktadır. Kürsünün üst kısmında da aynı açıklık bulunan dikdörtgen süslemelerden daha küçük boyutlu olarak üç adet ön tarafa, ikişer adet ise yan taraflara işlenmiştir.

Fotoğraf 3. Çarşı Cami vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.2. Zeytinlik Camii

Katalog No: 2

Fotoğraf: 4-9

Şekil: 3

İnceleme Tarihi:19.12.2021

Yeri: Zeytinlik Köyü Merkez/ARTVİN

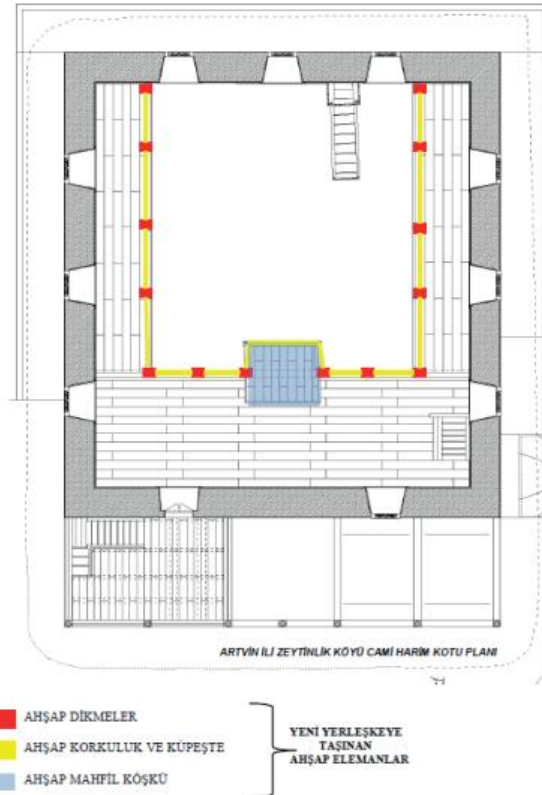
Yapım Tarihi: H. 1272 (M.1857)

5.1.1.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Kitabesine göre Hicri 1272’de (M.1857) Saliha Hanım tarafından inşa edilen ve Deriner Barajı’nın havzası içerisinde bulunan Zeytinlik köyü camii, baraj havzası sular altına kalmadan günümüzdeki yerine taşınmıştır. 2012 yılı temmuz ayında bir taraftan sökümü yapılırken bir taraftan da yeni yerleşim yerinde temeli atılarak eski yapıdan getirilen malzemelerin de kullanılmasıyla rekonstrüksiyonu tamamlanıp 2013 yılında ibadete açılmıştır (Başkan, 2018, s. 187-211). Caminin yeni yerleşkesine Aşağı Türbe ve Yukarı Türbe adında iki adet türbe de taşınmıştır.

Fotoğraf 4. Zeytinlik Camii dıştan görünümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 3. Zeytinlik Köyü Camii harim planı (Başkan, 2018)

5.1.1.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.1.2.2.1. Kapı

Yapının iki kanatlı olan taç kapısının dış kısmı yüzeyi boş yer kalmayacak şekilde bezenmiştir. Dikdörtgen şeklindeki kapının her iki kanadında da oyma tekniği kullanılarak yapılmış üçlü geçme şeklinde örgü motifi bulunmaktadır. Kapının kenar çerçevelerinde zıt yönlerde iki sıra eğik çizgi desenleri mevcuttur. Kapının sağ kanadının üst tarafında kafes şeklinde bir tabla üzerine yazılmış bir kitabe ve onun sol üst köşesinde ay yıldız bulunmaktadır. Kitabenin Türkçe meali ‘Ey önemli işleri gören ve Ey ihtiyaçları yerine getiren. Yıl Hicri 1272/ M.1857’ şeklindedir (Aytekin, 1999, s. 120). Kapının sol kanadının üst kısmında iki adet dikdörtgenimsi şekilde oyulmuş boş levha ve onun üstünde sağdan sola doğru sırasıyla ters yöne bakan ay yıldız motifi ile rüzgârgülü motifi işlenmiştir.

Fotoğraf 5. Zeytinlik Camii harim giriş kapısı (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.2.2.2. Minber

Üzerinde oyma tekniğiyle süslemeler bulunan minberin sağ aynalık kısmında birbirinin içine geçmiş halkalardan oluşan zencerek motifi ve korkuluğun üst şeridinde de iç içe geçmiş yarım daire şekilli süslemeler bulunur. Sol aynalığında ise yine aynı süslemelerin yanında, süpürgelik kısmında iki adet levha halinde iç içe geçmiş yuvarlak kemerli dikdörtgenlerin içerisinde sonsuz yaşamı simgeleyen (Gümüştekin, 2011, s. 114), servi ağacı ve onun üstünde iç içe geçmiş Mühr-i Süleyman motifi bulunmaktadır. Bu süslemelerin üst köşelerinde ise ay yıldız motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 6. Zeytinlik Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.2.2.3. Mahfil

Mahfil katında bulunan korkulukların üst kısmına zıt yönlerde geometrik çizgiler ve alt kısmı boyunca devam eden dört sıra su yolu motifi, bu motifin aralarına da iç içe geçmiş yarım daire motifleri oyma tekniğiyle işlenmiştir. Mahfil katının etek kısmında ise devam eden ikili örgü motifi ve onun altında yatay düz çizgiler vardır.

Fotoğraf 7. Zeytinlik Camii mahfil katındaki süslemeler (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.2.2.4. Sütunlar

Yapının sütunlarında çeşitli geometrik çizgilerin yanı sıra oyma tekniğiyle yapılmış rüzgârgülüne ve üremeyi, çoğalmayı ve bereketi simgeleyen (Gümüştekin, 2011, s. 114), nar meyvesine benzeyen dikkat çekici iki adet süsleme karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 8. Zeytinlik Camii sütunlarında bulunan süslemeler (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.2.2.5. Tavan

Düz ahşap tavanın ortasındaki göbek detayı dikkat çekmektedir. Göbek kısmı, ters S'ye benzer çıtalarla bölünerek rüzgârgülü motifi oluşturulmuştur. Bu motif üzerinde dişlilerin olduğu kare formdaki pervazla çevrelenmiştir.

Fotoğraf 9. Zeytinlik Köyü Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.3. Oruçlu Camii

Katalog No: 3

Fotoğraf: 10-13

Şekil: 4

İnceleme Tarihi:19.12.2021

Yeri: Oruçlu Köyü Merkez/ARTVİN

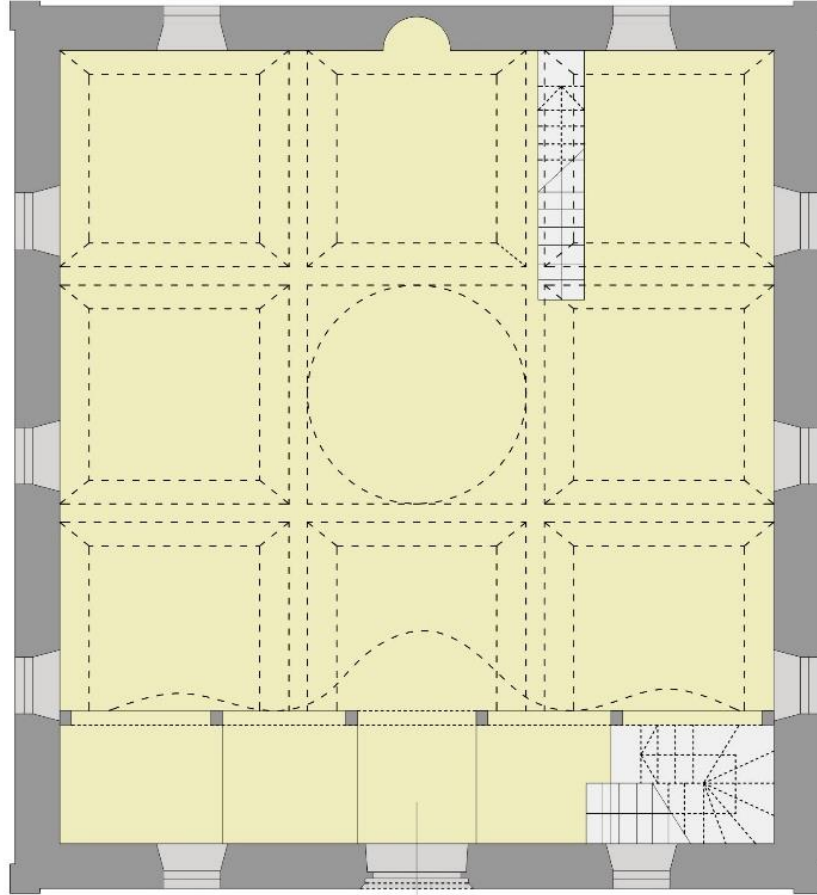
Yapım Tarihi: 1907

5.1.1.3.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Cami Artvin Oruçlu köyünde bulunmaktadır. Ali Hamza oğlu İsmail Çoruh tarafından 1907 tarihinde yaptırılmıştır (Türkiye'de Vakıf Abideler Ve Eski Eserler, 1983, s.751). 2012 yılının sonbaharında Deriner Barajı'nın suyla dolmasından önce Oruçlu köyünün yeni yerleşim yerine taşınarak 2014 yılında hizmete açılmıştır (Başkan, 2018, s.187-211). Çoğunlukla yontma taş malzemeyeyle yapılan caminin köşelerinde kesme taş ve pencere kenarları ve kat geçişlerinde kiremit kullanılmıştır. Bodrum katıyla birlikte iki katlıdır. Harim, kuzeyde beş, güneyde dört, batıda altı doğuda altı olmak üzere yirmi bir adet pencere ile aydınlanmaktadır. Bodrum katında da güney, batı ve doğu cephesin de toplamda sekiz pencere bulunmaktadır. Minaresi kuzey doğu köşesindedir.

Fotoğraf 10. Oruçlu Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 4. Oruçlu Köyü Camii planı. (Karadeniz Kültür Envanteri)

5.1.1.3.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süslemeler

5.1.1.3.2.1. Minber

Oyma tekniğiyle yapılmış süslemelerin bulunduğu minberin sağ aynalığında herhangi bir süslemeye rastlanmazken sol aynalık yüzeyi dikdörtgen panolar şeklinde düzenlenerek içleri oyma tekniğinde farklı motiflerle bezenmiştir. Bu motifler ay-yıldız, yaprak motifi ve bolluk ve bereketi simgeleyen (Eryılmaz ve Özgür Yıldız, 2020, s. 85), karpuz motifleri işlenmiştir. Ayrıca sarmaşık ve papatya motifleri de kullanılmıştır.

Fotoğraf 11.Oruçlu Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.3.2.2. Mahfil

Mahfil korkulukları ahşap çıtalarla bölünmüş ve her bölümde iki adet baklava dilimi şeklinde kabartma parçalar yerleştirilmiştir. Mahfilin etek kısmında ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler vardır. Mahfil katının yarım daire şekilli köşk bölümünün altında ise doğan güneşe benzeyen bir motif işlenmiştir.

Fotoğraf 12. Oruçlu Köyü Camii mahfil köşkünün alttan görünümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Fotoğraf 13. Oruçlu Köyü Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.4. Aşağı Maden Camii

Katalog No: 4

Fotoğraf: 14-18

Şekil: 5-6

İnceleme Tarihi:19.12.2021

Yeri: Aşağı Maden Köyü/ ARTVİN

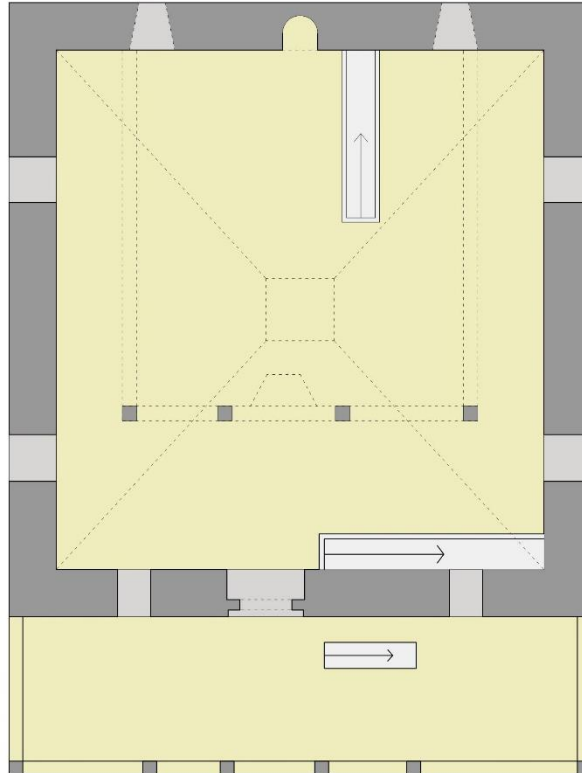
Yapım Tarihi: Bilinmiyor.

5.1.1.4.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Yapı üzerinde kitabe bulunmadığından ne zaman yapıldığına dair net bir bilgi yoktur (Aytekin, 1996, s. 183). Yakın bir zamanda restorasyon geçiren cami Aşağı Maden köyünde bulunmaktadır. Ana malzemesi taş olan caminin ahşaptan iki katlı son cemaat bölümü vardır. Caminin son cemaat bölümünün üst katı balkon gibi açıkken, alt katı ise tamamen çitaların birbirlerini dik kesecek şekilde dizilmesiyle oluşan kafes sistemiyle kapatılmıştır. Camide bir adet minare bulunmaktadır ve minareye son cemaat yerinden çıkmaktadır. U şeklinde uzanış gösteren kadınlar mahfiline harimin kuzeydoğu cephesindeki ahşap merdivenlerden çıkılmaktadır. Caminin kapı, sütun, mahfil ve tavandaki süslemeleri önem arz ederken minber ve mihrabın kayda değer bir özelliği yoktur.

Fotoğraf 14. Aşağı Maden Köyü dıştan görünüş (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 5. Aşağı Maden Köyü Camii Planı. (Karadeniz Kültür Envanteri, tarih yok)

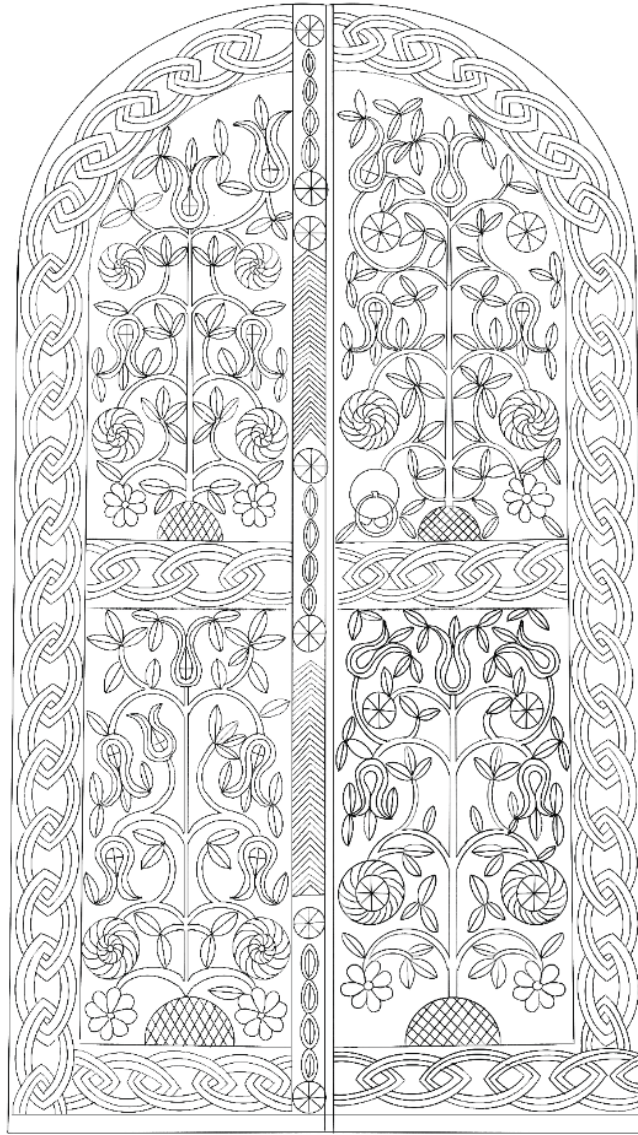
5.1.1.4.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.1.4.2.1. Kapı

Son cemaat yerine girişi sağlayan kapı çıtaların birbirlerini çapraz kesmesiyle oluşturmuş basit yapıya sahiptir. Harime girişi sağlayan kapı ise dikdörtgen formlu, iki kanatlı ve ahşaptır. Üzerinde kabartma tekniğiyle yapılmış estetik değeri sahip birçok motif bulundurmaktadır. Kapı dört bölüme ayrılmıştır ve her bölümde de gövdesinde çıkan kıvrımlı dalların ucundaki lale, çarkıfelek ve çiçek motifleriyle kompozisyon oluşturmuş hayat ağacını anımsatan süslemeler bulunmaktadır. Kapının bordürlerinde ise zincir motifi işlenmiştir.

Fotoğraf 15. Aşağı Maden Köyü Cami harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 6. Aşağı Maden Köyü Cami harim kapısı desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ, 2023)

5.1.1.4.2.2. Tavan

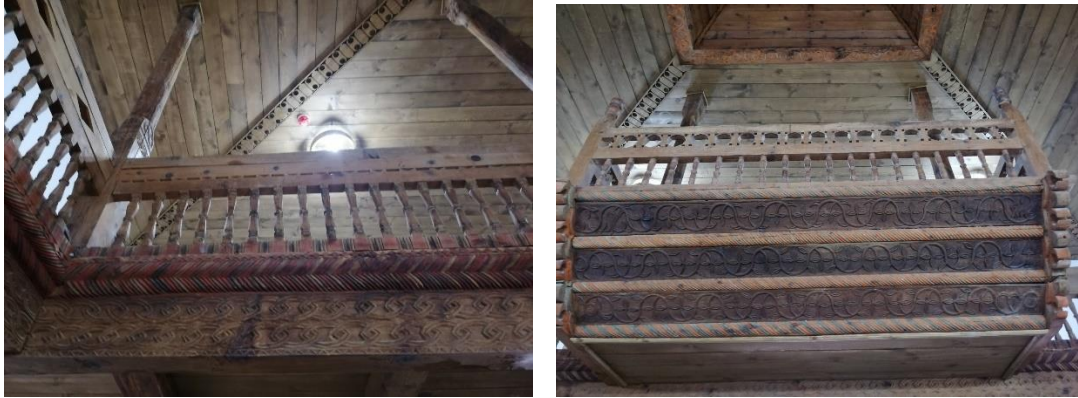
Caminin çatı sistemi tamamen ahşaptandır ve düz tavan yapım tekniğiyle yapılmıştır. Tavanın orta kısmında kare şeklinde çökertme göbek uygulaması bulunmaktadır ve göbek kısmına işlenen süslemeler dikkat çekmektedir. Altı adet iç içe geçmiş sekizgenden oluşan göbek detayında her bir şeklin içerisinde farklı şekil dizisi bulunmaktadır. Sekizgen göbeğin merkezinden köşelere doğru uçları hilal şeklinde ve üzerlerinde örgü deseni oluşturan yedi çıta bulunmaktadır. Çıtalardan biri, bıraktığı izden de anlaşılacağı üzere tamamen düşmüştür. Dört adet çıtanın ise ucundaki hilal motifi kırılmış durumdadır.

Fotoğraf 16. Aşağı Maden Köyü Cami tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.4.2.3. Mahfil

Mahfil korkuluklarındaki süslemeler daha sadeyken, korkuluk eteklerinde harim katı boyunca uzanan ama köşk kısmının altında kesintiye uğrayan balıksırtı motifi, yine harim katı boyunca uzanan iki sıra zincir motifi bulunmaktadır. Köşk kısmında ise alt alta üç sıra halinde sarmaşık motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 17. Aşağı Maden Köyü Camii mahfil etekleri ve köşkündeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.1.4.2.4. Sütunlar

Altıgen formda olan sütunlarda oyma tekniğinde rüzgârgülü, servi ağacı, sekiz kollu yıldız ile koçboynuzuna benzeyen motiflerle bezenmiştir.

Fotoğraf 18. Aşağı Maden Köyü Camii Sütunlarında bulunan süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.2. Ardanuç İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.2.1. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii

Katalog No: 5

Fotoğraf: 19-23

Şekil:

İnceleme Tarihi:19.04.2023

Yeri: Aşağı Irmaklar Köyü /Ardanuç

Yapım Tarihi: 1874

5.1.2.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Ardanuç İlçesinin, Aşağı Irmaklar köyünün Camili Mahallesinde bulunan ve köydeki iki camiden biri olan eserin kapısı üzerindeki müftülük tarafından asılan metal levhaya göre yapım tarihi 1874'tür. Düz bir alana inşa edilen camiye giriş son cemaat yerinin batı cephesinde bulunan iki kanatlı, mavi renk ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Son cemaat yerinin doğu cephesinde depo olarak kullanılan bir oda bulunmaktadır. Harime son cemaat yerine girdikten sonra harimin kuzey cephesinin orta kısmında bulunan basık kemerli iki kanatlı ahşap kapıdan girilmektedir. Harimin üstü ortasında sekizgen bir göbeği bulunan düz ahşap tavanla örtülmüştür.

Doğu, batı ve kuzey hattı boyunca uzanan kadınlar mahfili bulunmaktadır ve mahfil katına harimin kuzey doğu kısmında bulunan ahşap merdivenlerden çıkılmaktadır. Kadınlar mahfilini aşağıdan on üç adet yuvarlak ahşap sütün taşımaktadır. Mahfil katında ise tavanı taşıyan on dört adet dikme bulunmaktadır. Sütunlar kırmızı ve yeşil renkte yağlı boya ile boyanmıştır.

Harim batı cephesinde iki adet üste küçük, iki adet alt tarafta büyük, güneyde de iki adet küste küçük ve iki adet altta büyük, doğu cephesinde de iki adet pencere ile aydınlanmaktadır. Güney cephesindeki soldaki küçük pencereden soba borusu çıkartılmıştır.

Mihrap harimin güney duvarının ortasına konumlandırılmıştır. Duvara doğru yarım daire formunda girintilidir ve kavsarası aşağıdan yukarıya daralmaktadır. Cami içerisindeki ahşap süslemeler minber, tavan, vaaz kürsüsü ve mahfil korkuluklarında bulunmaktadır.

Fotoğraf 19. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.2.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.2.1.2.1. Minber

Mihrabın sağ tarafında bulunan minberin sağ yüzünde kayda değer bir süsleme unsuru bulunmazken sol tarafında oyma tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Süpürgelik kısmında biri tam olmamakla birlikte içerisinde çeşitli motiflerin bulunduğu altı adet kemerli dikdörtgen bölge ve sol aynalık kısmında ise içerisinde çiçek motifinin olduğu bir çember motifi vardır. Görünen bu çemberden geçen çeşitli motiflerle oluşmuş bir kompozisyon bulunmaktadır. Kalan kısımlara ise çiçek motifleri, pergel motifi ve çeşitli motiflerle süslenmiş olup, korkuluklarda ise ajur tekniğiyle yapılmış dalga motifi vardır. Minberin köşk altı kısmında alt alta beş adet dikdörtgensel bölge görülmekte ve bu bölgelerin en üstekine ajur tekniği kullanılarak iki adet rüzgârgülü motifi işlenmiştir. Onun altındaki bölgede ise yine ajur tekniğiyle yapılmış iki adet yıldız motifi vardır. Diğer üç bölümde ise ajur tekniğiyle işlenmiş çeşitli motifler bulunmaktadır. Kapı sövelerinde oyma tekniğiyle, taç kısmında da ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 20. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii minber süslemeleri (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.2.1.2.2. Mahfil

Doğu, batı ve kuzey hattı boyunca U şeklinde uzanan kadınlar mahfilinin korkulukları dikdörtgen bölgelere ayrılmış ve içerisi sarı, kırmızı ve yeşil renge boyanmıştır. Yarım daire şeklindeki köşk çıkıntısının korkuluklarında zeminin sarı renk olduğu on bir adet dikdörtgen bölge içerisinde kırmızı renge boyanmış aplike süslemeler bulunmaktadır. Mahfil etekleri boyunca uzanan, bir sıra içerisinde yuvarlak deliklerin bulunduğu su damlasına benzer süslemeler, kuzey etekleri boyunca bir sıra saç örgüsü motifi ve doğu ve batı etekleri boyunca birbirine çapraz şekilde oyulan yivlerden oluşan süslemeler işlenmiştir.

Fotoğraf 21.Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.2.1.2.3.Tavan

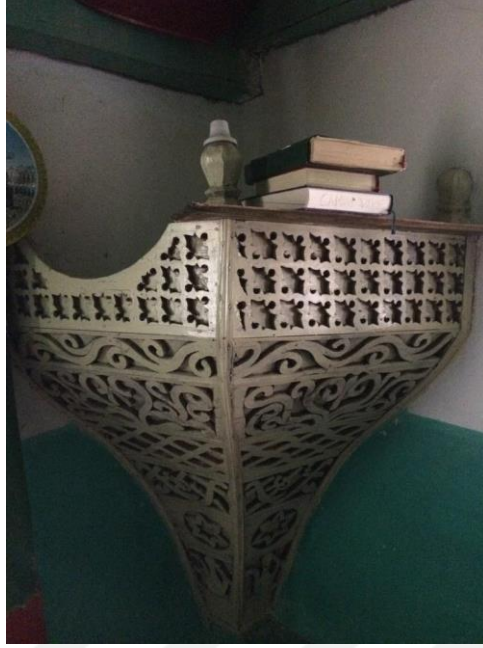
Düz tavan tekniğiyle yapılmış ahşap tavanın sekizgen göbeği içerisinde bağımsız parçalar halinde ajur tekniğiyle yapılmış bitkisel motiflerin üst üste koyularak oluşturulmuş bir kompozisyon bulunmaktadır. Sekizgenin etrafını çevreleyerek kare oluşturan bordürlerin içerisinde oyma tekniğiyle yapılmış ikili zencerek motifi ve içerisinde de çiçek motifi bulunmaktadır. Göbeğin dış kısmındaki kare bölgenin pervazları testere dişi şeklinde oyulmuş ve köşelerinde ise çatal uçlu beş adet çıtanın tavan yüzeyine sabitlenmesiyle oluşturulmuş motifler bulunmaktadır. Tavanın göbek detayında sarı, yeşil, mavi ve kırmızı renge boyanmıştır.

Fotoğraf 22. Aşağı Irmaklar Köyü Camii Mahallesi Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.2.1.2.4. Vaaz Kürsüsü

Harimin güneybatı köşesine konumlandırılan vaaz kürsüsü, aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir formdadır. Gövde ve korkuluktan oluşan vaaz kürsüsünün gövde kısmı yatay olarak altı bölüme ayrılmıştır ve ajur tekniğiyle en alt kısmında ibrik, onun üzerinde yıldız ve hançer motifleri işlenmiştir. Kalan bölümlerde ise bitkisel ve geometrik motifler görülmekte olup, korkuluk kısmında ise kafes görünümünü andıran süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 23. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.3. Arhavi İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.3.1. Ortacalar Köyü Camii

Katalog No: 6

Fotoğraf: 24-27

Şekil: 7-9

İnceleme Tarihi:19.04.2023

Yeri: Ortacalar Köyü /Arhavi

Yapım Tarihi: 1757

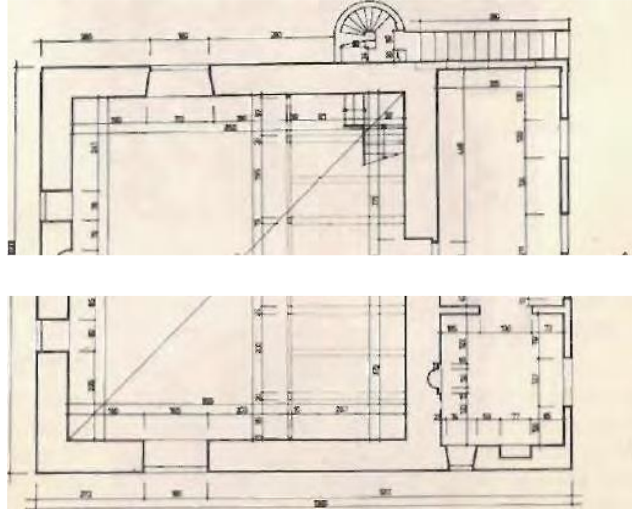
5.1.3.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

1757 yılında yapılan camii (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s. 760). Arhavi ilçesinin Ortacalar köyünde bulunmaktadır. Kuzeyden güneye doğru alçalan eğimli bir arazi üzerine kurulmuş olan caminin duvarlarında genelinde yontma taş ve köşe kısımlarında ise kesme taş kullanılmıştır. Güney, doğu ve batı cephelerindeki duvarları dıştan sıvasız ve boyasızken, kuzey cephesindeki duvarları sıvalı ve beyaz renge boyanmış haldedir. Cami girişi kuzey duvarının orta yerinde bulunan iki kanatlı bahçe

kapısına benzer demir kapıdan son cemaat yerine geçtikten sonra harim giriş kapısı karşımıza çıkmaktadır. Basık kemerli, dikdörtgen formlu, iki kanatlı ahşap kapıdan harime ulaşıyor. Ayrıca minare ve cami arasında bulunan merdivenlerden çıkarak son cemaat yerinin ikinci katından mahfil katına açılan bir kapı ile mahfile ulaşılabilir. Yarım daire şeklinde içeri doğru oyuntulu taş mihrabı bulunmaktadır. Mihrabın içerisinde ve dış kısımlarında kalem işi tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Harimin Kuzeybatı kısmındaki merdivenlerden caminin kuzey hattı boyunca uzanan kadınlar mahfiline çıkılmaktadır. Kuzey batı kısmında camiden bağımsız olarak sonradan yapılmış tek şerefeli bir adet minaresi bulunmaktadır. Cami duvarlarının iç cephelerinde kalem işi tekniğiyle yapılmış çeşitli bezemeler bulunmaktadır. Caminin tavan, mahfil korkulukları, ahşap direkler gibi bölümleri mavi, beyaz, sarı ve yeşil tonlarında yağlı boya ile boyanmıştır. Cami içerisinde ahşap süsleme unsurları kapı, tavan ve minberde karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 24. Ortacalar Köyü Camii dıştan görünüşü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

Şekil 7. Ortacalar Köyü Camii planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983)

5.1.3.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.3.1.2. 1. Kapı

Son cemaat yerinde harime girişi sağlayan taş kemerli ahşap kapının dış yüzeyinde çeşitli süsleme unsurları bulunurken iç yüzeyi süslemesizdir ve mavi renge boyanmıştır. Dikdörtgen formlu ve iki kanatlıdır.

İki kanadında da yan yana iki tane olacak şekilde alt alta beş sıra toplamda on adet dikdörgensel bölgelere ayrılmış olup içlerine ahşap çıtaların düz satırlı zemin üzerine baklava dilimi olacak şekilde sabitlenmesiyle şekillendirilmiştir. Bu baklava dilimlerinin ortası da yukarıdan aşağıya doğru kahverengi, mavi, kırmızı, lacivert, sarı renge boyanmıştır.

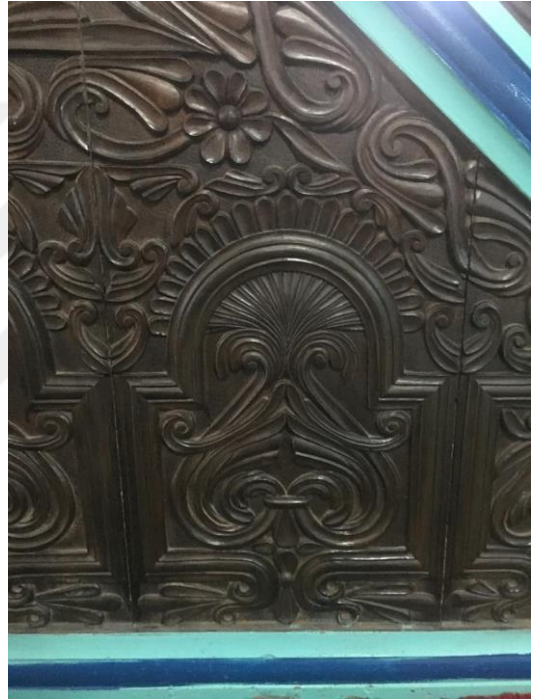

Fotoğraf 25. Ortacalar Köyü Camii harim kapısı (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

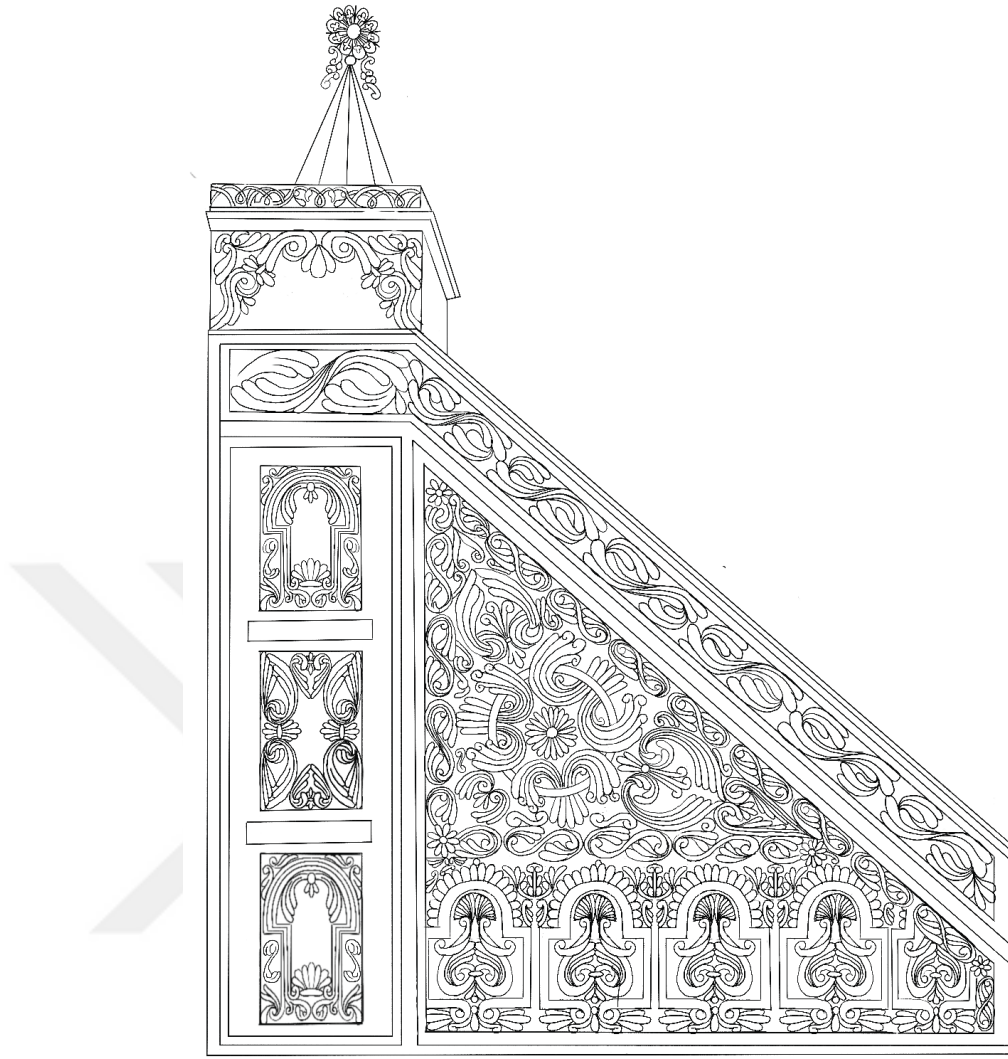
5.1.3.1.2.2. Minber

Harimin güneybatı kısmına konumlandırılan minber oldukça zengin ahşap süsleme unsurlarına sahiptir. Sağ aynalık kısmında süsleme unsurları bulunmazken sol aynalık kısmında oyma tekniğiyle yapılmış bitkisel motiflerin yanı sıra çeşitli şekillerden oluşan süslemeler bulunmaktadır.

Minber korkuluklarında, köşk kısmında ve kapının taç kısmında ise ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Minber genelinde vernik uygulaması olmasına karşın parçaların birleşme yerleri mavi renge boyanmıştır.

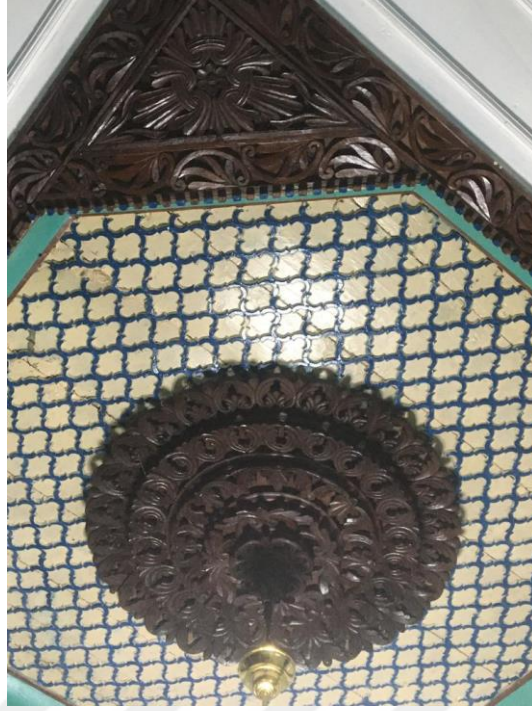
Fotoğraf 26. Ortacalar Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

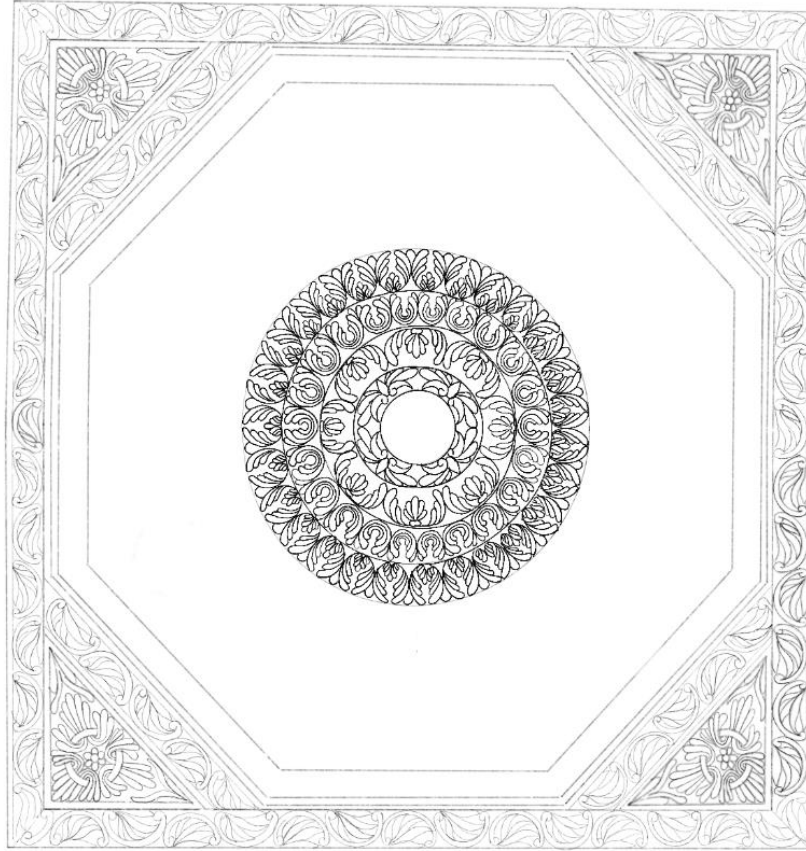
Şekil 8. Ortacalar Köyü Camii minberi desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ)

5.1.3.1.2.3. Tavan

Düz tavan tekniğiyle yapılan tavan çıtalarla bölümlere ayrılarak yağlı boya ile yeşil, beyaz ve mavi renge boyanmıştır. Tavanın en dikkat çekici yeri, kare bir çerçeve içerisine sekizgen bir alan oluşturularak ortasına ajur ve oyma tekniği kullanılarak yapılmış, iç içe geçmiş yuvarlak süslemelerle üç boyutlu bir görünüm kazanmış göbek kısmıdır. Göbek kısmında bulunan sekizgen alanın zemininde üzerine C ve S kıvrımlı çıtalardan oluşturulmuş çıtakâri tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Sekizgen alanın çevreleyen kare alanın köşelerinde ise ajur ve oyma tekniğiyle yapılmış, minberdeki süslemelere benzer süsleme unsurları bulunmaktadır.

Fotoğraf 27. Ortacalar Köyü Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

Şekil 9. Ortacalar Köyü Camii tavan göbeği desen çizimi (H.SALTAN YAVAŞ, 2023)

5.1.3.2. Dikyamaç Köyü Camii

Katalog No: 7

Fotoğraf: 29-31

Şekil:10-11

İnceleme Tarihi:19.04.2023

Yeri: Dikyamaç Köyü /Arhavi

Yapım Tarihi: 1894

5.1.3.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Arhavi ilçesinin Dikyamaç köyünde bulunuyor. Hicri 1312 (Miladi 1894) yılında yapılan camii (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s. 763), kuzeyden güneye doğru yükseltinin azaldığı meyilli bir arazi üzerine kurulmuştur.

Kesme taşlardan inşa edilen cami iki katlıdır ve alt katı bodrum olarak kullanılmaktadır. Bodrum katına batı cephesinde bulunan taş kemerli, iki kanatlı iki adet kapıdan geçerek ulaşılmaktadır. Bodrum katının kuzey cephesinde herhangi bir açıklık yoktur cephe tamamen toprağa gömülüdür, güney ve doğu cephesinde ise dikdörtgen formlu ikişer adet küçük boyutlarda pencereler bulunmaktadır.

Harim katında ise üç adet doğu cephesinde, üç adet batı cephesinde, iki adet de güney cephesinde olmak üzere sekiz adet taş kemerli büyük boyutlarda pencereler bulunmaktadır. Anayol üzerinde bulunan camiye giriş, caminin batı tarafındaki merdivenlerden çıktıktan sonra ulaşılan kuzey cephesindeki son cemaat yerindeki kapıdan sağlanıyor. Öncen açık olduğu düşünülen sonrasında cam ve ahşap malzemeye kapatılan son cemaat yerinin sağ tarafında depo niteliği taşıyan bir adet oda bulunmaktadır. Son cemaat yerinden harime kemerli iki kanatlı ahşap bir kapıdan ulaşıyor. Kapının dış yüzeyinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmazken iç yüzeyinde oyma tekniğiyle yapılmış baklava dilimleri içerisine yapılmış yıldız motifleri bulunmaktadır.

Mahfil katına harimin kuzey doğu cephesindeki merdivenler çıkılıyor ve mahfil katının korkuluklarında ve etekliklerinde herhangi bir süsleme unsurları

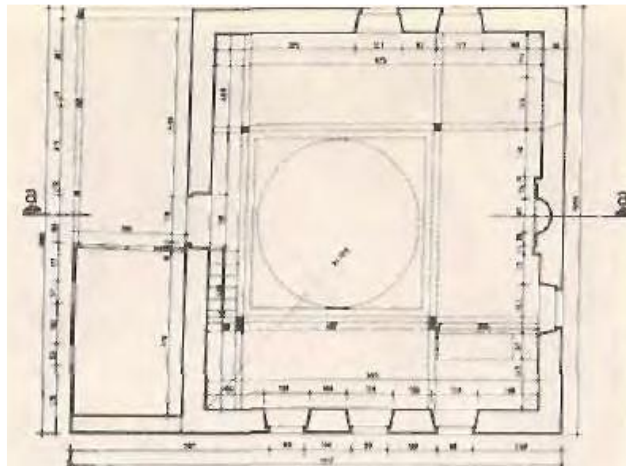
bulunmamaktadır. Mahfil katı son cemaat yerinin üst katının kapatılmasıyla oluşturulmuştur ve bu alanda da üç adet pencere bulunmaktadır.

Yarın daire formunda içeriye girintili şekilde kesme taştan yapılan mihrabın üç tarafını çevreden iki sıra bordür bulunmaktadır. İç taraftaki bordürde kalem işi tekniği kullanılarak işlenmiş sarı, yeşil, kırmızı ve mavi renkte çiçek ve yaprakların bulunduğu bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Dış kısımdaki bordürde ise yine sarı, mavi yeşil renkler kullanılarak yapılmış bitkisel bezmeli kalem işleri bulunmaktadır.

Caminin minberi ve tavanı ahşap süsleme sanatının güzel örneklerindendir.

Fotoğraf 28. Dikyamaç Köyü Camii dıştan görünüşü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

Şekil 10. Dikyamaç Köyü Camii planı (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983)

Fotoğraf 29. Dikyamaç Köyü Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

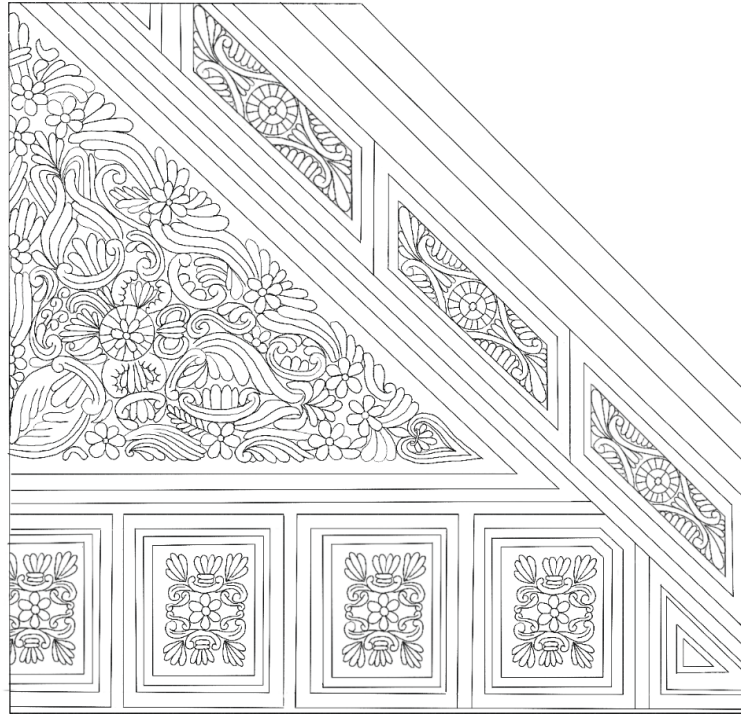
5.1.3.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.3.2.2.1. Minber

Harimin güney doğu kısmına konumlandırılan minberin sağ tarafı tamamen duvara yapışık olduğu için görülememektedir. Minberin sol aynalığında bulunan süslemeler oyma tekniğiyle oluşturulan bitkisel motif parçalarının düz satırlı zemin üzerinde birleştirilip sabitlenmesiyle oluşturulmuştur ve bu süslemeler sarı, mavi, kırmızı renge boyanmıştır. Sol tarafının süpürgelik kısmı dört adet dikdörgensel bölgeye ayrılmış ve içerisinde çeşitli bitkisel motifler işlenmiştir. Minber korkuluklarında ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler olup, korkuluk altında ise paralel kenar alan içerisine işlenmiş bitkisel motiflerin bulunduğu dört adet süsleme bulunmaktadır. Minberin köşk altında ise alt alta dört tane, içerisinde çiçek motiflerinin bulunduğu dikdörtgen bölgelere bulunmaktadır ancak bu kısım önünde dolap konduğu için tam görünmemektedir. Taç kısmında ise ajur ve oyma tekniğiyle yapılmış bitkisel motifler, iki adet ibrik motifi ve iki adet hilal motifi bulunmaktadır.

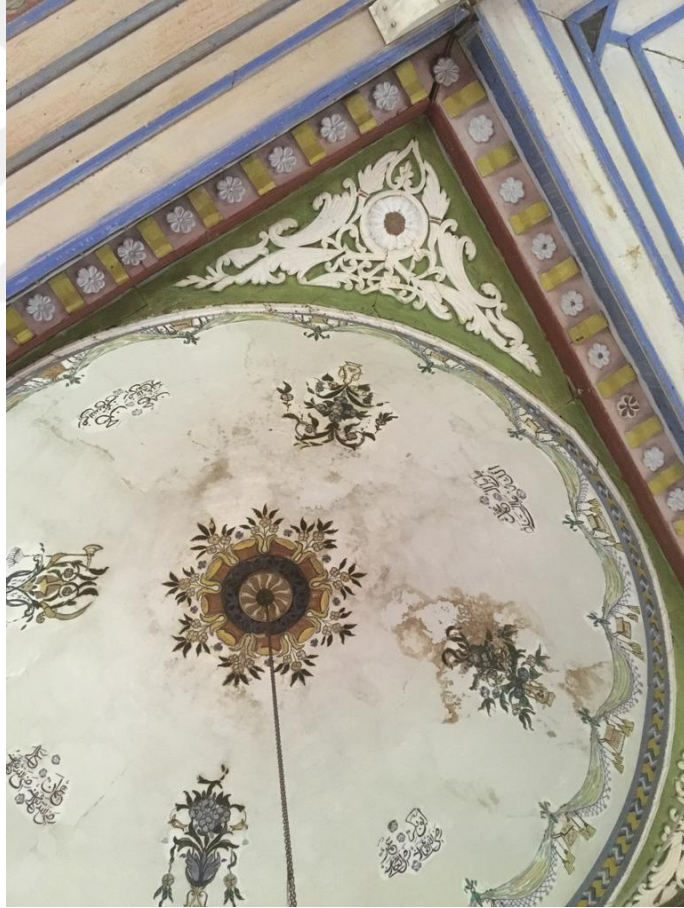
Fotoğraf 30. Dikyamaç Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

Şekil 11. Dikyamaç Köyü Camii Minberi desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ)

5.1.3.2.2.2. Tavan

Doğu batı doğrultusunda uzanan iki, kuzey güney doğrultusunda iki toplamda dört adet kirişin ve bunları kesiştiği noktalardan destekleyen dört adet ahşap direk üzerinde bulunan düz ahşap tavanın orta kısmında kubbesi bulunmaktadır. Kubbenin köşeleri kirişlerin kesiştiği yerler üzerine konumlandırılmıştır. Kubbe içerisi kalem işi tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemelerin yanı sıra hat sanatı örnekleri ile bezenmiştir. Kubbe köşelerinde ise ajur tekniğiyle yapılmış süslemelerin düz satırlı zemin üzerine sabitlenmesiyle oluşturulan çeşitli bitkisel motifler bulunmaktadır. Kubbeyi çevreleyen kare alanın köşelerinde aplike süslemeler, çevresinde ise kabartmalar halinde çiçek motifleri işlenmiştir. Tavanın kalan kısımları çıtalarla bölümlere ayrılmış ve içlerine kalem işi tekniğiyle bitkisel motifler ile bezenmiştir.

Fotoğraf 31. Dikyamaç Köyü Camii kubbesi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.4. Borçka İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.4.1. Muratlı Köyü Camii

Katalog No: 8

Fotoğraf: 32-38

Şekil: 12-13

İnceleme Tarihi:24.04.2021

Yeri: Muratlı Köyü /Borçka

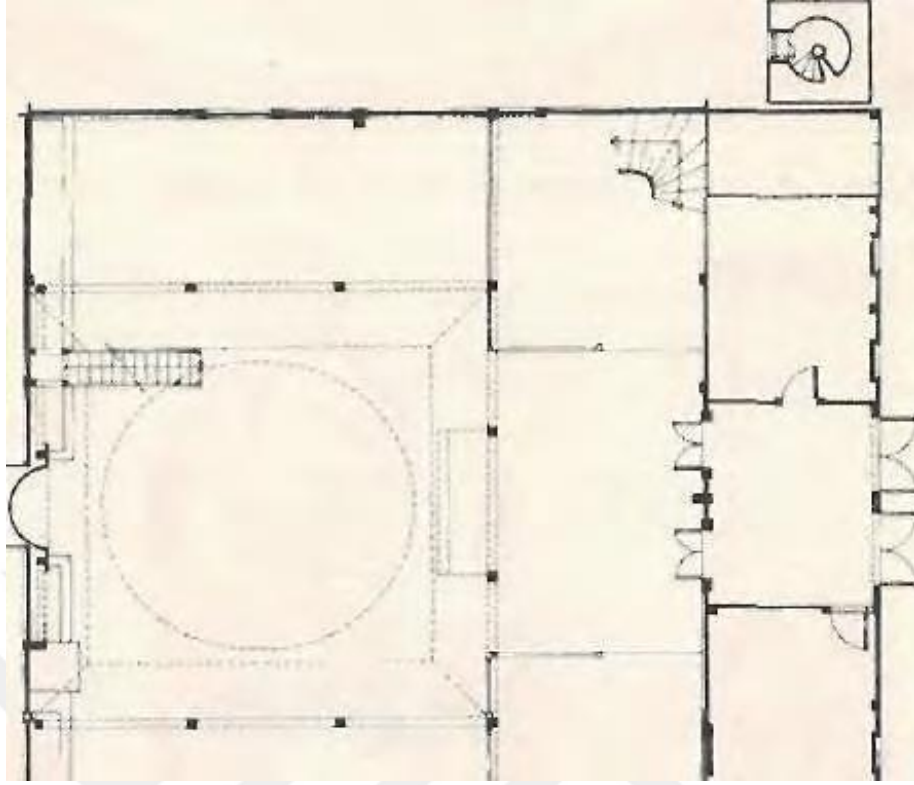
Yapım Tarihi: 1846

5.1.4.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Cami Borçka ilçesinin Muratlı (Maradit) köyünde bulunmaktadır. Harim kapısı üzerindeki kitabeye göre Hicri 1262(Miladi 1846) yılında Aslanoğlu Ahmed Usta tarafından yapıldığı düşünülmektedir (Aytekin, 1999, s. 163). Caminin mahfil katındaki H. 1262 (M. 1845) tarihli kitabede Sağiroğlu Hasan Ağanın kendi adına abanoz ağacından oyma tekniğinde mihrap ve minberi, babası Hüseyin Ağa adına da mahfil katını yaptırdığı kayıtlıdır (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983, s. 751). Temeli ve minaresi dışında tamamıyla ahşap malzemeden yapılmıştır.

Fotoğraf 32. Muratlı Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAş, 2021)

Şekil 12. Muratlı Köyü Camii planı. (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1983)

5.1.4.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.4.1.2.1. Kapı

Caminin dış kapısı oldukça basit tutulmuştur, üzerinde herhangi süsleme bulunmamaktadır. Ancak dış kapıdan içeri girdiğimizde harime girmek için ortadan bir sütunla ayrılmış iki adet kapı mevcuttur. Kapı kanatları ve sövelerinde zengin süsleme unsurları bulunmaktadır. Sağdaki kapının iki kanadı da oyma tekniği kullanılarak bitkisel motiflerle bezenmiştir. Soldaki kapının iki kanadında ise su ve temizliğin sembolü olan ibrik motifi (Bayraktaroğlu, 1991, s. 205), ve çeşitli bitkisel motifler işlenmiştir.

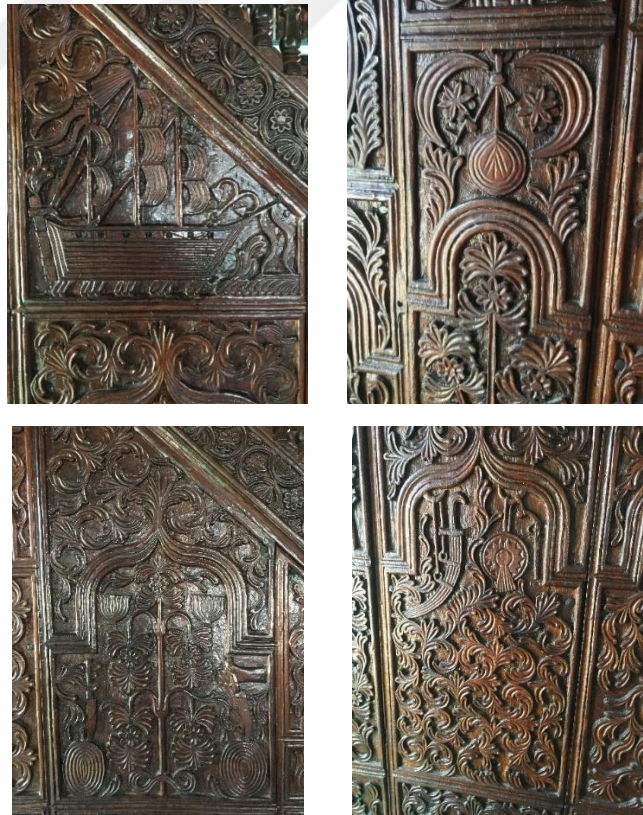
Fotoğraf 33. Muratlı Köyü Camii soldaki harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

Fotoğraf 34. Muratlı Köyü Camii sağdaki harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.1.2.2. Minber

Caminin minberi başlı başına bir sanat eseri niteliğindedir. Minber üzerindeki dikdörtgen levhalara oyma tekniğiyle yapılmış ve farklı anlamlara geldiği düşünülen çok sayıda motif işlenmiştir. Minberin sol aynalığındaki levhaların birinde dalları yere doğru sarkan çiçek ve çiçeğin her iki yanında da elmaya benzeyen meyve figürü bulunmaktadır. Bu meyve figürlerinin üzerlerinde bıçak motifi bulunmaktadır. Sağdaki meyve figürünün üzerinde bulunun bıçağın bir el tarafından tutulduğu görülmektedir. Başka bir levhanın içerisinde ise çengellerden asılmış şekilde tasvir edilen bir hançer ve silah, bunların arasında da askeri arma bulunmaktadır. Diğer bir levhanın üst kısımlarda karşılıklı birer ay yıldız ve ortasında anahtar olduğu düşünülen bir motif işlenmiştir. Minber korkuluklarının alt tarafında üçgen bir levha üzerinde ise Nuh'un gemisi (Arslan Sağıroğlu ve Kırık, 2017, s. 140), ile ilişkilendirilebilecek el dümeni bulunan yelkenli bir gemi tasvir edilmiştir. Ayrıca zeytin dalı ve altı kollu şamdan motifleri de farklı levhalarda bulunmaktadır. Minberin sol tarafı değişik motifler bulunmasına karşın sağ tarafındaki levhalarda genellikle hayat ağacı gibi bitkisel motifler kullanılmıştır.

Fotoğraf 35. Muratlı Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.1.2.3. Mihrap

Ahşap olan mihrabın iç kısmının alt tarafı beyaza boyanmışken kavsarası ise kubbedeki gibi şeritlere ayrılıp aynı renklere boyanmıştır. Köşelik, alınlık ve çerçeve kısımlarında oyma tekniğiyle yapılmış bitkisel motiflere yer verilmiştir.

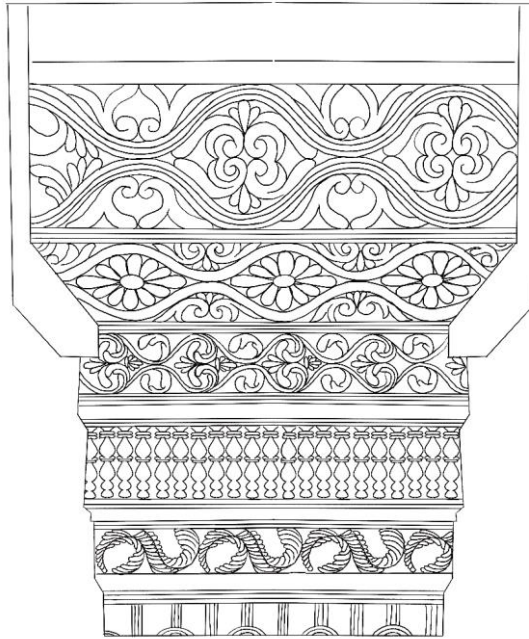
Fotoğraf 36. Muratlı Köyü Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.1.2.4. Vaaz Kürsüsü

Ahşap malzemedan yapılmış olan vaaz kürsüsü aşağıdan yukarıya kademeli olarak genişlemektedir. Yatay yönde kuşaklara ayrılan kürsünün her bir kuşağına ajur ve oyma tekniğiyle yapılmış bitkisel motifler işlenmiştir.

Fotoğraf 37: Muratlı Köyü Camii vaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

Şekil 13. Muratlı Köyü Camii vaz kürsüsü desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ, 2023)

5.1.4.1.2.5. Tavan

Caminin ahşap kubbesi merkezden kenarlara doğru genişleyerek yelpaze görünümü veren şeritlere ayrılmıştır. Bu şeritlerin her biri kırmızı, mavi, turkuaz rengine boyanmıştır. Kubbe göbeğinde ise ters S'ler ve hilal motifleri vardır.

Fotoğraf 38. Muratlı Köyü Camii kubbesi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.1.2.6. Mahfil

Caminin kuzey, doğu ve batı cepheleri boyunca uzanan mahfil katının korkuluklarının alt ve üst kısımları mavi renkte boyanmıştır. Korkuluk eteklerinde oyma tekniğiyle yapılmış bitkisel motifler bulunmaktadır ve bu süslemeler güney cephesinde de devam etmektedir. Köşk kısmında ise alt alta üç sıra örgü ve balıksırtı motifi onların altında da kıvrımlı dal motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 39. Muratlı Köyü Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.2. Düzköy Köyü Camii

Katalog No: 9

Fotoğraf: 40-47

Şekil: 14-16

İnceleme Tarihi: 24.04.2021

Yeri: Düzköy Köyü /Borçka

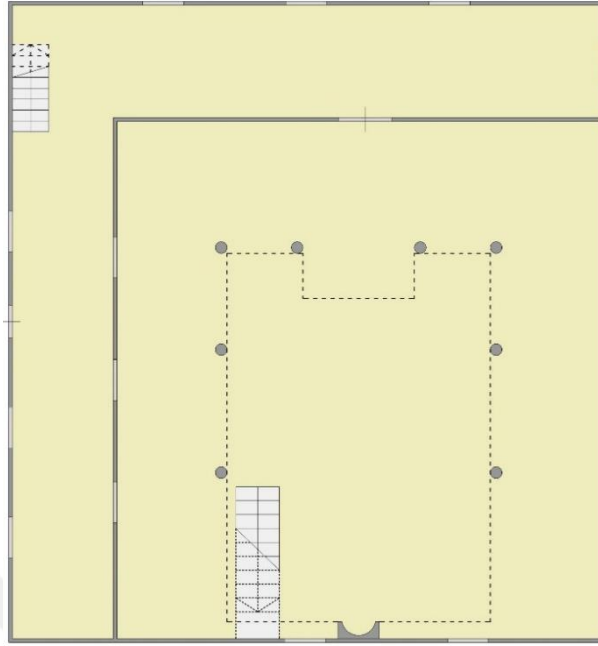
Yapım Tarihi: H.1266/M.1850

5.1.4.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Cami, Borçka ilçesinin Düzköy köyündedir. Kitabesi bulunmamaktadır ama kuzey cephesine sonradan asılan levhada H.1266/M.1850 tarihi yer almaktadır (Aytekin, 1996, s. 183). Bodrum katı taştan olmasına karşın yapının diğer kısımları yığma ahşaptandır. Kuzey cephesinde bulunan beş basamaklı taş bir merdivenle camiye girilmektedir. Dikdörtgen planlı son cemaat yerinden geçtikten sonra İki kanatlı ahşap kapıdan harime giriş sağlanmaktadır.

Fotoğraf 40. Düzköy Köyü Camii dıştan görünüm (B.ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

Şekil 14. Düzköy Köyü Camii Planı (Karadeniz Kültür Envanteri, tarih yok)

Fotoğraf 41. Düzköy Camii harimi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

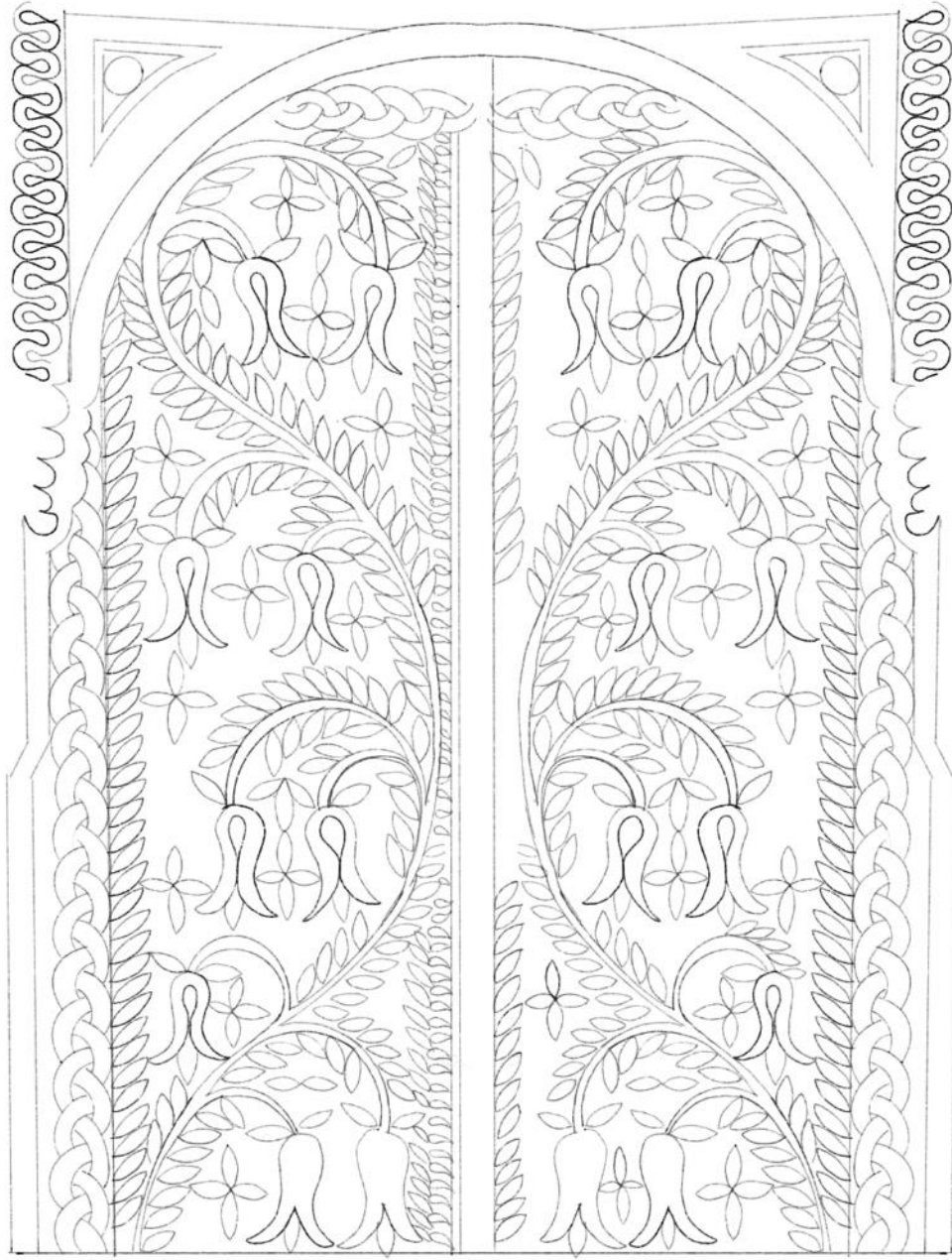
5.1.4.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.4.2.2.1. Kapı

Son cemaat yerine girişi sağlayan kapı tek kanatlı ve süslemesizdir. Harime ise ahşap kemerli, iki kanatlı ahşap bir kapıdan girilmektedir. Harime giriş kapısının kanatlarında oyma tekniğinde kıvrım dal ve lale gibi bitkisel motifler işlenmişken kapı kanatlarının birleşme yerlerindeki bordüre yaprak motifi, dış bordüre ise örgü motifi yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 42. Düzköy Camii harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

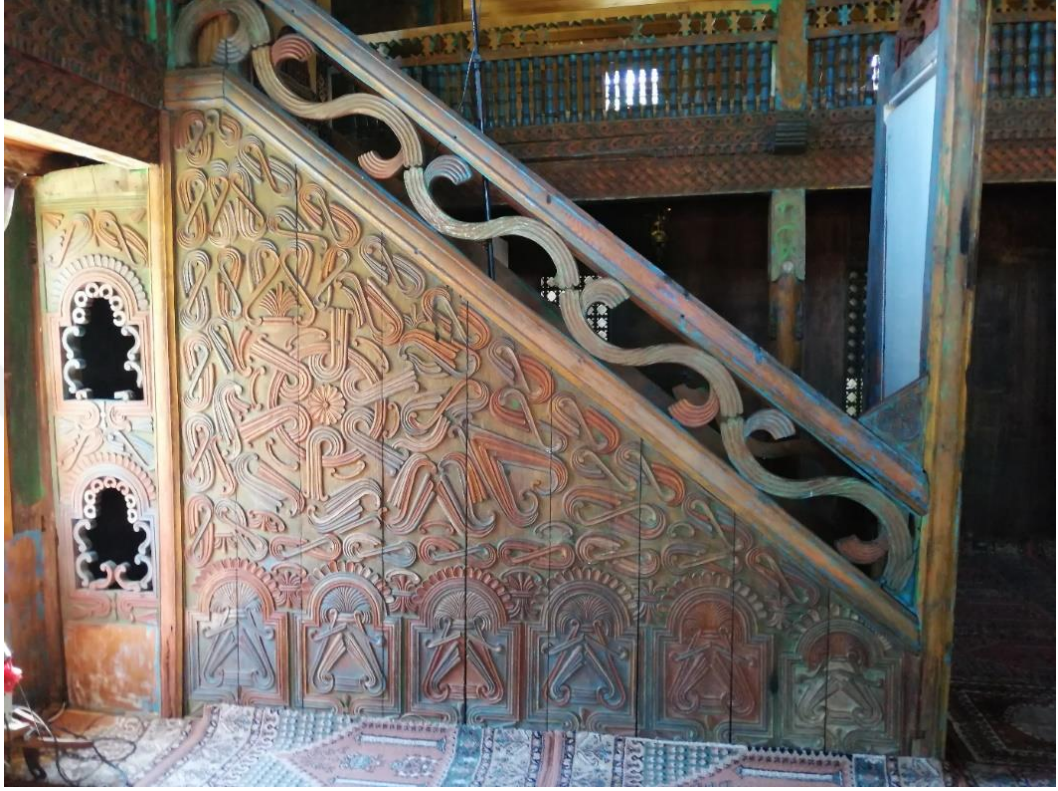

Şekil 15. Düzköy Camii harim kapısı desen çizimi (H. SALTAN YAVAŞ, 2023)

5.1.4.2.2.2. Minber

Mavi ve kırmızı renklerin hâkim olduğu minberde, oyma ve ajur tekniğiyle yapılmış çok sayıda değişik motif görülmektedir. Korkuluklarında ajur tekniğiyle yapılmış “S” motifi bulunan minberin sol aynalığında daire içerisinde bir çiçek motifi ve bu daireden geçmiş şekilde görülen altı adet çengele benzer motifler yer almaktadır.

Süpürgelik kısmının hemen üzerine yerleştirilen altı adet kemerli dikdörtgen levhanın içine pergel motifine benzer motifler ve S'ler den oluşan süslemeler bulunmaktadır. Minberin kapı tacı, köşk altı ve geçit bölümlerinde ise ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli motifler bulunmaktadır.

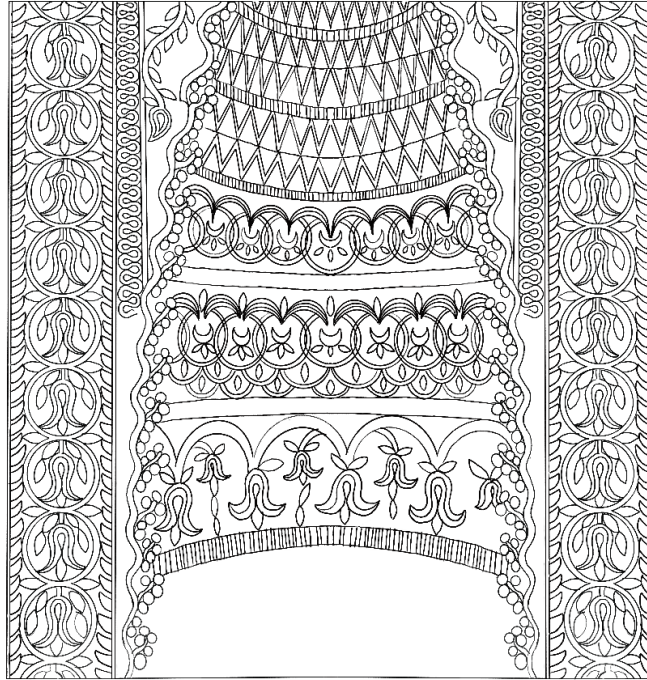
Fotoğraf 43. Düzköy Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.2.2.3.Mihrap

Yoğun süsleme unsurlarının bulunduğu mihrap, tamamen ahşap ve dikdörtgen formudur. Mihrap kavsarasına farlı renklerle boyanmış olan yatay bordürler içerisine bitkisel ve zencerek motifleri işlenmiştir. Köşeliğinde oyma ve ajur tekniğiyle yapılmış bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Mihrap çerçevesinde ise ters lale, sarmaşık gibi farklı bitkisel motifler bulunmaktadır.

Fotoğraf 44. Düzköy Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

Şekil 16. Düzköy Camii mihrabındaki süslemeler (H. SALTAN YAVAŞ)

5.1.4.2.2.4. Tavan

Düz tavan tekniğiyle yapılmış olan tavanın orta kısmına çökertme göbek uygulaması bulunmaktadır. Göbeğin üzerine oyma ve ajur tekniği ile yapılan süslemeler mavi boya ile renklendirilmiştir. Tavanın göbek kısmında iç içe geçmiş halkalardan ve örgü motiflerinden oluşan bir daire bulunmaktadır. Dairenin etrafını ise bir sıra çember şeklinde, iki sıra da dört tarafından çevreleyen ajur tekniğinde yapılmış pervaz uygulaması bulunmaktadır.

Fotoğraf 45. Düzköy Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.2.2.5. Mahfil

Caminin iç mekânını dört yönden çevreleyen mahfilin korkuluklarının üst tarafında bulunan bordürüne ajur tekniğiyle yapılmış, yıldıza benzeyen motifler bulunmaktadır. Korkulukların alt tarafında ise köşesiz küçük ahşapların yan yana dizilmesiyle oluşturulmuş bir kafes sistemi bulunmaktadır. En alttaki bordür üzeri ise yine oyma tekniğinde saç örgüsüyle bezenmiştir. Korkuluklarda da yine mavi rengin hâkim olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 46. Düzköy Camii mahfil köşkündeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.2.2.6. Sütunlar

Ayak ve baş kısımları dikdörtgen, gövde kısmı ise köşesiz olan sütunların dikdörtgen olan kısımlarında kıvrım dal motifleri bulunmaktadır. Mihrabın sol tarafında bulunan sütun ise baştan aşağı oyma tekniğiyle yapılmış süslemelerle donatılmıştır. Caminin genelinde olduğu gibi bu sütunda da kırmızı ve mavi renk ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf 47. Düzköy Camii sütunları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2021)

5.1.4.3. Maral Köyü İremit Mahallesi Camii

Katalog No: 10

Fotoğraf: 49-52

Şekil: 17

İnceleme Tarihi:10.07.2022

Yeri: Maralköy /Borçka

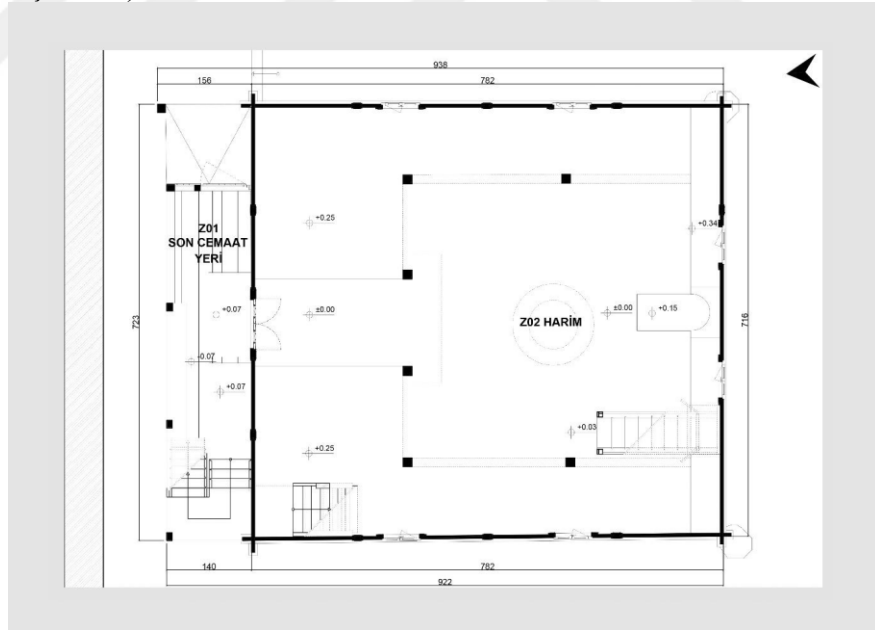
Yapım Tarihi: 1851

5.1.4.3.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

1851 tarihinde yapılmış olup (Coşkun, 2021, s. 44), Artvin ilinin Borçka ilçesi Maralköy’ünde bulunmaktadır. Bodrum katı, harim ve mahfil katı olmak üzere üç kattan oluşan caminin son cemaat bölümüne giriş batı tarafından sağlanmaktadır ve doğu hattında ayakkabılıklar bulunmaktadır. Harime giriş kuzeyden iki kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Camide dört adet doğuda, dört adet batıda, Bodrum katla birlikte güney cephesinde altı adet pencere bulunmaktadır. Batı tarafından merdivenlerden aşağı inince bodrum katına girişi sağlayan metal bir kapı bulunmaktadır. Bodrum katının dış cephesi harçlı taş duvardan oluşmaktadır. İç cephelerdeki sıvalardan ise onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Caminin diğer pencereleri ahşap çerçeve olmasına karşın bodrum katında PVC pencereler bulunmaktadır. Zemin halı ile kaplanmıştır. Harime girdiğimiz zaman dört tarafını çevreleyen mahfil katı bulunmaktadır. Köşk kısmı ise caminin kuzey kısmında bulunmaktadır. Cami ile ilgili yapılan önceki çalışmalardan yola çıkarak camide pek çok değişiklik görülmektedir. Göze çarpan ilk değişiklik caminin dış cephelerini kaplayan sac malzemenin kaldırılarak ahşap bir malzemeyle kaplama yapıldığıdır. Bunun yanı sıra önceden iki kattan oluşan son cemaat yerinin üst katının kaldırıldığı görülmektedir. Camide sanatsal değer taşıyacak çok sayıda ahşap süsleme elemanları bulunmaktadır. Bunlar yoğunlukla minber, harim kapısı, mahfil korkulukları ve eteklerinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 48. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 17. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii zemin kat planı (Coşkun, 2021)

5.1.4.3.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.4.3.2.1. Kapı

Caminin kuzeyinde bulunan iki kanatlı dikdörtgen ahşap kapının her iki kanadında da dışa dönük yüzünde alta ve üstte dikdörtgen tablalar bulunmaktadır. Bu tablaların ortasında da karesel formda başka bir tabla daha vardır. Kare tablaların alt ve üst bordüründe oyma tekniğiyle yapılmış su dalgaları, ortasında ise çiçek motifi bulunmaktadır. Dikdörtgen tablaların içinde ise yine oyma tekniğiyle su dalgasına benzeyen motifler işlenmiştir.

Kapının Harime açılan yüzü de dış yüzündeki gibi her iki kanadında altta ve üstte olmak üzere dikdörtgen tabla ve ortalarında kare tabla bulunmaktadır. Dikdörtgen tablaların içerisinde beyaz zemin üzerinde yeşil renkli altıgen formda bir şekil bulunmaktadır. Kare tablalarda ise yeşil zeminin dört köşesinde de çeyrek daireyi andıran beyaz şekiller bulunmaktadır.

Fotoğraf 49. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii kapısı iç ve dıştan görünümü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.4.3.2.2. Minber

Harimin güney doğu kısmında bulunan minber üzerinde çokça süsleme unsurları bulundurmaktadır. Mavi, yeşil ve kırmızı renklerinin ağırlıklı kullandığı minberin aynalıklarında zemin üzerinde yayılım gösteren oyma tekniğiyle yapılmış sonsuz canlılık

ve hayat kaynağı anlamına gelen hayat ağacı motifi (Ağaç & Sakarya, 2015, s. 11), çift direkli bir taka motifi ve kılıç motifi bulunmaktadır. Korkuluklarında ve köşk altın da ise ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli süsleme unsurları bulunmaktadır.

Fotoğraf 50. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.4.3.2.3. Mahfil

Caminin dört cephesi boyunca uzanmaktadır ve güneydeki kısmı diğer yönlerdeki kısımlarına göre daha dardır. Korkuluklarında ve kuzey kısmındaki köşk kısmında çok sayıda süslemeler bulunmaktadır. Korkuluk eteklerinde oyma tekniğiyle yapılmış ve bitkisel bezemelerden oluşturulmuş üç sıra süsleme dizisi bulunmaktadır.

Köşk kısmının alt tarafında oyma tekniğiyle yapılmış kıvrımlı dallar, alt kısmında da ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Köşk kısmının üstünde bulunan ahşap dikmeler arasında ajur tekniğiyle yapılmış bitkisel motifler bulunmaktadır.

Fotoğraf 51. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.4.3.2.4. Tavan

Düz ahşap tavanın ortasında küçük ahşap bir kubbe bulunmaktadır. Tavan rengârenk boyanmıştır. Kubbenin içerisi yeşil renge boyanmıştır ve kubbe eteklerinde testere dişine benzer hareketlilikler vardır. Kubbenin güneyi, ortası kırmızı olan ve etrafından farklı renk boyaların çıktığı, doğan güneşe benzeyecek şekilde boyanmıştır.

Fotoğraf 52. Maral Köyü İremi Mahallesi Camii kubbesi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.4.3.2.5. Sütunlar

Caminin sütunlarındaki süslemeler genellikle başlıklarında görülmektedir ve mahfil eteklerindeki süslemelerin devamı niteliğindedir.

5.1.5. Hopa İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.5.1 Esenkıyı Köyü Yukarı Camii

Katalog No: 11

Fotoğraf: 53-56

Şekil:

İnceleme Tarihi: 19.04.2023

Yeri: Esenkıyı Köyü/ Hopa

Yapım Tarihi: 1850

5.1.5.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Hopa İlçesi'nin Esenkıyı Köyü'nün Yukarı Mahallesi'nde bulunmaktadır. Harim kapısı üzerindeki mermer tabeladan 1850 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır (Taşkan, 2011, s. 58). Köydeki iki camiden biri olan caminin şu anki durumu kullanıma uygun değildir. Kesme taştan yapılan camii kare planlıdır. Eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Giriş kapısı kuzey cephesindedir. Çatısı kubbelidir ve çokça deformeler bulunmaktadır. Vaaz kürsüsü, mahfil korkulukları, mihrabında da deformeler bulunmaktadır. Mahfil katına çıkan merdivenlerde tamamen kırılmış durumdadır. Dört adet kuzey, dört adet güney, sekiz adet batı ve sekiz adet de doğu cephesinde olmak üzere yirmi dört adet penceresi bulunmaktadır. Doğru cephesinde bulunan pencerelerden bir kısmı ahşap malzemeyle kapatılmıştır. Camideki ahşap süsleme unsurları minber, kapı, mahfil korkulukları ve eteklerinde karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 53. Esenkıy Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.5.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.5.1.2.1. Kapı

Camiye giriş kuzey cephenin orta kısmında bulunan basık kemerli, iki kanatlı, ahşap bir kapıdandır. Kapının iç yüzü süslemesizken, dış yüzünde süslemeler bulunmaktadır. Kapının her iki kanadı da üç ayrı bölgeye ayrılarak içerisine oyma tekniğiyle yapılmış çeşitli bitkisel ve geometrik motifler bulunmaktadır. Kapıdaki boya kalıntılarından anlaşılacağı üzere kapının turkuaz renge boyandığı ama zamanla boyanın kapı yüzeyinden kaybolduğu gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 54. Esenkıyı Köyü Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ)

5.1.5.1.2.2. Minber

Harimin güney batı kısmına konumlandırılan minberin sağ tarafı süsleme açısından sade tutulurken sol tarafında oyma tekniğiyle yapılmış oldukça zengin süsleme unsurları bulunmaktadır. Sol aynalık tarafı üçgensel bölgeye ayrılmış ve ortasında içinde çiçek motifi bulunan çember motifi bulunmaktadır. Çemberin ortasında bulunan çiçeğin aynısından üçgenin köşelerinde de vardır. Çemberin içerisinden geçen dört adet geçme motifi bulunmaktadır.

Eteklik kısmında ise dört adet dikdörtgen bölge içerisine işlenmiş olan beşgenler ve içerisinde de beşgenlerin formuna uygun şekilde zemine işlenmiş çiçek motifleri bulunmaktadır.

Köşk altında alt alta üç tane dikdörtgen bölge vardır içlerinde ajur tekniğiyle işlenmiş bitkisel ve geometrik bezemeler bulunmaktadır. Minberin köşk kısmında ve korkuluklarında ajur tekniğiyle yapılmış S'ler ve taç kısmında ajur tekniğiyle yapılmış

zengin süslemeler göze çarpmaktadır. Kapı sövelerinde de oyma tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 55. Esenkıy Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.5.1.2.3. Mahfil

Kadınlar mahfilinin korkulukları küçük, köşesiz ahşap çubukların yan yana dizilmesiyle oluşturulmuştur. Yarım daire formundaki köşk çıkıntısındaki korkuluklarda ise ajur tekniği kullanılmıştır. Mahfil eteklerinde ise mahfil katı boyunca uzanan oyma tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 56. Esenkıy Köyü Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.5.2. Sundura Mahallesi Camii

Katalog No: 12

Fotoğraf: 57-61

Şekil: 18

İnceleme Tarihi: 19.04.2023

Yeri: Sundura Mahallesi/ Hopa

Yapım Tarihi: 1905

5.1.5.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

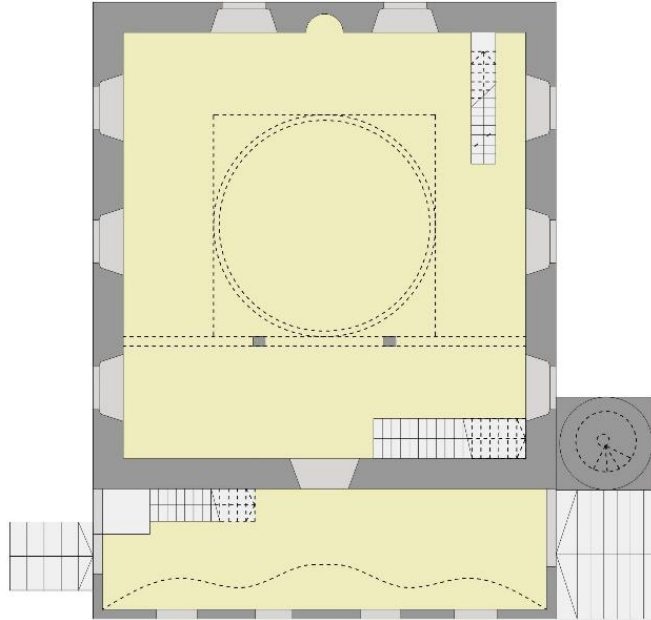
Cami, Hopa İlçesinin Sundura Mahallesinde bulunmaktadır. Kapısında müftülüğün asmış olduğu metal tabelaya göre 1905 yılında yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Kitabesi olmadığı için kimin yaptırdığı bilinmemektedir. İki adet kuzey, iki adet güney, altı adet doğu ve üç adet batı cephesinde olmak üzere toplamda on üç adet penceresi bulunmaktadır.

Caminin kuzey cephesinde açık şekilde son cemaat yeri bulunmaktadır. Çatının dört adet dikme üzerine uzatılmasıyla üstü kapatılmıştır. Son cemaat yerinden harime giriş kuzey cephesinin orta kısmında bulunan basık kemerli ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Kadınlar mahfiline harimin kuzey batı köşesinde yer alan merdivenlerden çıkılmaktadır. Harimin üstü ortası kubbeli ahşap tavan ile örtülmüştür.

Harimin güney duvarının orta ekseninde içeriye doğru yarım daire formunda girintili taş mihrabı bulunmaktadır. Mihrabın sağında, harimin güneydoğu köşesine konumlandırılan ahşap minber bulunmaktadır. Camideki ahşap süsleme örnekleri kapı, minber ve mahfil katında bulunmaktadır.

Fotoğraf 57. Sundura Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

Şekil 18. Sundura Mahallesi Camii planı (Karadeniz Kültür Envanteri, tarih yok)

5.1.5.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.5.2.2.1.Minber

Harimin güney batı köşesine konumlandırılan minberin sağ tarafı duvara bitişik olduğu için tam olarak görülememektedir. Sol tarafında korkuluk altında ve etekliklerde bir şerit halinde uzanan oyma tekniğiyle yapılmış zencerek ve kıvrımlı dal motifleri bulunmaktadır. Süpürgelik kısmının bir bölümünde bu süslemeler devam etmemektedir. Sol aynalığın orta kısımlarında ise birbirinden bağımsız dört adet üçgen tahtanın düz satırlı zemin üzerine çivilerle sabitlenerek oluşturulan baklava dilimi motifleri bulunmaktadır. Korkuluklarda ise ajur tekniğiyle oluşturulmuş sekizgen açıklıklar vardır.

Fotoğraf 58. Sundura Mahallesi Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.5.2.2.2. Kapı

Basık kemerli, dikdörtgen formlu ve iki kanatlı ahşap bir kapı olan harime giriş kapısının dış yüzeyinde çeşitli süslemeler varken iç yüzeyinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kapının dış yüzeyinde kanatlarının her iki tarafında da aynı süslemeler bulunmaktadır. Kapı yukarıdan aşağıya doğru dikdörtgen, kare ve dikdörtgen bölümlere ayrılmıştır. Üst tarafındaki büyük dikdörtgen bölümün içerisinde oyma tekniğiyle yapılmış ortada dört yapraklı bir çiçek motifi ve etrafında da pergel motifi bulunmaktadır. Orta kısımda bulunan kare bölüme ise on sekiz yapraklı bir çiçek motifi işlenmiştir. Alt kısımda bulunan dikdörtgen bölümde ise içerisinde çeşitli motiflerin

olduğu kemerli dikdörtgen bulunmaktadır. Kemer kısmının üstünde yedi adet yarım yuvarlak şeklinde çıkıntılar bulunmaktadır.

Fotoğraf 59. Sundura Mahallesi Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.5.2.2.3. Mahfil

Caminin kuzey hattı boyunca uzanan kadınlar mahfilinin yarım daire formunda çıkıntısı bulunmaktadır ve bu çıkıntı iki adet dikme tarafından taşınmaktadır. Genel olarak sade bir görünümü olan mahfil katının korkuluklarında ve köşk altında çeşitli süslemeler vardır. Korkuluklarda bağımsız bir parça üzerinde ajur tekniğiyle yapılmış süslemelerin mahfil korkuluklarına sabitlenmesiyle oluşturulmuş yedi adet süsleme unsuru bulunmaktadır. Korkulukların alt tarafında mahfil katı boyunca bir sıra halinde dizilmiş baklava dilimi şeklinde şekillendirilip yüzey üzerine sabitlenmiş bir süsleme dizisi bulunmaktadır.

Köşk kısmının alt tarafında ise yine bağımsız bir parça üzerine işlenerek düz zemin üzerine sabitlenmesiyle oluşturulmuş çatal üçlü sekiz adet şerit ve şeritlerin arasına da yine aynı şekilde oluşturulmuş bir yukarı, bir aşağıya bakacak şekilde konumlandırılmış yedi adet ay yıldız bulunmaktadır.

Fotoğraf 60. Sundura Mahallesi Camii mahfil korkulukları.(B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

Fotoğraf 61. Sundura Mahallesi Camii mahfil köşk altı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

5.1.6. Şavşat İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.6.1. Küplüce Köyü Camii

Katalog No: 13

Fotoğraf: 62-66

İnceleme Tarihi: 26.11.2022

Yeri: Küplüce Köyü/ Şavşat

Yapım Tarihi: 1923

5.1.6.1.1 Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Artvin İlinin Şavşat İlçesi Küplüce köyünde bulunan caminin yapım tarihi, üzerindeki müftülüğün asmış olduğu metal tabeladan 1923 olduğu anlaşılmaktadır. Güneyden kuzeye doğru eğimli bir arazi üzerinde bulunmaktadır. Cami girişi kuzeydendir. Minaresi sonradan eklendiğini düşündüğümüz son cemaat yerinin üst katından uzanmaktadır ve bu bölüme batı cephesinde bulunan yedi basamaklı beton merdivenlerden çıkılmaktadır. Caminin pencereleri PVC’ den olup, iç cephe duvarları pencere altından itibaren lambri ile döşenmiş olup cami soba ile ısıtılmaktadır.

Fotoğraf 62. Küplüce Köyü Camii dıştan görünüşü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.6.1.2.1. Kapı

Taş kemerli, iki kanatlı ahşap kapının her iki kanadı dört adet dikdörtgensel ve birer çeyrek daire formunda bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerin içerisine oyma tekniğiyle yivler açılarak şekillendirilmiş baklava dilimine benzer şekiller bulunmaktadır. Bu şekiller birbirinden bağımsız halde bulunan parçaların düz satırlı yüzeye çivilerle sabitlenerek oluşturulmuştur.

Fotoğraf 63. Küplüce Köyü Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.1.2.2. Minber

Oyma tekniğinin yoğun olarak kullanıldığı minberin köşk altında üç sıra halinde oyulmuş desenler bulunmaktadır. Minberin sağ aynalık kısmı tamamen duvara yapışık halde konumlandırıldığı için görülmemektedir. Sol aynalık kısmında ise küçük kare plakalar üzerine oyma tekniğiyle yivler açılmış ve bu plakalar çivilerle minbere sabitlenmiştir. Minber korkuluklarında da oyma ve ajur tekniğiyle yapılmış dalga motifi bulunmaktadır. Minber kapısının her iki yanında beş sıra yivler açılarak oluşturulmuş şekiller vardır. Minber tacında da ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 64. Küplüce Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.1.2.3. Tavan

Tamamen ahşap malzemeden ve düz tavan yapım tekniğiyle yapılmış olan tavanın göbek kısmındaki süslemeler dikkat çekmektedir. Tavanın genelinde basit düzeyde çıtakâri süsleme unsurları bulunmaktadır. Göbek kısmı ajur tekniğiyle yapılmış birbirini kesen dairelerden oluşan bir süsleme vardır. Bu süsleme unsuru, sekiz ayrı parçanın çivilerle sabitlenmesiyle oluşan sekizgen çerçeveye çevrelenmiştir. Göbekte bulunan bu detay ise dikdörtgen pervazla çevrelenmiştir. Tavan göbeğinde, minber ve kapıda da görülen düz satırlı yüzeye birbirinden bağımsız parçaların çivilerle tutturulmasıyla oluşturulmuş çeşitli şekiller de bulunmaktadır.

Fotoğraf 65. Küplüce Köyü Camii tavan göbeği (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.1.2.4. Mahfil

Caminin kuzey hattı boyunca uzanan kadınlar mahfilinin korkulukları ve köşk kısmında oyma tekniğiyle yapılmış süsleme unsurları bulunmaktadır. Herhangi bir boya veya vernik uygulamasının bulunmadığı korkuluklar ahşabın doğal rengine sahiptir. Korkuluklar dikdörtgen bölümlere ayrılmış ve bu bölümlerin içerisinde sekiz rakımına benzeyen şekiller bulunmaktadır. Köşk kısmında ise birbirini kesen yarım daireler bulunmaktadır.

Fotoğraf 66. Küplüce Köyü Camii mahfil korkulukları (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.2. Veliköy Köyü Eski Camii

Katalog No: 14

Fotoğraf: 67-72

İnceleme Tarihi: 26.11.2022

Yeri: Veliköy Köyü/ Şavşat

Yapım Tarihi: 1882

5.1.6.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Artvin'in Şavşat ilçesinin Veliköy Köyünde bulunan caminin mahfil köşkündeki kitabeden anlaşılacağı üzere 1882 yılında Laz asıllı Mehmet Ağa oğlu Hasan Usta'ya yaptırılmıştır (Aytekin, 2017, s. 63). Köy azası Ferhan DEDE'den aldığımız bilgiler doğrultusunda 1983-1985 yıllarında minaresi yıkıldıktan sonra tamamen ibadete kapatıldığını öğrenmiş olduk. Saha araştırmasına çıktığımız gün havanın sisli olması ve cami içerisinde elektrik bulunmadığı için cami aydınlatmasının yetersiz olmasından dolayı el fenerleri yardımıyla aydınlatıp cami içerisindeki ahşap süsleme unsurlarının fotoğrafları çekilmiştir. Cami tamamen ahşap malzemeden oluşmaktadır ve ahşap yığma tekniğiyle yapılmıştır. Cami herhangi bir onarım geçirmemiş olup günümüze kadar

orijinal halini korumuştur. Son cemaat yeri bulunmayan caminin harime girişi kuzey cephesinden iki kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Altı adet mahfil katında, dört adet de harim de olmak üzere on adet ahşap sütun bulunmaktadır. Caminin içerisindeki ahşap süslemeler oldukça dikkat çekmektedir. Süslemeler kap, minber, mahfil, tavan, vaaz kürsüsü, mihrapta bulunmaktadır.

Fotoğraf 67. Veliköy Köyü Eski Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.6.2.2.1. Kapı

Caminin kuzeyinde bulunan iki kanatlı ahşap harim giriş kapısında oyma tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Her iki kanadında da aynı süslemeler mevcut olup kapının alt ve üst kısımlarında kemerli dikdörtgensel bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerin kemer kısmı doğan güneşe benzerken ortasında birbirinin simetriği olan şekiller bulunmaktadır. Kapı kanatlarının orta kısmında ise ortasında daire ve çeşitli süslemelerin bulunduğu kareye benzeyen bir bölüm bulunmaktadır. Kapı bordürleri mavi, zemin kırmızı, süslemeler ise ahşabın kendi rengidir. Zamanın etkisiyle renklerde solmanın olduğu gözlemlenmiştir. Kapının dışa dönük kısmında süslemeler mevcutken harime bakan kısmında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 68. Veliköy Köyü Eski Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.2.2.2. Minber

Tamamen ahşap malzemeden yapılan minberde oyma ve ajur tekniğinin güzel örneklerini görmekteyiz. Minberin sol aynalık kısmında oyma tekniğiyle yapılmış ortasında çiçek bulunan ve içerisinden çeşitli şekillerin geçtiği bir çemberle kompozisyon oluşturulmuştur. Minberin sol eteklik kısmında beş adet üstü kemerli karesel bölümlere ayrılmıştır ve bu bölümlerin içerisinde de çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Minberin sağ aynalığının sol alt kısmında oyma tekniğiyle yapılmış bir cami motifi bulunmaktadır. Orta kısmında bir ibrik motifi bulunmaktadır. Sağ aynalığında dikkat çeken diğer süslemeler ise; iki adet dik konumdaki hançer ve bunların arasında ebediliğin, ebedi bekçiliğin, koruyuculuğun sembolü olan yılan figürü (Ölmez, 2010, s. 1-21), hançerlerin alt kısmında yatay konumda çift başlı kılıç, biri açık halde olmak üzere üç adet ustura ve kandil motiflerdir. Kalan kısımlarda ise çeşitli geometrik ve bitkisel motifler bulunmaktadır. Sol aynalığa göre birbirinden farklı birçok motifin bulunduğu sağ aynalığın zemini koyu

yeşil renge boyanmışken süslemeler ahşap rengindedir. Minberin korkuluklarında ise ajur tekniğiyle yapılmış dalga motifleri bulunmaktadır. Minber kapısının sövelerinde balıksırtı motifi bulunmaktadır. Kapının taç kısmında ise halat motifi ve ajur tekniğiyle oluşturulmuş çember ve onun içerisinde de sekiz yapraklı çiçek motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 69. Veliköy Köyü Eski Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022).

5.1.6.2.2.3. Tavan

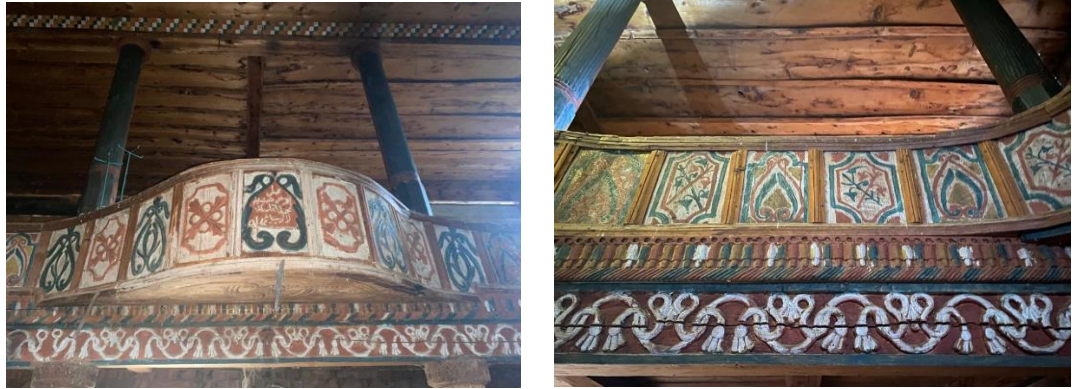
Düz tavan tekniğiyle yapılmış olan tavanın ortasında küçük bir kubbe bulunmaktadır ve tamamen ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Kubbenin içerisinde kalem işi tekniğiyle yapılmış çeşitli bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Kubbenin ortasında ise turuncu, beyaz, siyah renkleri kullanıldığı güneşe benzeyen bir motif bulunmaktadır. Güneş motifi, ucu çatallı çıtaların zemin üzerine sabitlenmesiyle oluşturulmuştur. Kubbeyi çevreleyen bordürlerde oyma tekniğiyle yapılmış beyaz, kırmızı, yeşil, sarı ve beyaz renkli çiçek motifleri işlenmiştir. Dış bordürün köşelerinde ise çeyrek daire formu ve içerisinde ise beyaz, yeşil, kırmızı ve siyah renklerde, dalgalı ve düz çatal uçlu, çivilerle sabitlenmiş ahşap şeritler bulunmaktadır.

Fotoğraf 70. Veliköy Köyü Eski Camii tavanın (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.2.2.4. Mahfil

Caminin kuzey, doğu ve batı kısmı boyunca yer alan kadınlar mahfilinin korkuluk ve köşk kısmında ahşap süsleme sanatına örnek teşkil edecek çokça süsleme unsuru bulunmaktadır. Mahfil korkulukları altmış adet dikdörtgensel bölümlere ayrılmış olup bu bölümlerin içerisine oyma tekniği kullanılarak çeşitli motifler işlenmiş olup, bu motifler sarı, yeşil ve kırmızı renktedir. Korkulukların etek kısmında caminin dört tarafını çevreleyen, üstten alta sırasıyla dik çizgiler, eğik çizgiler ve en altta da kıvrımlı dal motifleri işlenmiştir. Bu motiflerde de yeşil, beyaz, kırmızı renkleri kullanılmıştır.

Fotoğraf 71. Veliköy Köyü Eski Camii mahfilindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.6.2.2.5. Vaaz Kürsüsü

Harimin sol tarafında bulunan sütun üzerinde konumlandırılmış olan vaaz kürsüsü; aşağıdan yukarıya doğru genişleyen bir formdadır. Üzerinde altı adet yatay bordür

bulunmaktadır. Bu bordürlerin içerisinde ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Vaaz kürsüsünün üzerine sağ tarafındaki merdivenden çıkılmaktadır.

Fotoğraf 72. Veliköy Köyü Eski Camii vaaz kürsüsü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7. Murgul İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.7.1 Petek Köyü Camii

Katalog No:15

Fotoğraf: 73-78

İnceleme Tarihi: 10.07.2022

Yeri: Petek Köyü /Murgul

Yapım Tarihi: 1867

5.1.7.1.1 Yapı Hakkındaki Genel Bilgiler

Murgul ilinin Petek köyünde bulunan cami taş malzemeden inşa edilmiş olup iki katlıdır. Alt katı kapıdaki tabeladan da anlaşıldığı üzere oturma salonu olarak kullanılıyor. Oturma salonunun üstündeki müftülüğün asmış olduğu metal tabeladan 1867 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Caminin kuzeybatı kısmında minaresi bulunmaktadır. Son cemaat yerine giriş caminin kuzey batısında bulunan kapıdan sağlanmaktadır. Aynı zamanda son cemaat yerine caminin kuzey doğu kısmından açılan bir kapı daha vardır.

Son cemaat yeri dikdörtgen formdadır. Son cemaat yerinden harime giriş iki kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Harim duvarları ve tavanı pembe, siyah, beyaz ve mavi renklerle, kalem işi tekniğiyle bitkisel motiflerle ve çeşitli şekillerle bezenmiştir. Caminin minberi, kapısı, tavanı ve mahfili ahşap süsleme örneklerinin bulunduğu kısımlardır.

Fotoğraf 73. Petek Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.7.1.2.1. Kapı

Harim kapının kemeri ve nişi taş malzemelerdendir. Kemerin her iki tarafında da pembe renkli sevi ağacı motifleri bulunmaktadır. Cami kapı yüzeyinde oyma tekniğiyle yapılmış bitkisel bezemeler bulunmaktadır. Kapının sağ kanadının üst tarafında kitabe bulunmaktadır ancak zaman içerisindeki deformeler nedeniyle okunamamaktadır. Kapının iç kısmında ise herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Fotoğraf 74. Petek Köyü Camii kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.1.2.2. Minber

Harimin güneybatı köşesinde bulunan minberde oyma tekniğiyle yapılmış çeşitli bitkisel ve geometrik süslemeler bulunmaktadır. Minber ahşap malzemedendir ve vernik uygulandığı için kahverengi renktedir. Minberin sağ aynalık kısmı tamamen duvara yapışık olduğu için görülememiştir. Sol aynalık kısmın da ise eteklerinde içerisinde çeşitli şekillerin bulunduğu dört adet kemerli karesel bölge bulunmaktadır. Minberin sol aynalığının ortasına yakın bir yerinde içerisinde çiçek bulunan bir çember ve çembere geçirilmiş şekilde işlenen çeşitli motifler bulunmaktadır. Sol aynalık kısmını çevreleyecek şekilde beyaz renge boyanmış ikili zencerek motifi işlenmiştir ve sol aynalık kısmında bir adet kitabe bulunmaktadır. Kitabedeki yazılar zemin rengi ile yazıların rengi aynı olduğu için ve deformeler nedeniyle tam olarak okunamamıştır.

Minber korkuluklarında ise ajur tekniği kullanılarak yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 75. Petek Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Fotoğraf 76. Petek Köyü Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.1.2.3. Tavan

Çıtalarla iç içe geçmiş karelerden oluşan ahşap tavanın ortasında kare formda ve derinliği olan bir göbek bulunmaktadır. Çıtalarla oluşturulmuş bordürlerin içerisi kalem işi tekniği kullanılarak bitkisel motiflerle bezenmiştir. Göbeğin iç kenar yüzleri ikişer adet dikdörtgensel bölgelere ayrılarak içlerine baklava dilimi çerçeve içerisinde çiçek motifleri kalem işi tekniği kullanılarak bezenmiştir. Göbeğin orta kısmında ise on üç kollu bir çiçek motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 77. Petek Köyü Camii tavanı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.1.2.4. Mahfil

Caminin sadece kuzey hattı boyunca uzanan kadınlar mahfilinin korkuluklarında herhangi bir süsleme unsuru bulunmazken korkuluk eteklerinde oyma tekniğiyle yapılmış, beyaza boyanmış geometrik geçmeler bulunmaktadır. Dikdörtgen formlu köşk çıkıntısının altında ise yeşile boyanmış, oyma tekniğiyle yapılmış hasır örgü motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 78. Petek Köyü Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.2 Erenköy Köyü Camii

Katalog No: 16

Fotoğraf: 79-84

İnceleme Tarihi: 10.07.2022

Yeri: Erenköy Köyü /Murgul

Yapım Tarihi: 1864

5.1.7.2.1. Yapı Hakkındaki Genel Bilgiler

Artvin İlinin Murgul İlçesi Erenköy Köyü'nde bulunmaktadır. Kimin yaptırdığı bilinmemektedir. Yapım tarihi kapı üzerine müftülüğün asmış olduğu tabelada 1864 olarak yazılmıştır. Eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. İki katlı ve kare planlıdır.

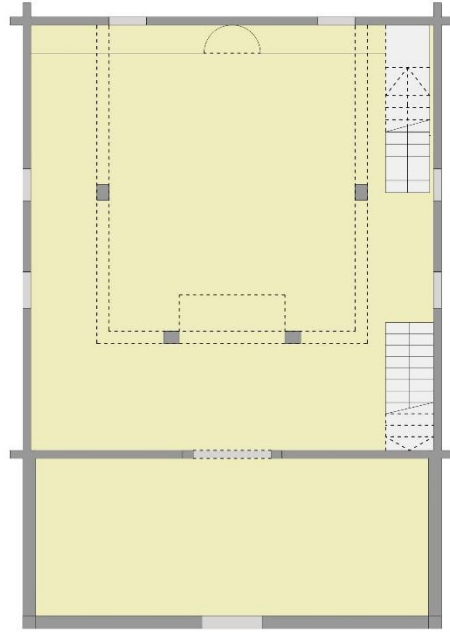
Bodrum katının bulunduğu kısımda taş malzeme kullanılmışken diğer kısımlarda ise çoğunlukla ahşap malzeme kullanılmıştır. Caminin dış cephesi yeşil renge boyamıştır ama kuzeyinde bulunan ve önceden açıkken sonradan betonarme duvarla kapatıldığı anlaşılan son cemaat yerinin bulunduğu kısmın dış cephesi ise beyaz renktedir.

Cami girişi kuzeyden son cemaat kısmına açılan yeni nesil tek kanatlı ahşap bir kapıdan sağlanmaktadır. Caminin iç cepheleri yağlı boya ile boyanmış ama zamanla bu boyaların deforme olduğu görülmektedir.

Harime giriş ise son cemaat yerinden geçtikten sonra caminin kuzey cephesinin orta ekseninde bulunan kemerli tek kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Cami içerisinde önemli ahşap süsleme örnekleri kapı, mahfil korkulukları, minber, mihrap ve sütunlarda karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 79. Erenköy Köyü Merkez Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Şekil 19. Erenköy Köyü Camii planı (Karadeniz Kültür Eenvanteri, tarih yok)

5.1.7.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.7.2.2.1. Kapı

Tek kanatlı, dikdörtgen formlu ahşap kapının dış yüzeyinde oyma tekniğiyle yapılmış çeşitli motifler bulunurken iç yüzeyi ise sadece boya ile boyanmış olup üzerinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Kapının dış yüzeyinin alt tarafında hasır örgü motifi bulunmaktadır. Üst tarafında ise kıvrımlı dallar ve bitkisel motifler bulunmaktadır. Aynı zamanda üst tarafında da bir kitabe bulunmaktadır ve üzerindeki boyalardan kaynaklanan deformeler nedeniyle tam olarak okunamamaktadır. Kapının bordürlerinde ise örgü motifi işlenmiş olup kapı genel olarak beyaza boyanmıştır. Sadece kitabenin olduğu kısmın çevresi yeşil renktedir. Kapı pervazının üst kısmı kemerlidir. Üzerinde oyma tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemelerle işlenmiş olup yeşil renge boyanmıştır.

Fotoğraf 80. Erenköy Köyü Merkez Camii harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.2.2.2. Minber

Harimin güneybatısına yerleştirilen minberin sağ aynalık kısmı tamamen duvara yanaşık olduğu için görünmemektedir. Sol aynalık kısmında ise yağlı boya ile boyanmış olup herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Minber korkuluklarında ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli bitkisel motifler rüzgârgülü motifi bulunmaktadır. Korkuluklar yeşil renge boyanmıştır. Minberin köşk altında ise ajur ve oyma tekniği kullanılarak çeşitli motifler islenmiştir ve bu motifler de yeşil renge boyanmıştır.

Fotoğraf 81. Erenköy Köyü Merkez Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.2.2.3. Mihrap

Harimin güney cephesinin ortasına konumlandırılan mihrap ahşaptandır. Dikdörtgen formdadır. Mihrabın üç tarafını çevreleyen çerçevesinde ve köşeliğinde oyma tekniğiyle yapılmış kıvrımlı dallar ve çeşitli bitkisel motifler bulunmaktadır. Bu motifler yeşile boyanmıştır. Mihrap kavsarasında kemerli bir dikdörtgensel bölge içerisine işlenmiş laleye benzeyen üç tane çiçek motifi bulunmaktadır. Mihrap nişine çerçevesinde bulunan süslenmelerin benzerleri işlenmiştir.

Fotoğraf 82. Erenköy Köyü Merkez Camii mihrabı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.2.2.4. Mahfil

Caminin kuzey, doğu ve batı eksenini boyunca uzanan mahfil katının korkuluk, korkuluk etekleri ve köşk kısmında oyma tekniğiyle yapılmış birçok süsleme unsurları bulunmaktadır.

Ajur tekniği kullanılarak yapılmış korkuluklar beyaz renge boyanmıştır. Korkulukların etek kısımlarında ise oyma tekniğiyle yapılmış, yeşil renge boyanmış bir sıra tekli zencerek motifi ve onun altında ise üçlü örgü motifi bulunmaktadır.

Mahfil katı üç cephe boyunca uzanmasına karşın süslemeler güney cephe boyunca da devam etmektedir. Mahfil katının köşk kısmında korkuluklarda karşımıza çıkan süslemeler bulunmaktadır. Köşkün alt kısmında ise harim kapısında da bulunan hasır örgü motifi bulunmaktadır ve bu kısım beyaz renge boyanmıştır.

Fotoğraf 83. Erenköy Köyü Merkez Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.7.2.2.5. Sütunlar

Yedi adet kadınlar mahfilinde, üç adet de harim de olmak üzere yedi adet ahşap sütünü bulunmaktadır. Süslemeler sütunların orta kısımlarında bulunmaktadır. Yeşil renge boyanan süslemeli kısımlarda kıvrımlı dallar, koçboynuzu ve hasır örgü motifleri bulunmaktadır.

Fotoğraf 84. Erenköy Köyü Merkez Camii sütunlarındaki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.Yusufeli İlçesinde Bulunan Camiler

5.1.8.1. Demirkent Köyü Cami

Katalog No: 17

Fotoğraf: 85-92

İnceleme Tarihi: 19.05.2022

Yeri: Demirkent Köyü / Yusufeli

Yapım Tarihi: Bilinmiyor

5.1.8.1.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Artvin ilinin Yusufeli ilçesinin Demirkent (Erkinis) Köyü’de bulunan ve kilisenden camiye dönüştürüldüğü düşünülen caminin kitabesi olmadığı için yapım tarihiyle ilgili net bir bilgiye ulaşılamamaktadır (Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012). Caminin kuzeyinde iki katlı son cemaat yeri bulunmaktadır. Bu kısım daha önceleri açıkken sonrasında pencerelerle kapatılmıştır ve sanatsal değer taşıyacak herhangi bir kaideye rastlanmamıştır. Caminin iç mekân duvarlarının yapılan araştırmalar neticesinde seramik malzemeye döşenmiş olduğu görülmüştür. Yapıda önemli ahşap süsleme unsurları harim kapısı, minber, tavan, mahfil korkulukları ve sütunlarda bulunmaktadır.

Fotoğraf 85. Demirkent Köyü Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.1.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.8.1.2.1. Kapı

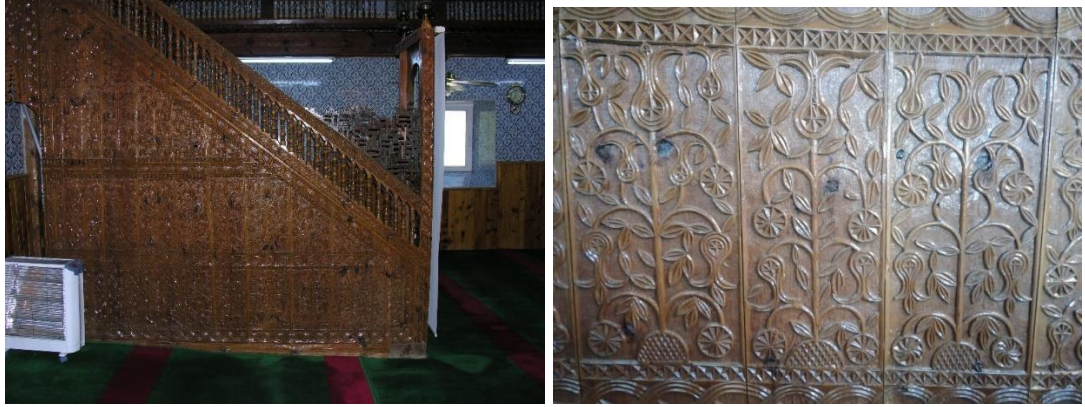
Son cemaat yerine giriş kapısı sanatsal bir değer taşımasa da yuvarlak kemerli harim giriş kapısında oyma tekniğiyle yapılmış hayat ağacı gibi çeşitli bitkisel bezemelere sahiptir. İki kanatlı kapı dört bölüme ayrılmış ve bu bölümlerde aynı bitkisel motifler bulunmaktadır. Bu motifler ortada büyük bir lale motifi, etrafında kıvrımlı dallar ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Kapı bordüründe ise zencerek motifi bulunmaktadır.

Fotoğraf 86. Demirkent Köyü Camii harim kapısı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.1.2.2. Minber

Harimin güneybatı kısmında bulunan minber, oldukça zengin süslemelere sahiptir. Sol aynalığında etek kısmı da dâhil olmak üzere üç adet yatay zencerek motifi bulunmaktadır. Aynı motif minber korkuluklarının alt kısmında da iki sıra bulunmaktadır. Bitkisel bezemelerin yoğun olarak bulunduğu sol aynalık kısmında lale ve rüzgârgülü motifleri dikkat çekmektedir. Sağ aynalık kısmında ise yine üç sıra yatay zencerek motifinin yanı sıra hasır örgüsüne benzeyen bir bezemeye kaplanmıştır. Çoğunlukla oyma tekniğinin kullanıldığı minberin korkuluklarının olduğu bölüm ile kapı sövelerinin arasındaki bölümde ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli geometrik süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 87. Demirkent Köyü Camii minberindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Fotoğraf 88. Demirkent Köyü Camii minber korkuluklarındaki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.1.2.3. Tavan

Düz tavan yapım tekniğiyle yapılmış olan tavanın çökertme göbeğinin kenarlarında balıksırtı, yumurta dizileri, iç içe geçmiş yuvarlak dizileri, üçgen dizileri ve çeşitli geometrik dizilerden oluşan bordürler bulunmaktadır. Göbeğin iç yüzeyi yetmiş iki dikdörtgen bölüme ayrılarak orta kısmına sekizgen bir süsleme detayı yerleştirilmiştir. Bu süsleme detayı çeşitli geometrik dizilerden oluşan iç içe geçmiş altı adet süsleme

hattından oluşmaktadır. Oyma tekniğiyle şekillendirilen tavan detayı kalem işi tekniğiyle kırmızı, yeşil ve altın sarısı renkleriyle hareketlendirilmiştir.

Fotoğraf 89. Demirkent Köyü Camii tavanı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.1.2.4. Mahfil

Ağırlıklı olarak ajur tekniğinin kullanıldığı mahfil korkuluklarının etek kısımlarında oyma tekniğiyle yapılmış bir sıra balıksırtı motifi ve onun altında da iki sıra zencerek motifi bulunmaktadır. Mahfil katının köşk çıkıntısında oyma tekniğiyle yapılmış kıvrımlı dallar, hasır ve balıksırtı motifleri bulunmaktadır. Mahfil köşkünün eteklerinde ise ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Mahfil korkuluklarında üç adet ahşap köşesiz korkuluğun düştüğü gözlemlenmiştir.

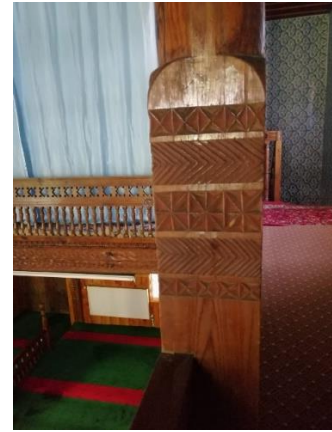
Fotoğraf 90. Demirkent Köyü Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Fotoğraf 91. Demirkent Köyü Camii mahfil eteklerindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.1.2.5. Sütunlar

Caminin sütunlarında genellikle oyma tekniğiyle zikzak, yıldız ve hasır örgü motifleri bulunmaktadır.

Fotoğraf 92. Demirkent Köyü Camii sütunundaki süslemeler(B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.2. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii

Katalog No: 18

Fotoğraf: 93-99

İnceleme Tarihi: 19.05.2022

Yeri: Esendal Köyü / Yusufeli

Yapım Tarihi: Hicri 1234

5.1.8.2.1. Yapı Hakkında Genel Bilgiler

Yusufeli İlçesinin Esendal köyünde bulunmaktadır. Cami kapısı üzerindeki günümüz harflerle yazılmış mermer tabelada Hicri 1234'te Muhammet Usta tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Yapı hakkında daha önce yapılan araştırmalarla karşılaştırıldığında yapının yakın zamanda tadilat geçirdiği anlaşılmaktadır. Anayol üzerinde bulunan caminin girişi kuzey cephesindedir. Giriş kapısı taş kemerli iki kanatlı metal bir kapıdır.

Kapı üzerinde kitabesi ve kitabenin günümüz Türkçesine çevrilmiş hali bulunmaktadır. Kapıdan girdikten sonra oldukça geniş bir son cemaat yeri karşımıza çıkmaktadır. Son cemaat yeri iki katlıdır ve ikinci kata giriş kapısının solundaki merdivenlerden çıkılmaktadır. Son cemaat yerinden harime giriş, harimin kuzey cephesinin ortasında bulunan dikdörtgen formlu, iki kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır.

Hariminin içerisi iki adet güney, üç adet doğu cephesinde olmak üzere beş adet pencere ile aydınlanmaktadır. Harimin güney cephesinin orta eksenine yerleştirilmiş taş mihrabı bulunmaktadır ve alınlık kısmının sağ ve sol tarafında kabartma halinde bitkisel bezemeler, orta kısmında da Mühr-ü Süleyman motifi ve bitkisel motifler bulunmaktadır. Minare caminin doğu tarafında bulunmaktadır. Cami içerisinde ahşap süslemelerin bulunduğu yerler; minber, mahfil, tavan ve sütunlardır.

Fotoğraf 93. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii dıştan görünüm (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.2.2. Yapıda Yer Alan Ahşap Süsleme Öğeleri

5.1.8.2.2.1. Minber

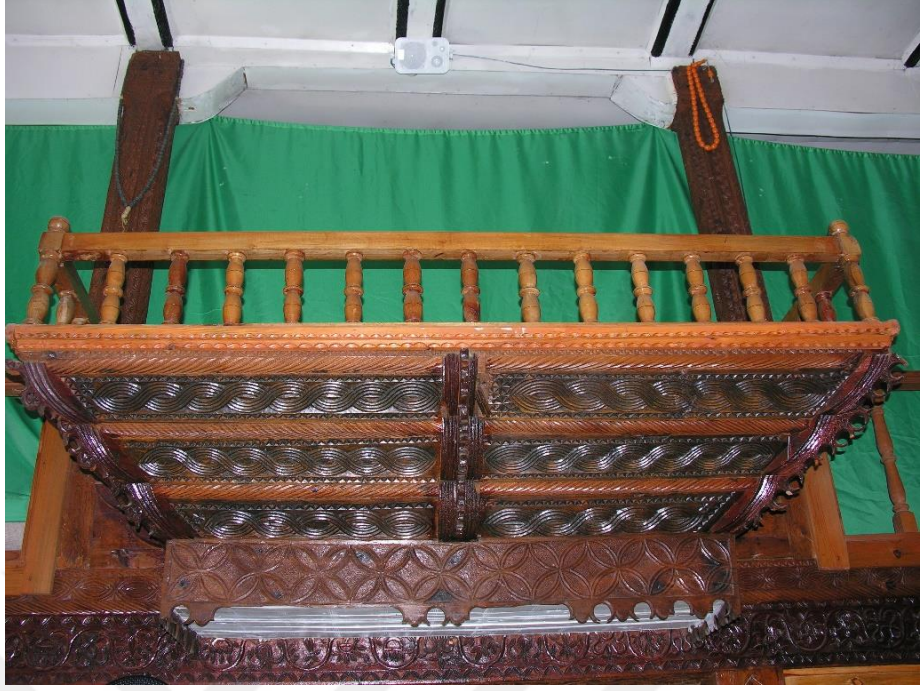
Harimin güneybatı cephesinde bulunan minberin sağ tarafı duvara bitişik olduğu için tam olarak görünmemektedir. Sol aynalığında kabartma tekniğiyle yapılmış çeşitli motifler bulunmaktadır. Zemin üzerinde küçük küçük delikler açılarak yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Korkuluk, köşk ve taç kısmında da ajur tekniğiyle yapılmış çeşitli süslemeler bulunmaktadır. Taç kısmında birbirine dönük iki adet ay yıldız bulunmaktadır.

Fotoğraf 94. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii minberi (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.2.2.2. Mahfil

Harimin kuzey hattı boyunca uzanan, alttan iki adet dikme tarafından desteklenen kadınlar mahfilinin köşk altı kısmı ve korkuluk etekleri zengin süsleme unsurlarına sahiptir. Köşk altında oyma tekniğiyle yapılmış üç sıra ikili sarmal motifi ve en alt sırada birbirini kesen çemberlerin oluşturduğu süslemeler bulunmaktadır. Mahfil eteklerinde ise oyma tekniğiyle yapılmış ve mahfil etekleri boyunca uzanan diziler halinde sarmaşık gibi bitkisel motiflerin yanı sıra çeşitli geometrik motifler de bulunmaktadır. Bu süslemelerin devamlılığı bazı alanlarda kesintiye uğradığı görülmektedir. Süslemelerin arasına oraya ait olmayan farklı süslemelerin bulunduğu başka tahta parçalarının aralara eklendiği görülmüştür.

Fotoğraf 95. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii mahfil köşkü (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

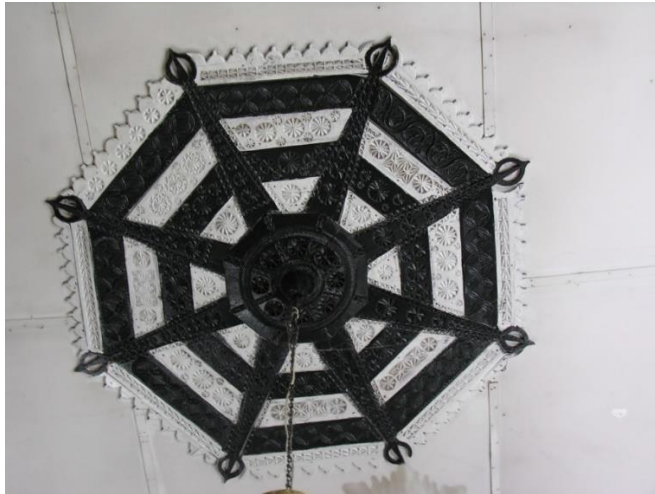
Fotoğraf 96. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii mahfil korkuluk eteklerindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

Fotoğraf 97. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii mahfil korkuluk eteklerindeki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.2.2.3. Tavan

Ters tavan yapım tekniğiyle yapılmış olan ahşap tavandaki göbek detayı dikkat çekmektedir. İç içe geçmiş beş adet sekizgenin ortasında içerisinde yuvarlak bir süsleme unsuru bulunan ve her bir kolu sekizgenlerin köşelerinden geçen sekiz kollu bir yıldız motifi bulunmaktadır. Yıldız motifinin kollarının ucunda yuvarlaklar bulunmaktadır. Göbek yüzeyinde oyma tekniğiyle yapılmış rüzgârgülü, yıldız, kıvrımlı dal ve çeşitli geometrik süslemeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 98. Esendal Köyü Camii tavanı (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2022)

5.1.8.2.2.4. Sütunlar

İki adet mahfil katını taşıyan, iki adet de mahfilde bulunup tavanı destekleyen toplamda dört adet sütun bulunmaktadır. Alt kattaki sütunların bir kısmı harimin iç cephesinde kullanılan lambri ile kaplanmıştır. Sütunlarda oyma tekniğiyle yapılmış geometrik motifler bulunmaktadır.

Fotoğraf 99. Esendal Köyü Merkez Mahallesi Camii sütunlarındaki süslemeler (B. ACAR ALTUNTAŞ, 2023)

6. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

Yapılan literatür taraması ve saha araştırmaları neticesinde tez kapsamına alınan on sekiz camii yapım tarihleri bakımından değerlendirildiğinde, Yusufeli Demirkent Köyü Camii ve Artvin merkeze bağlı Aşağı Maden Köyü Camii'nin yapım tarihleri bilinmemektedir. Diğer taraftan yapım tarihi bilinen camilerden Arhavi Ortacalar Camii (1757) en eski, Şavşat Küplüce Köyü Camii (1923) ise en yeni yapım tarihine sahiptir. Diğer camilerin yapım tarihleri incelendiğinde, Çarşı Camii (1861), Zeytinlik Köyü Camii (1857), Oruçlu Köyü Camii (1907), Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii (1857), Dikyamaç Köyü Camii (1894), Muratlı Köyü Camii (1846), Düzköy Köyü Camii (1850), İremit Köyü Camii (1851), Esenkıyı Köyü Yukarı Camii (1850), Sundura Mahallesi Camii (1905), Veliköy Eski Camii (1882), Petekköy Köyü Camii (1887), Erenköy Köyü Camii (1864), Esendal Köyü Camii (1818) şeklinde olduğu görülmektedir.

Tez kapsamına alınan camilerden Çarşı Camii ve Sundura Mahallesi Camii şehir merkezinde bulunurken geriye kalan camiiler köylerde bulunmaktadır.

İncelenen camilerden Muratlı Köyü Camii, Düzköy Köyü Camii, Maral Köyü İremit Mahallesi Camii, Veliköy Eski Camii ve Erenköy Köyü Camii'nde yapı malzemesi ahşaptır. Çarşı Camii, Zeytinlik Köyü Camii, Oruçlu Köyü Camii, Aşağı Maden Köyü Camii, Ortacalar Köyü Camii, Dikyamaç Köyü Camii, Esenkıyı Köyü Yukarı Camii, Sundura Mahallesi Camii, Küplüce Köyü Camii, Petekköy Köyü Camii, Demirkent Köyü Camii ve Esendal Köyü Camii'nde ise yapı malzemesi olarak taş ve beton tercih edilmiştir.

İncelediğimiz camilerden Veliköy Eski Camii ve Esenkıyı Yukarı Mahalle Camii dışındaki tüm camiiler günümüzde de kullanılmaktadır.

İncelediğimiz camilerin tamamında süsleme unsuru olarak ahşap tercih edilmiştir. Ahşap süslemelerin bulunduğu yerler genellikle minber, mihrap, kapı, kubbe ve tavan, sütunlar, mahfil köşkü, korkulukları ve eteklerinde yoğunlaşmaktadır.

6.1. AHŞAP SÜSLEMENİN GÖRÜLDÜĞÜ YERELER

6.1.1. Minber

İncelediğimiz camilerden Çarşı Camii, Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii, Ortacalar Köyü Camii, Dikyamaç Köyü Camii, Maralköy Köyü İremi Mahallesi Camii, Esenkıy Köyü Yukarı Mahalle Camii, Küplüce Köyü Camii, Veliköy Eski Camii, Petekköy Köyü Camii ve Esendal Köyü Camii minberlerinin taç kısmında ajur tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

Oruçlu Köyü Camii, Muratlı Köyü Camii ve Demirkent Köyü Camii minber korkuluklarında kafes tekniği kullanılırken, kalan camilerin minber korkuluklarında ajur tekniği görülmektedir. Sundura Mahallesi Camii minber korkuluklarında ise hem kafes hem de ajur tekniği birlikte kullanılmıştır.

Minber korkuluklarında ajur tekniğiyle yapılmış S'ler ve dalga motifleri karşımıza çokça çıkmaktadır. Rize Işıklı Camii, Rize Tunca Camii ve Rize Nurluca Köyü Camii (Bölükbaşı, 2017, s. 128-204) minber korkuluklarında da benzer süslemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Minberlerin aynalık ve eteklik kısımlarında ise oyma tekniği kullanılmıştır. Şavşat Küplüce Köyü Camii minberinde farklı bir teknik kullanılarak üzerine yivler açılan kare şeklindeki küçük ahşap parçaların minber yüzeyine çivilerle sabitlenerek oluşturulduğu desenlere yer verilmiştir. Minberlerin sol tarafındaki süslemeler daha ayrıntılı ve çeşitliken, sağ tarafında ya hiç süsleme bulunmamakta ya da bulunan süslemeler tekdüzedir. Veliköy köyü camii bu genellemeyi bozarak camii minberinin sol aynalığında birbirinden farklı figür ve motiflerden oluşan süslemelerle dikkat çekmektedir. Bunlar ibrik, camii, ustura, kılıç, yılan ve hançer motifleridir. Minberlerin sol taraflarında eteklikler genellikle dikdörtgensel bölgelere ayrılmış ve içerisine farklı motifler işlenmiştir. Aynalık kısımlarında ise merkezi bir çember ve onun etrafına stilize edilerek işlenmiş farklı süslemeler bulunmaktadır. Aşağı Irmaklar Köyü Camili Mahallesi Camii, Dikyamaç Köyü Camii, Petekköy Köyü camii, Düzköy Köyü Camii, Esenkıy Köyü Camii, Çarşı Camii minberlerinde bu süsleme detayı bulunmaktadır. Demirkent Köyü Camii, Muratlı Köyü Camii ve İremi Camii minberin daha farklı süslemeler bulunmaktadır. Demirkent Köyü Camii minberinde sağ ve sol tarafında farklı olmak üzere tüm yüzeyi kaplayan aynı motifler bulunmaktadır. Muratlı Köyü Camii minberi zemin üzerine yayılış gösteren bitkisel motiflerin yanı sıra yelkenli,

hançer, arma, tabanca, elma, bıçak ve anahtar gibi spesifik motifler bulundurmaktadır. Muratlı Köyü Camii ve Maral Köyü İremi Camii minberindeki yelkenli motifinin benzerinin Çayeli Yavuzlar Köyü Camii (Bölükbaşı, 2017, s. 149) minberinde de bulunduğu tespit edilmiştir.

6.1.2. Kapı

Tez kapsamına giren camilerin on ikisinin kapısında süslemeler bulunmaktadır. Bu kapılardan sekiz tanesi taş kemerli, iki tanesi ahşap kemerli ve iki tanesi de kemersizdir. Taş kemerli kapıların olduğu camiler; Zeytinlik Köyü Camii, Aşağı Maden Köyü Camii, Ortacalar Köyü Camii, Esenkıyı Köyü Camii, Sundura Mahallesi Camii, Küplüce Köyü Camii, Petekköy Köyü Camii ve Demirkent Köyü camileridir. Ahşap kemerli kapılar ise Muratlı Köyü Camii ve Düzköy Köyü camileridir. Kemersiz olan kapılar Veliköy Köyü Eski Camii ve İremi Camii'nde bulunmaktadır ve bu kapılar benzer formlardadır. Kapı kanatları Altan ve üstten dikdörtgen, ortadan da kare tablalara ayrılarak içerlerine farklı motifler işlenmiştir.

Kemerli kapıların bordürlerinde örgü motifi ve zencerek motifleri bulunmaktadır. Kapı yüzeyinde de kıvrımlı dallar, laleler gibi bitkisel motifler bulunmaktadır. Zeytinlik Camii kapısında hasır örgü motifi bulunması yönüyle diğer camilerden farklılık göstermektedir. Hayrat Dereyurt Merkez Camii imam odası kapısındaki hasır örgü motifi (Bölükbaşı, 2017, s. 208-332) Zeytinlik Köyü Camii kapısındaki hasır örgü motifiyle benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Artvin camilerinin harim kapılarında görülen lale motifinin yanı sıra Rize Ormancık Köyü Camii kapısındaki kıvrımlı dal ve lale motifi (Özkurt, 2020, s. 223) ve Samsun Kocakavak Köyü Camii Harim kapısındaki lale motifleri (Nefes, 2012, s. 155-164) Karadeniz Bölgesi'ndeki camilerin harim kapılarında lale motifinin yaygın olarak kullanıldığına örnek olarak gösterilebilir.

Kapılarda oyma tekniği yaygın olarak kullanılmıştır ancak Küplüce Köyü Camii ve Ortacalar Köyü Camii kapısı gerek bulundurduğu süslemeler gerekse de işleme tekniği olarak diğer kapılardan ayrılmaktadır.

Muratlı Köyü Camii harim kapısı iki tane iken diğer camilerse sade bir adet harim kapısı bulunmaktadır.

6.1.3.Tavan

İncelediğimiz camilerin on iki tanesinin tavanında konumuza örnek teşkil edecek süslemeler vardır. Bu camilerin iki tanesinin kubbesi varken on tanesinin göbek detayı bulunmaktadır. Kubbeli olan tavanların genellikle kubbe çevresindeki bordürlerde ve köşelerinde oyma tekniğiyle ve ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır. Kubbe içerisi sade veya kalem işi tekniğiyle yapılmış süslemelerle bezenmiştir.

Göbek detayı olan tavanlardan Aşağı Irmaklar Camili Mahallesi Camii, Aşağı Maden Köyü Camii, Demirkent Köyü Camii, Küplüce Köyü Camii, Esendal Köyü Camii ve Ortacalar Camii'nin göbek detayları sekizgen formundadır. Bu camilerin sekizgen formdaki tavan göbeklerinin benzerleri Trabzon Gültepe Kafeli Camii, Rize Hüseyin Hoca Camii ve Rize Güneyce Camii (Bölükbaşı, 2017, s. 128-332) tavan göbeğinde de tespit edilmiştir. Demirkent Köyü Camii, Esendal Köyü Cami ve Aşağı Maden Köyü Camii'nin tavan göbeklerindeki detaylar birbirlerine oldukça benzemektedir. Yine Ortacalar Köyü Camii ve Aşağı Irmaklar Köyü Camii'nin göbek detayında benzer teknikle yapılmış süslemeler vardır. Veliköy Eski Camii kubbesi ve İremi Camii'nin ahşap kubbeleri de benzerlik göstermektedir.

6.1.4. Mahfil

İncelenen camilerin kadınlar mahfilindeki süslemeler genellikle korkuluk, korkuluk etekleri ve köşk kısımlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Korkuluk eteklerindeki süslemeler genellikle oyma tekniğiyle yapılmış örgü motifleri, kıvrımlı dallar, zencerek motifleri ve hasır örgü motifleri kullanılarak bir şerit halinde kadınlar mahfili boyunca devam etmektedir. Bu genellemeden farklı olarak Esenkıy Köyü Yukarı Camii'nde palmetler ve Sundura Mahallesi Camii'nde de ajur tekniğiyle yapılmış süslemeler bulunmaktadır.

Zeytinlik Köyü Camii, Aşağı Maden Köyü Camii, Muratlı Köyü Camii, Düzköy Köyü Camii, İremi Camii, Esenkıy Köyü Camii, Erenköy Köyü Camii, Demirkent Köyü Camii ve Esendal Köyü Camii mahfil korkuluklarında dik olarak dizilmiş silindirik ahşap çubuklardan oluşan kafes sistemi kullanıştır. Aşağı Irmaklar Köyü Cami, sundura Mahallesi Camii, Oruçlu Köyü Camii ve Veliköy Eski Camii mahfil korkulukları ise dikdörtgen ahşap tablalardan oluşmaktadır. Sundura Mahallesi Camii, Esenkıy Köyü

Camii, Aşağı Irmaklar Köyü Camii, Veliköy Eski Camii ve Oruçlu Köyü Camii mahfil köşkü yarım daire formundayken diğer camilerin mahfil köşkleri dikdörtgen formudur.

6.1.5.Sütunlar

Ahşap süslemelerin görüldüğü bir diğer kısım da ahşap sütunlardır. Süslemeler genellikle sütunların baş, ayak ve gövdesinde bulunmaktadır. Bazen de sütunun tamamı aynı süslemeyle bezenmiş halde karşımıza çıkmaktadır. Sütün başları ve gövdelerinde bulunan süslemeler servi ağacı, rüzgârgülü, nar, koçboynuzu gibi genellikle birbirinden bağımsız tek motifli süslemelerdir. Tüm yüzeye yalıtım gösteren süslemeler ise örgü, zincir motifi gibi süslemelerdir. Sütunlardaki süslemelerin genelinin oyma tekniğiyle yapıldığı tespit edilmiştir.

6.1.6.Vaaz Kürsüsü

Camilerde bulunan vaaz kürsülerinde sadece beşinde konumuza örnek teşkil edecek süsleme unsurları bulunmaktadır. Bunlar; Çarşı Camii, Muratlı Köyü Camii, Aşağı Irmaklar Camili Mahallesi Camii ve Veliköy Köyü Eski Camii'nde bulunan vaaz kürsüleridir. Bu kürsülerden Aşağı Irmaklar Camili Mahallesi Camii ve Veliköy Köyü Eski Camii benzer özellikler göstermektedir. Vaaz kürsülerinde genellikle oyma tekniği kullanılmıştır. Süsleme unsuru olarak da bitkisel ve geometrik motifler öne çıkmaktadır.

SONUÇ

Çalışmaya örnek teşkil edecek camiler, literatür taraması yapılarak, müftülükten ve yerel halktan alınan bilgiler doğrultusunda tespit edilmiştir. Artvin'in tüm ilçelerinde yirmi sekiz adet camii tespit edilerek, bu camiler gezilerek belgelendirilmiştir. Bunlardan sadece on sekiz tanesinde tez konumuza uygun süslemelerin olduğu belirlenmiştir.

Camilerden Ortacalar Köyü Camii XVIII.yy'a aitken, Oruçlu Köyü Cami, Sundura Mahallesi Camii ve Küplüce Köyü Cami XX. yy'ın ilk yarısına tarihlenmektedir. İncelenen diğer camiler ise XIX. yy'a ait camilerdir. Aşağı Maden Köyü Camii ve Demirkent Köyü camilerinin ise yapım tarihleri bilinmemektedir, ancak yapım teknikleri ve süsleme öğelerinden yola çıkarak XIX. yy'a ait olabileceği düşünülmektedir.

Ardanuç İlçesinde gitmiş olduğumuz Aydın köyünde, iki adet tarihi cami bulunmasına rağmen tezimizin konusuna örnek teşkil edecek ahşap süsleme unsurları yeteri kadar bulunmamaktadır. Ardanuç İlçesinde tespit ettiğimiz İncilli Camii tarihi bir değere sahip olmasına karşın içerisinde kayda değer bir ahşap süsleme bulunmamaktadır. Yine Ardanuç'ta tespit ettiğimiz Yolağzı Köyü Camii tarihi bir değere sahip ahşap bir camidir ve harimde sadece mahfil köşkünde oyma tekniğiyle yapılmış iki sıra sarmaşık motifi ve minber tacındaki ajur tekniğiyle yapılmış bir süsleme dışında herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Ardanuç ilçesinde tespit ettiğimiz Tosunlu Köyü Camii ve Bulanık Köyü Kirazlı Mahallesi camileri de yakın tarihli camilerdir ve kayda değer bir süsleme öğesi yoktur.

Şavşat ilçesinde gitmiş olduğumuz Tepeköy Köyü Camii'nde tezimize örnek teşkil edecek süsleme bulunmamaktadır. Köprülü Köyü Camii de kilitli olduğu için içi görülememiştir.

Yusufeli ilçesinde tespit edilen Öğdem Köyü Camii ve Erenköy Köyü Eski Camii tarihi değere sahip camiler olmasına karşın, Öğdem Köyü Camii içerisindeki minber, mihrap gibi süslemelerin bulunduğu elemanların yeni olduğu ve tarihi bir değer taşımadığı düşünülmektedir. Erenköy Köyü Eski Camii'nde sadece minberinde süslemeler tespit edilmiş, yeni tarihli bir minber olduğu ve tarihi değer taşımadığı düşünülmektedir. Erenköy Köyü Eski Camii'nin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Tarihi bir değer taşımalarına karşın geçirdikleri yenilenmeler neticesinde orijinal parçaları ve süslemeleri kayb olduğu için bahsedilen camiler tez kapsamına alınamamıştır.

Artvin merkez ve ilçelerinde bulunan incelemiş olduğumuz ve tez kapsamına aldığımız camilerdeki ahşap süsleme unsurları genellikle kapı, minber, tavan, mahfil, mihrap, sütunlar ve vaaz kürsülerinde bulunmaktadır.

İşleme tekniği olarak oyma ve tekniği ajur tekniğinin yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Küplüce Köyü Camii minberi, harim kapısı ve tavandaki süslemelerde farkı bir teknik kullanılarak yapılmış süslemeler bulunmaktadır.

İşlenen motif olarak da genellikle bitkisel ve geometrik motiflerin kullanıldığı, figürlü süslemelerin ise fazla kullanılmadığı tespit edilmiştir. Muratlı Köyü Camii minberindeki yelkenli, elma, hançer, tabanca motifleri ve Veliköy Eski Camii Minberindeki gemi, yılan, kandil, ustura ve cami motifleri özel sayılabilecek motifler arasındadır.

Çalışmamızın, Artvin ilinde bulunan camilerdeki süslemelerin gerek doğal gerek beşeri faktörler nedeniyle bozulmasına karşın, gelecek kuşaklara ve sanat tarihi alanına bir miras ve kaynak olacağını temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Ağaç, S. ve Sakarya, M. (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*(1), Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/253501>
- Akdağoglu, T. (2021). *Kuzey Doğu Anadolu Âşık Havaları Üzerine Bir İnceleme (Kars, Ardahan, Artvin)*. Doktora Tezi, Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan.
- Akınay, A. (2019). *Türk İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Ahşap Eser*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Alkan, M. (2013). *Bursa Yeşil Camii Süsleme Programı (Taş, Ahşap, Kalemîşi ve Alçı Üzerine Bir İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan Sağıroğlu, A. ve Kırık, M. (2017). Yozgat Tekkeyenicesi Köyü Eski Camii ve Kalem İşî Bezemeleri. *Sanat Tarihi Yazıları-Prof. Dr. Kerim Türkmen Armağanı*. Erişim Adresi: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/62009706/C2.6_Prof._dr._Kerim_Turkmen_Armagani20200206-126118-sxfuc9-libre.pdf?1580992780=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DYOZGAT_TEKKEYENICESI_KOYU_ESKI_CAMI_VE_K.pdf&Expires=1689681962&Signature=Kz
- Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). Artvin İl Kültür Envanteri. *Kültür Envanteri*, 271. Erişim Adresi: <https://artvin.ktb.gov.tr/Eklenti/6656,envanterpdf.pdf?0>
- Aytekin, O. (1996). *Artvin'deki Mimari Eserler*. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 183, Van.
- Aytekin, O. (1999). *Ortaçağdan Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Artvin'deki Mimari Eserler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Aytekin, O. (2017). Veliköy Köyü Eski Camisi/ Şavşat. A. A. Bölükbaşı içinde, *Sevgi ve Sabır Abideleri Doğu Karadeniz Camileri* (s. 63). İstanbul: ÇAYKUR.
- Başkan, S. (2018, Haziran). Çoruh Barajları Suları Altında Kalan Tarihi Üç Caminin Taşıma Ve Rekonstrüksüyon Uygulamaları Hakkında Bir Değerlendirme. *Vakıflar Dergisi*(49), 187-211. doi:10.16971/vakiflar.439138

- Batur, Y. (2019). *Antaya İli Camilerinde Ahşap Süsleme*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bayraktaroğlu, S. (1991). *Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Halı-Kilim Tespit ve Tescil Çalışmaları*. Erişim Adresi: <https://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/895/Bayraktaro%20lu.pdf?sequence=1> adresinden alındı
- Bittel, K. (1933). Artvin'de Bulunan Tunçtan Mamul Asarı Atika. *Türk Tarih Arkologya ve Etnografya Dergisi*, 1, 150-156.
- Bozkurt, N. (2001). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12-25, Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/kakmacilik> adresinden alındı
- Bölükbaşı, A. A. (2017). *Sevgi ve Sabır Abideleri Doğu Karadeniz Camileri*. ÇAYKUR.
- Coşkun, R. (2021, Şubat). *Artvin Borçka'daki Yığma Ahşap Camilerin İncelenmesi ve İremet Camisi Koruma Projesi Önerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Eroğlu, Y. (1993). *Doğu Karadeniz Bölgesindeki (Merkez Artvin ve İlçeleri) Yapılarda Bulunan Kalemişi Bezeme Sanatı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Yüksek Lisans Tezi, 23, Ankara.
- Eryılmaz, H. İ. ve Özgür Yıldız, Ş. (2020). Manisa, Demirci'de Duvar Resimli İki Cami: Kışlak Eski Camii ve Ahatlar Camii. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(51), 69-107. 07 14, 2023 tarihinde <https://doi.org/10.21054/deuifd.726751>
- Gümüştekin, N. (2011). Anadolu ve diğer kültürlerde işaret ve simgelerde anlam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 103-118.
- Hakyemez, H. N. (2019). *Çorum Camilerinde Selçuklu, Beylikler Ve Osmanlı Dönemine Ait Ahşap Minberler, Vaaz Kürsüleri Ve Kapılar*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 34, Çorum.
- Hayırsever, B. (2021). Genel Olarak Ajur Tekniği ve Çağdaş Seramik Sanatından Örnekler. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 1268-1280.
- Karabekir, K. (1960). *İstiklal Harbimiz*. İstanbul.
- Karadeniz Kültür Envanteri. (2023, Haziran 23). *Erenköy Köyü Camii* Erişim adresi: <https://karadeniz.gov.tr/erenkoy-koyu-camii/#prettyPhoto>
- Karadeniz Kültür Envanteri. (2023, Haziran 23). *Aşağımaden Köyü Camii*. Erişim adresi: <https://karadeniz.gov.tr/asagimaden-koyu-camii/#prettyPhoto>

- Karadeniz Kültür Envanteri. (2023, Haziran 23). *Düzköy Merkez Camii*. Erişim adresi: <https://karadeniz.gov.tr/duzkoy-merkez-camii/?amp=evet>
- Karadeniz Kültür Envanteri. (2023, Haziran 22). *Oruçlu Köyü Camii*. Erişim adresi: <https://karadeniz.gov.tr/oruclu-koyu-camii/>
- Karadeniz Kültür Envanteri. (2023, Haziran 23). *Sundura Mahallesi Camii*. Erişim adresi: <https://karadeniz.gov.tr/sundura-mahallesi-camii/#prettyPhoto>
- Karaseki, Z. (2007). *Ankara Aslanhane - Ağaç Ayak Camilerinin Ahşap Süsleme Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi , Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 19, Ankara.
- Kaya, S. (2014). *Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Düzcce İli Kaynaşlı İlçesi Ahşap El Sanatları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Korkut, T. (2010). *Artvin'deki İşhan ve Cevizli (Tbeti) Manastır Kiliselerindeki Taş Süsleme Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 9-10. VAN.
- Kökten, İ. K. (1943). Kars' ın tarih öncesi hakkında ilk kısa rapor. *Belleten*, 7(27), Erişim Adresi: <https://belleten.gov.tr/tam-metin-pdf/721/tur>
- Müdürlüğü, A. İ. (2012). Kültür Envanteri. *Kültür Envanteri*, 273. Artvin.
- Nefes, E. (2012). Samsun/Çarşamba Çantı Tekniğinde İnşa Edilmiş İki Ahşap Cami: Ustacalı Köyü Camii ve Kocakavak Camii. *Vakıflar Dergisi*, 155-164. Erişim Adresi: <https://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/970/Nefes.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Osmani, S. (2001). *Makedonya Türk Dini Yapılarında Ahşap Süsleme Sanatı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ölmez, F. N. (2010). Dokumalarda Yılan Motifi. *Art-e Sanat Dergisi*, 3(6), 1-21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/sduarte/issue/20725/221451>
- Özkurt, M. (2020, Temmuz). *Rize Ahşap Camilerinde Süsleme*, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Soysal, H. (2007). *Geleneksel Türk El Sanatımızı Yaşatan Kündekari Ustası Mevlüt Çiller*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Söğütü, C. (2004). *Bazı Yerli Ağaç Türlerinin Kündekari Yapımında Kullanım İmkanları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Taşkan, D. (2011). *Artvin İli Borçka ve Hopa İlçeleri Camileri Ahşap Süslemeler*, Yüksek Lisans Tezi , Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuncel, M. (1991). Artvin. *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Sitesi Erişim Adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/artvin> adresinden alındı
- Turan, A. (2012). *Artvin Yöresi El Dokumacılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Uysal, S. (1991). *Kastamonu Camilerindeki Bezemeli Ahşap Eserler*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Ünlü, S. (2005, Temmuz). *Geleneksel Divriği Evlerinde Ahşap Süslemeli Tavanlar*. Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek , Kayseri.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1983). *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler* (Cilt I). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü. (1983). *Türkiye'de Vakıf Abideler Ve Eski Eserler* (Cilt 1). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Erişim Adresi: <https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/turkiyede-vakif-abideleri-ve-eski-eserler-1.pdf>
- Yıldırım, M. (2019). *Şanlıurfa Müzesinde Bulunan Ahşap Eserler*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yüksel, M. (2002). *Türk Ahşap Sanatında Gerçek ve Taklit Kündekari Elemanlarının Fiziksel Performanslarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

EKLER

EK.1 KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

KK1. Adı, Soyadı: Hazal Saltan YAVAŞ, Doğum Tarihi:1994, Mesleği: Görsel Sanatlar Öğretmeni, Eğitim: Yüksek Lisans

EK 2. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 09/08/2023

Tez Başlığı: Artvin İl Merkezi İle İlçelerindeki Camilerde Tespit Edilen Ahşap Süslemeler

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 113 sayfalık kısmına ilişkin, 09/08/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☒ Alıntılar hariç
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı:	Buşra ACAR ALTUNTAŞ
Öğrenci No:	2000200008
Ana Bilim Dalı:	Sanat Tarihi
Programı:	Sanat Tarihi
Statüsü:	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

EK 3. ETİK KURUL MUAFİYET İZİNİ

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU**

**ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA**

Tarih: 14/09/2023

Tez Başlığı: Artvin İl Merkezi İle İlçelerindeki Camilerde Tespit Edilen Ahşap Süslemeler

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Buşra ACAR ALTUNTAŞ
 Öğrenci No: 2000200008
 Ana Bilim Dalı: Sanat Tarihi
 Programı: Sanat Tarihi
 Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Ebru SUBAŞI

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Buşra ACAR ALTUNTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi :

Bildiği Yabancı Diller :

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı- Sınıf Öğretmeni

İletişim

E-Posta Adresi

Tarih : 14.09.2023